چۆن زەکاتی سامانەکەت دەدەیت؟

نوسینی: پرۆفیسۆر.د. عەلی محیّدین قەرەداغی

وەرگێڕانی: لیژنەی وەرگێڕانی رابیتەی ئیسلامی کورد

چاپی دووەم
زیادکراو و پوختەکراو

2012

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ﴾

ناوی کتێب: چۆن زەکاتی سامانەکەت دەدەیت؟

نوسەر: پرۆفیسۆر.د. عەلی محێدین قەرەداغی

وەرگێڕانی: لیژنەی وەرگێڕانی رابیتەی ئیسلامی کورد

پێداچونەوەی: عومەر عەلی محمد

بەرگ: فەرهاد فایەق

تایپ: نوسینگەی راگەیاندنی دکتۆر عەلی قەرەداغی

چاپ:

چاپی دووەم بەدەستکارییەوە: 2012

تیراژ:2500

ژمارەی سپاردن (117) ساڵی 1998

پێڕستی بابەتەکان

بابەت	لاپەڕە
پێشەکی	5
پێشەکی نوسەر	7
زەکات لەقورئان و سوننەتدا	10
زەکات لەقورئاندا	10
زەکات لەسوننەتدا	14
مانای زەکات	29
حیکمەتی زەکات	29
پایەکانی زەکات پایەیی یەکەم: زەکات دەرو مەرجەکانی	32
پایەی دووەم: ماڵ و سامانە زەکات لێدراوەکە	33
مەرجە گشتیەکانی ئەو ماڵەی زەکاتی لێ دەدرێت	35
زە کاتی سامانی ئاژەڵ(رە شەولاخ، و شتر، مەڕو بزن، بەرزەولاخ و وێنەکانی)	38
زەکاتی سامانی کشتوکاڵ	45
زەکای زێڕو زیو (زەکاتی خشڵ)	47
زەکاتی سامانی بازرگانی	49
ئەندازەی پێویستی زەکات لەسامانی بازرگانیدا	50
زەکاتی زەوی و زاری ئامادەکراو بۆ کڕین‌و فرۆشتن	51
زەکاتی ماڵی قازانج بەهاوبەش	52
زەکاتی کارگەکان و پڕۆژە پیشە سازییەکان	53
زەکاتی کانزاو زیوی شاراوەی کۆنی دۆزراوە	55

56	زەکاتی کۆمپانیاو فۆنتەراتەکان
58	کەرەستە نەگۆڕەکان
67	زەکاتی پشکەکان
68	چۆنیەتی ئەندازە دانانی زەکاتی کۆمپانیاو پشکەکان
70	زەکاتی کۆمپیالەو کاغەزی چەك و سەرمایەی بەرهەمهێنراو
71	زەکاتی سپاردەی بەرهەمهێنراو، صندوقی پاشەکەوت
71	زەکاتی شتە بەکرێگیراوەکان و کارگەو....
74	پڕۆژەکانی قوتابخانەو باخچەی منداڵان و .....
74	زەکاتی موچەو کرێدەست
77	زەکاتی دەسەنەو بەخشیشی دراوی
78	زەکاتی پاداشتی کۆتای خزمەت
79	زەکاتی بەخششی ماڵ دامەزراندن
80	زەکاتی سامان و قازانج بەشەریکی
82	زەکاتی سامانی بەخشراو
84	زەکاتی ماڵەکەت/ بنەماکانی ژمێریاری
90	چەند بابەتێکی گرنگ سەبارەت بەزەکات
108	پایەی سێیەم: خەرجگاکانی زەکات(هەژاران، کەمدە ستان، کارگێڕانی زەکات، نەومسوڵمانان، رزگارکردنی گەردنەکان، قەرزارەکان، لەرێگای خوادا، رێبواران...)
122	زەکاتی سەرفیترە

پێشەکی

چەمکی زەکات و کۆی بابەتەکانی بەخشین لەئیسلامدا رەهەندێکی یەکجار مرۆڤ دۆستانەیان هەیەو لای هەموو مرۆڤێکی ویژدان زیندوو بەچاوی ر ێزەوە سەیری دەکرێت، ئەمە جگە لەوەی بابەتی زەکات و بەخشین بەیەکێك لەپایە گرن گەکانی دێتە هەژمار کردن و وەك رەهەندێکی عیبادەتی سەیر دەکرێت و مل پێ نەدانی کەسی مسوڵمان دەخاتە ژێر پرسیارەوەو رو بەرووی هەرە شەی سەختی دی نی دەکاتەوە و ناو و نازناوی مەترسیداری لێ دەنێت.

بۆیە بابەتێکی گرنگی وەك زەکات پێویستی بەوە هەیە بەئاگاهی و شێوەیەکی زانستیانە مامەڵەی لەگەڵ بکرێت لەو روەوە کەوەك مافێکی خودا کەوتۆتە سەر مرۆڤی مسوڵمانی دەوڵەمەند بەو شێوەیەیی دیاری کراوە بۆی بیدا تە لا یەنی پێویست لەهەژارو کەم دەرامەت و لایەنەکانی دیکەی وەرگری زەکات، ئەمەو بۆ هەموو کارێك مرۆڤی مسوڵمان پێوی ستی بەزان ست و زان یاری وردو وی ست و ئیرادەی جێبەجێکردن هەیە تابتوانێت مرۆڤێکی نمونەی بێت لە گەڵ بیرو باوەڕی خۆیدا.

بەمانایەکی دیکە بەخشین جگە لەرەهەندە دینیەکەی وەك عی بادەت مامە ڵەی لەگەڵ دەکرێت لەرووی دەرونیشەوە دڵ ئارامی و ئاسودەیی دەدا تە خاوەنە کەی زانستی دەرونی ئەمەی پشت راستکردوەتەوەو لەمێژە قورئانی پیرۆز ئەم بابە تەی خستوەتە روو وەك دەفەرموێت:﴿**إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ**﴾ (277) **سورة البقرة**.

خوێنەری ئازیز ئەم کتێبەی بەردەستت بەشێکی کەمە لەهەڵەو کۆش شە گەورەو بەردەوامەکانی جەنابی دکتۆر عەلی قەرەداغی کەبەرێزیان زۆر بەوردی و پوختی

قسەی لەسەر زۆربەی ئەو بابەتانە کردوە لەبابەتەکانی زەکاتدا، کەرۆژا نە دەبنە پرسیاری زۆرینەی مسوڵمانان، ئەوەی گرنگە بەبایە خەوە سەیری بکریت لەم کتێبەدا ئەوەیە کەلەزۆر جێگادا بەزمانی دەستەجەمعی قسە دەکریت و سوود وەرگیراوە لەکۆڕو کۆنگرە تایبەتکراوەکان بەبابەتەکانی زەکاتی هاوچەرخ، لەمەش گرنگتر ئەوەیە کەهەمیشە رای بەهێزو پەسەند خراوە تە روو بە سوود وەر گرتن لەکۆی بابەتەکانی شەریعەت بەتێکڕای مەزهەب و قوتابخانە فیقهیەکانەوە.

بێ گومان ئەمەش بۆ زیاتر لەگەورە زانایەکی وەك جەنابی دکتۆر عەلی قەرەداغی شتێکی چاوەڕوانکراوە کەبەرێزیان زیاتر لە چوار دەیە یە سەرقاڵی بابە تەکانی ئابوریی ئیسلامی و فیقهی موعامەلاتن و هەڵکەوتەیەکی دەگمەن و کەم وێنەی ئەو بوارەیە.

گرنگی و بەپیێزی بابەتەکە هۆکار بوو بۆ ئەوەی لیژنەی وەرگێڕان لەرابیتەی ئیسلامی کورد هە ستێت بەکارێکی لەم شێوەیە بەو ئومێدەی خزمەت بەکتێبخانەی کوردی و تۆی خوێنەری ئازیزیش لێی سودمەند ببیت.

ابوبکر پێنجوێنی
2011-12-20

پێشەکی نووسەر

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان، سوپاسی هەمیشەیی و بەردەوام بۆ خوای گەورەو خاوەنی هەموو جیهانیان، بڕژێ بارانی بەزەیی و درودو سلاّوات و سەلامی بێ پایان بۆسەر گیانی پاکی ڕەوانەکراوی یەزدان بەرەحمەت بۆ هەموو جیهانیان، بۆسەر گیانی پاکی کەس و کارو هاوڕێ و هاوەلاّن و شوێن کەوتوانی بەگشتی بێ وەستان تاکۆتایی کات و زەمان.

دوای ئەمانە مسولّمانانی ئازیز:

لەبەرئەوە زەکات سێیەمین پایەی ئەم ئایینە پیرۆزەیەو هۆکاری پەیوەستی نێوان سامان و کۆمەلاّیەتیەکی وایە کەئاینی ئیسلام زۆر گرنگی و بایەخی پێداوە، بۆیە لەزۆر ئایەتی قورئانی پیرۆزدا ناوی زەکات لەگەلّ ناوی نوێژدا پێکەوە یەکخراوە، سەدان جار لەقورئانی پیرۆزو سوننەتی پێغەمبەر﴿ﷺ﴾ باسی زەکات هاتوە، هەرکەس نکۆڵی لێ بکات و بەواجبی نەزانێ کافر دەبێ و هەمیشە لەئاگری دۆزەخدا ئەمێنێتەوە، تەنها هەر نەدانی زەکات دەبێە هۆی پێویستی جەنگ و کوشتار لەگەلّ زەکات نەدەردا، چونکە باوەڕی راستەقینەو برایەتی ئایینی بێ زەکات دان تەواو نابێت، هەروەك دەرنەکردنی زەکات دەبێتە نیشانەی نکولی و بێ بڕوایی، ئەوەتە خوای گەورە دەفەموێت: ﴿**فَإِن تَـابُواْ وَأَقَـامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ**﴾**التوبة**11.

سەبارەت بەوەی پیاو چاکانی پێشوو ئەم گرنگیەیی بەجوانی تێگەیشتون، بۆیە یەکەم جێنشینی پێغەمبەر﴿ﷺ﴾ حەزرەتی ئەبوبکری صدیق (رەزای خوای لێ بێت) بڕیاری جەنگیدا لەدژی ئەوکەسانەی لەئایین هەلّگەڕانەوەو زەکاتیان نەداو پاش جەنگێکی سامناك لەگەلّیاندا، هاتنەوە سەر راستە رێبازی ئاینی ئیسلام،

هەر بۆیە یەکەم دەوڵەت کە لەپێناوی ئاین و بەرژەوەندی و مافی هەژاراندا جەنگیوە دەوڵەتی ئیسلامە، لەم گۆشە نیگایەوە دەوڵەتی ئیسلام چاودێری ئەم پایە بەهێزو گرنگەی ئەکردو لەبارەی وەرگرتن و بەخشین و خەرج و دابەشکردنی بەسەر هاولاتیاندا یاسای ڕێك و پێکی دانابوو، بەلاَم کاتێ ئیستعماری ستەمکار زۆربەی ولاَت و نیشتمانی ئیسلامیان داگیر کردو یاسا دەستکردەکانی خۆیان خستە شوێنی ڕێبازی ئیسلامی پیرۆز لەزۆرینەی ولاَتانی ئیسلامیدا شەریعەت ون کراو گۆشەگیر بوو، بۆیە لەوکاتەوە ئەم یاسا مالیە ئیسلامیە خرایە ئەو لاوەو میری پرسیاری لێ نەکرد، ئیتر مایەوە هەرکەس خۆی و بیروباوەڕەکەی و چاودێری خوای گەورە بەسەریەوە.

لەوەیش سامناك و ترسناك تر بلاَوبونەوەی نەزانی و نەشارەزایی و چۆنیەتی دانی زەکات، بەڕادەیەك کەزۆربەی خەلَك لەکاروباری زەکات بێ ئاگا بوون، بەتایبەتی زەکاتی ئەو شمەکانەی پەیوەندیان بەبابەتە هاوچەرخەکانی سەردەمەوە هەیە، وەك: زەکاتی موچەو پشك دانراوە بەرهەم هێنەرەکان و کۆشك و تەلارە گەورەکان و ...هتد. ئینجا لەکاتێکدا کەبەڕێوەبەرایەتی بانکی قەتەری دەولی ئیسلامی داوای دانانی کورتە کتێبێکیان لێ کردم لەبارەی زەکاتەوە بەگشتی و لەبارەی زەکاتی بابەتە هاوچەرخەکانی ئەم سەردەمەی زەکاتەوە، ئەوەبوو لەوەلامدا زۆر دوو دلَ بووم، چونکە لام وابوو کتێبی (فیقه الزكات) دانراوی مامۆستای گەورەو پایە بەرز (دکتۆر یوسف قەرزاوی) بەجۆرێ هەموو کەلێنەکانی پڕکردۆتەوەو لەرووی ڕێك و پێکیو پڕو چڕی زانستە بنەڕەتی و بەلَگەو بیروبۆچونەکانیەوە ئەوەندە گشتگیرو هەمەلایەنەیە هیچ مەودای نەهێشتۆتەوە وەلامی ئەو پرسیارانە نەداتەوە، تەنانەت خۆشم ماوەی چەند سالێك بەقوتابیانی زانکۆی قەتەرم بەوانە وتۆتەوەو سودێکی زۆرم لێ وەرگرتوە لەو بوارەدا.

بەلاّم لەبەرئەوەی ئەم دانراوە بەنرخەی جەنابی دکتۆر قەرزاوی ئەوەندە هەمەلایەن و چڕوپڕەو پێویستی بەپسپۆڕییە لەلایەك و زۆربەی خەڵکیش حەز بەنامیلکەیەکی کورتی دوور لەفرە راو بۆچون ئەکەن و پێوی ستیان بە یەك ڕای بەهێزو متما نە پێکراو هەیە بۆ وەلاّمی پرسیارە شەرعیەکان لەلایەکی ترەوە.

سەرە ڕای ئەمانەش مامۆستای بەڕێز ئەو کتێبەی لە ساڵی (1389ك) دا ناوە، کەدوای ئەوە چەند کۆڕو کۆنگرە لەبارەی زەکاتەوە گێراوەو چەند بڕیاری بەکۆمەڵی وادراوە کەبۆتە هۆی بنەبڕکردنی زۆربەی ڕاو بۆچوونە جیاجیاکانی بابەتی زە کات بەتەواوی، یان نزیك لەبنەبڕبوون، ئینجا بۆیە منیش ئەو ئەرکەم خستە سەرشانم و وەلاّمی داواکەی بەڕێوەبەرایەتی بانکی قەتەرم دایەوەو ئەم نامیلکە یەم دا نا، ئەوەی شایەنی باسە ئێمە لێرەدا سوود لەو بڕیارە تازانە وەردەگرین و دە قەکانیان باس دەکەین لەگەڵ گەلێ سەرچاوەی بڕوا پێکراوی تریش، هەتا سودو کەڵکی تەواو بگەیەنن، بەلاّم کتێبی (فقه الزکاة)ی دکتۆر یوسف قەرزاوی گرنگترین سەرچاوەیەو لەپێش هەموانەوە دائەنرێت.

لەکۆتاییدا لەخوای بێ هاوتا داواکارم کاروکردەوەکانمان پاك و بێ خەوش بێ و لێمان وەربگرێتو بیانکاتە هۆی رەزامەندی خۆی، هیوادارم لەهەموو هەڵەو خوارو خراپیەکی بیرو باوەڕو وتارو کردار بمانپارێزێت(ئامین)

هەرخوای گەورە باشترین و پشت و پەنامانە

دکتۆر عەلی قەرەداغی

دۆحە

سەرەتای شەعبانی 1415ك

زەكات لەقورئان و سوننەتدا

زەكات لەقورئانی پیرۆزدا

وشەی زەكات (الزكاة) وشە لێ تاشراوەكانی دەیان جار لەقورئانی پیرۆزدا هاتون و باسیان لێ كراوە، ئەوەتە لەبارەی زەكاتەوە ژمارەیەكی زۆر ئا یەت هاتوە، وەك خوای گەورە دە فەرموێت: **وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ** **البقرة43**. واتە: بەرێك و پێكی نوێژ بكەنو زە كات بدەنو مەلی بەندایەتی لەنوێژی بەكۆمەڵدا (جەماعەت) لەگەڵ خەڵكانی تردا بۆ خوای گەورە كەچ بكەن.

لەهەندێ ئایەتدا زەكات بەسیفەت و رەوشتی بڕواداران باس كراوە، وەك ئەوەی كەخوای گەورە دەفەرموێت: **وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ** **المؤمنون4**. واتە: ئەو بڕوادارانەی كەزەكاتی سامانەكەیان بەچاكی ئەدەن، بێ گومان گەیشتون بەئاواتی خۆیانو دە چنە فیردەو سەوە، هەروەها دە فەرموێت: ..**وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَـئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْراً عَظِيماً** **النساء162**. واتە: ئەو بڕوادارانەی كەبەجوانی نوێژ دە كەنو زە كات بەپێ شیاوان ئەدەنو باوەڕیان بەتاكو تەنهایی خوای گەورەو رۆژی قیامەت هەیە، ئەوانە ئێمە پاداشتی چاكەیان ئەدەینەوە، وەدەفەرموێت: ....**وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ** **البقرة277**. واتە: ئەو بڕوادارە كردەوە چاكو نوێژكەرو زەكات دەرانە بێگومان پاداشتیان هەیە لای پەروەردگاریان.

لەهەندێ ئایەتدا زەكات كراوە بەمەرج بۆ باوەڕو چونە بەهە شتو برا یەتی بڕواداریو وەرگرتنی تۆبەو لابردنی گوناهەكان، وەك خوای گەورە ئە فەرموێت:

﴿.....لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاَةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ....﴾ المائدة12. واتە: سوێند بەگەورەیی و بێ هاوتایی خۆم، ئەگەر ئێوە بەرێكو پێكی نوێژتان كردو زەكاتتان داو بڕواتان بەپێغەمبەرانی من كردو یارمەتیتان دانو هەروەك قەرز بەخوای گەورە بدەن بەبێ منەتو رو شكاندن دەستگیرۆیی خەڵكتان كرد، منیش لەپاداشتی ئەوەدا چاوپۆشی لەخراپەكانتان دەكەمو رۆژی دوایی ئەتانبەمە ئەو بەهەشتو باخانەی كەرووباری ئاوی پاكو رونیان پیێدا دەڕوا.

هەروەها لەئایەتێكی تردا دەفەرموێت:﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾التوبة11. واتە: ئەگەر كافران تۆبەیان كردو وازیان لەكوفرو پەیمان شكاندن هێناو نوێژیان كردو زەكاتیان دەركرد، ئیتر دەبنە برای ئاینی ئێوەو لەهەموو مافو ئەركێكدا وەك یەك نەبن.

خوای گەورە لەهەندێ ئایەتدا رونی كردۆتەوە كەماڵو سامان بەهۆی زەكات لێدانەوە كەم نا كات، بەڵكو پیتو بەرەكەتی تێدە كەوێت. خوای گەورە دەفەرموێت:﴿..... وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ﴾الروم39. واتە: ئەو ماڵەی ئێوە ئەیدەن بەزەكات تەنها لەبەر رەزای خوای گەورە، بێ گومان ئەو كەسانەی زەكاتەكە ئەدەن خاوەنی چەندجارە پاداشتو پیتو بەرەكەتیش ئەكەوێتە سامانەكەیانەوە.

لەلایەكی تریشەوە خوای گەورە باسی كافرو بت پەرستەكانی كردوەو هەڕەشەی لێ كردون بەوەی كەزەكات نادەن، دەفەرموێت:﴿......وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ،الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾فصلت6-7. واتە: سزای سەختی

دوارۆژ بۆ بت پەرستان، ئەوانەی زەکاتی سامانەکەیان نادەنو بڕوای تەواویان بەزیندوبونەوەی دوای مردن نیەو هیچ سۆزو دڵنەرمیەکیان بۆ هەژاران نیە.

گشتگیری وشەی (الزکاة) بۆ سامانو دەرون:

قورئانی پیرۆز وشەی زەکاتی بەکارهێناوە لەپاککردنەوەیماڵو ساماندا بەتایبەتی چەمکی (**الز کاة**) وەك لەو ئایەتەی کەرابوردن، ئەمەیش لەکاتێکدا کەوشەکارییەکانی (فعلە)کانی لەخاوێن کردنەوەی دڵو دەرونا بەکارهێناوە لەچەند ئایەتی تردا، لەوانە خوای گەورە دەفەرموێت: **قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا** الشمس9. واتە: بەراستی کەسانێ سەرکەوتنو بەهرەمەند بون کەدەروونی خۆیان پاكو گەشەدار کردو لەخەوشو خراپە رزگاریان کرد، وەزیانو رۆ چونیش بۆ ئەوانەی بەهەوەسو ئارەزوکاری خۆیان خستە پلەی ئاژەڵو دەروون پاکیو ژیرییەکەی خۆیان لەدەستدا. وەئەفەرموێت: **خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ** التوبة103. واتە: ئەی پێغەمبەر لەماڵو سامانی مسوڵمانەکان وەربگرەو بیبەخشە بەهەژاران، بۆ خاوێن کردنیان لەخراپەو گەشەپێدانی دەرونیان و دوعای خێرو چاکەیان بۆ بکە.

هەروەها دەفەرموێت: **كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ** البقرة151. واتە: وەك ئەوەی نازو نیعمەتی تەواوم پێدان هەروەها پێغەمبەرم لەخۆتان بۆ ناردن هەتا ئایەتەکانی ئێمەتان بەسەرا بخوێنێتو بەرەو چاکەو دڵ پاکی بتانگۆڕێ.

هەروەها دەفەرموێت: **هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ**

مُبِينٍ﴾الجمعة2.واتە: ئەو خوا یەی لەناو نەخوێندەوارەکا ندا پێغەمبەرێکی نەخوێندەواری لەخۆیان بۆ رەوانە کردونو ئایەتەکانی خوایان بەسەردا ئەخوێنێتو دڵو دەرونیان خاوێن ئەکاتو قورئانو زانستی بە سودیان فێر دە کات، خۆ گومانیش لەوەدا نیە کەئەوان پێش ئیسلام بەتەواوی لەرێگای را ست و درو ست سەرگەردان بوون.

خوای گەورە رونی کردۆتەوە ئەو کە سانە سەرکەوتون کەدڵو دەرونی خۆیان لەهەموو خەوشو رەوشتێکی نارەوا خاوێن کردۆتەوەو زە کاتی سامانەکەیان بەچاکی ئەدەن کەئەفەرموێت: ﴿**قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى**﴾**الأعلى**14. وەپاکو خاوێن کردنی سامانو دڵو دەروونی یەکخستوەو لەگۆشە نیگایەکەوە سەیریان دە کات. کەدەفەرموێت:﴿**وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى، الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى**﴾**الليل**17-18.

واتە: ئەو کەسە لەدۆزەخەوە دوور ئەبێت کەبەچاکی خواپەرستی ئەکاتو ماڵو سامان لەخێرو چاکەدا خەرج دەکاتو لەهەمان کاتدا دڵو دەرونی لەخەوشو خووە گەندەکان خاوێن دەکات.

دیارە کۆکردنەوەی ئەم دوو جۆرە پاک سازییە لەگە شتگیری ئیسلامی پیرۆزەوە سەرچاوەی گرتوەو لەبەخۆ گرتنی پەروەردەکەیەوە بۆ هەموو لایەنێکی مرۆڤو ژیان هەڵدەقوڵێت، بەو نیازەی کەمرۆڤ بژی بەژیانێکی لەخوا نزیکو دوور لەو کەسیەتە دووبەشو دوڕیەیە کەئێستا ئەم چەرخەی ئێمەی تیا ئەژی.

کەواتە مرۆڤی باوەڕدار وەك ئەبێ سامانەکەی خاوێن ب کات بەزەکات لێ دەرکردن، دەبێ با شتر دڵو دەرونی خۆی پاكو خاوێن ب کات لەنەخۆ شیە دەرونیەکانو کردەوەو رەوشتە ناپەسەندەکانی وەك: رق و حەسودی و خۆبە گەورە زانینو لەخۆ بایی بوون و پێشێل کردنی مافی خەڵکیو فرۆف یڵ کردنو هەموو خوارو خێچیەك، لەراستیدا بڕوای تەواوی راستەقینە کاتێ بەدی د ێت کەمرۆڤ

پەیوەندی بەخوای گەورەوە توندو بەهێز بێتو دڵو دەرونی بەرەزای خواوە بەستra

بێتو گیانو ماڵو سامانی بۆ خوای گەورە تەرخان کردبێتو خۆی لە هەوەس کاریو ئارەزوو بازی خاوێن بکات، بەڵکو دەبێ هەموو ئارەزوەکانی بەپێی ئیسلامو بەرنامە پیرۆزەکەی خوای گەورە بێت.

وشەی (**الصدقة**) وداتاشراوەکانی زیاتر لە (150) سەدوپەنجا جار لەقورئانی پیرۆزدا دوبارە بۆتەوەو ئەمیش وەك وشەی (**الزكاة**) وشەیەکی پڕ واتاو ناوازەیە، چونکە ئەم لایەنانە ئەگرێتە خۆ: راستو درو ستی کارو کردەوە، کە ئەویش بەزەکات دەرکردنو خێرو چاکە کردن دەردەکەوێت، هەروەك راستو دروستی وتەو بیرو باوەڕ ئەگرێتە خۆ، ئەمەیش بەڵگەیە لەسەر جەخت کردنی ئاینی ئیسلام لەسەر پەروەردەی هەمە لایەنەی راستو دروست کردنی تاکی رێكو پێکی تەواو لەکۆمەڵدا.

زەکات لەسوننەتدا:

قورئانی پیرۆز چۆنیەتی زەکات دانو ئەو جۆرە شتانەی کەدەبێ زەکاتیان لێ بدرێتو مەرجەکانو پایەکانی زەکاتی بەدرێژی باس نەکردووە، بەڵکو ئەوانەی هەموو هێشتۆتەوە بۆ رێو رەسمێ کەپێغەمبەری خۆشەیست(درودی خوای لەسەر) بەجوانی رونی کردۆتەوەو لەشاری مەدینەی پیرۆز بەکاری هێناوەو زەکاتی کردووە بەشادەماری ئابوریی یەکەم دەوڵەتی ئیسلام، بۆیە لەم بارەیەوە ژمارەیەکی زۆر فەرموودە هەیە، بەڵام لێرەدا هەندێ لەو فەرمودانە باس دەکەین کەمامۆستا (دکتۆر یوسف قەرزاوی) لەکتێبی (**النتقى**) دا بەراگواستن لەکتێبی (**الترغيب والترهيب**) دانراوی (**الحافظ المنذري**) یەوە وەری گرتوون و گەلێ پەراوێزی بەنرخی لەسەر نوسیون، وەك: (**عن ابي هريرة وابى سعد الخدرى (رضي الله**

عنهما) قالا: خطبنا رسول الله صلى الله عليه وسلم (يوما)، فـ قال: وا لـذي نفسي بيده (ثلاث مرات) ثم اكب، فاكب كل رجل منا يبكي لايدري على ماذا حلف؟ ثم رفع رأسه وفي وجهه البشرى، فكانت احب الينا من حمر النعم. ثم قال: ومامن عبد يصلي الصلوات الخمس ويصوم رمضان و يخرج الزكاة، ويجتنب الكبائر السبع الا فتحت له ابواب الجنة، وقيل له: أدخل بسلام) راوه النسائي واللفظ له، وا بن ماجه، وا بن خزيمة، وا بن حبان في صحيحهما، والحاكم وقال: صحيح الاسناد. ووافقه الذهبي (200/1) وفي اخره: ثم تلا: ﴿إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيماً﴾ النساء31

واتە: ئەبوهریرەو ئەبو سەعیدی (خدری) ڕەزای خوایان لێ بێت، وتیان: ڕۆژێک یان پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾وتارێکی پێشکەش کردین و سێ جار فەرمووی: سوێند بەوکەسەی گیانی منی بەدەستە، ئیتر وەستاو سەری دانەواند، ئینجا هەریە کە لەئێمەش سەری خۆی نەوی کردو دەستی کرد بەگریان، نەماندەزانی لە سەر چی سوێندی خوارد. پاشان سەری هەڵبڕی و بەجۆرێ موژدەو خۆشی لەرووی پیرۆزی دەبینرا ئەگەر هەریەکەمان گەلە حوشترێکی سوری (کەباشترین ماڵی عەرەبە) دەس بکەوتایە ئەوەندە خۆشحاڵ نەدەبوو، ئینجا فەرمووی: هەرکەس لەبەندەکانی خوا پێنج نوێژە فەرزەکە بکاتو، ڕۆژووی مانگی رەمەزان بگرێتو، زەکاتی سامانەکەی بداتو، لەحەوت گوناهە گەورەکان دووربکەوێتەوە، بێ گومان هەموو دەرگاکانی بەهەشتی بۆ دەکرێتەوەو پێی دەڵێن: فەرموو لەکام دەرگاوە پێت خۆشە بچۆرە ژورەوە. ئەم فەرمودەیە نەسائی بەم بێژەیە گێڕاویەتیەوە. وەئیبن ماجەو ابن خوزەیمەو ئیبن حەببانیش گێڕاویانەتەوە، حاکمیش گێڕاویەتیەوەو فەرمویەتی: رشتەکەی ڕاستە(زەهەبیش پەسەندی کردوەو، هاوڕای حاکمی کردوە) (200/1)

لەکۆتایی فەرمودەکەدا هاتوە، پاشان ئەم ئایەتەی خوێندەوە:إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيماًالنساء31.

وعن انس بن مالك رضي الله عنه قال: أتى رجل من تميم رسول(صلى الله عليه وسلم) فقال: يارسول الله! انى ذو مال كثيرو ذو اهل و مال، وحا ضرة، فأخبرني كيف أصنع، وكيف أنفق؟ فقال رسول الله صلى الله عا يه و سلم: (تخرج الزكاة من مالك فانها طهرة تطهرك، وتصل أقرباءك، تـ عرف حق المسكين، والجار، والسائل....) الحديث رواه احمد، ورجاله رجال الصحيح.[1]

واتە: ئەنەسی کوڕی مالك ڕەزای خوای لێ بێت وتی: پیاوێك لەهۆزی تەمیم هاتە خزمەتی پێغەمبەر(ﷺ) وتی: ئەی پێغەمبەری خوا! من خاوەنیماڵێکی زۆرو خزمو کەسو کارو خانوبەرەمو نیشتەجێم، پێم بـ لێ چۆنو چی بـ کەم و چۆن لەماڵەکەم ببەخشم؟ پێغەبەر(ﷺ) فەرمووی: زە کاتی ماڵە کەت ئەدەیت، چونکە ئەوە پاکت ئەکا تەوە لەخرا پە، وەهاتوو چۆو دە سگیرۆیی خز مەکانت ئەکەیتو ئاگات لەمافی هەژارو دراو سێو سوالکەر ئەبێت ... تاکۆ تایی فەرمودەکە. ئەم فەرموودەیە ئەحمەد گێڕاویەتیەوەو پیاوانی رشتەکەشی پـ یاوانی بێژە دروستن.[2]

(وعن عائيشة رضي الله عنهما. ان رسول الله صلى الله عا يه و سلم. قال: ثلاث أحلف عليهن: لا يجعل الله من له في الاسلام كمن لا سهم له، وأ سهم الاسلام ثلاثة: الصلاة، والصوم، والزكاة، ولا يـ تولى الله عـ بدا في ا لدنيا فيوليه غيره يوم القيامة... الحديث) رواه احمد با سناد جـ يد. وذ سبه في

[1] - ونسبه في مجمع الزوائد الى الطبراني أيضا، وقال: رجاله رجال الصحيح. (63/3)

[2] – خاوەنی کتێبی (مجمع الزوائد) لە(تەبەرانی)یەوە گێڕاویەتەوە کە وتوشیەتی رشتەکەی راستو رەوا بێژن.

الجامع الصغير الى النسائي والحاكم، والبيهقي في الشعب أيضا من حديث عائيشة، وذكر شارحه المناوي: أن في اسناده مقالا، والى عبد الرزاق عن ابن مسعود، والى الطبراني عن ابي امامة، ونقل المناوي عن الهيثمي ان رجاله ثقاة) (**الفيض** 298/3).

واته: دایکی بڕواداران حەزرەتی عائیشە رەزای خوای لێ بێت و تی: پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾ فەرمووی: من لەسەر سێ شت سوێند ئەخۆم: کە سێ کەبەشی لەئیسلامدا هەبێتو کەسێ بەشی تەنیا نەبێت خوای گەورە لە یەك پلەوپایەدا دایان نانێتو بەشەکانی ئیسلامیش سیانن، نوێژە فەرزەکان و رۆژوی مانگی رەمەزانو زەکات دەرکردن) ئەوکەسەی خوای گەورە لەدونیادا خۆی چاودێری بکات هەرگیز لەقیامەتدا بەرەو رووی یەکێکی تری ناکاتو دە سبەرداری نابێت.... تاکۆتای فەرمودەکە. ئەم فەرمودەیە ئەحمەد بەرشتەیەکی چاکەوە گێڕاویەتیەوە. لەکتێبی (الجامع الصغیر) دا گێڕانەوەی ئەم فەرمودەیە لەنەسائیو حاکمەوە باس کراوە. وەلەبەیهەقیەوە لەشوعەبدا هەروەها لەعائیشەوە. مەناوی راڤەکەری فەرمودەکە دەڵێ: رشتەکەی قسەی لەسەرە. وەئەم فەرموودەیە عەبدالرزاق لەئیبن مەسعودەوە گێڕاویەتیەوە وە طەبەرانیش لەئەبو نوماوە. مەناوی لەهەیسەمیەوە راگوێزی کردوە کەپیاوانی فەرمودەکە متمانە پێکراون. (**الفيض** 298/3).

لەبارەی هەڕەشە لەزەکات نەدەران ئەم فەرموودانە باس دەکەین کە لەدواوە دێن:-

(**عن ابي هريرة رضي الله عنه- قال: قال النبي﴿ﷺ﴾: مامن صاحب ذهب ولا فضة لايؤدي منها حقها الا اذا كان يوم القيامة صفت له صفائيح من نار فاحمي عليها في نار جهنم، فيكوى بها جنبه وجبينه وظهره، كلما بردت اعيدت له في يوم كان مقداره خمسين**

الف سنة حتى يقضى بين العباد، فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار. قيل يارسول الله: فالابل؟ قال ولا صاحب ابل لايؤدي منها حقها – ومن حقها حلبها يوم وردها – الا اذا كان يوم القيامة بطح لها بقاع قرقر، أوفر ماكانت لايفقد منها فصيلا واحدا تطؤه بأخفافيها، وتعضه بأفواها، كلما مر عليه اولاها رد عليه اخراها، وفي يوم كان مقداره خمسين الف سنة حتى يقضي بين العباد، فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار، قيل يارسول الله، فالبقروالغنم؟ قال: ولاصاحب بقر ولا غنم لايؤدي منها حقها الا اذا كان يوم القيامة بطح لها بقاع قرقر أوفر ماكانت لايفقد منها شيئا ليس منها عقصاء ولاجلحاء ولا غضباء، تنطحه بقرونها وتطؤه باضلافيها كلما مر عليه أولاها رد عليه اخراها، في يوم كان مقداره خمسين الف السنة، حتى يقضى بين العباد فيرى سبيله اما الى الجنة واما الى النار، قيل: يارسول الله، فالخيل؟ قال: الخيل ثلاثة: هي لرجل وزر، وهي لرجل ستر، وهي لرجل اجر، فأما التى هي له وزر. فرجل ربطاها رياء وفخرا ونواء لاهل الاسلام، فهي له وزر، اما التي له ستر، فرجل ربطها في سبيل الله، لم ينس حق الله في ضهورها ولا رقابها، فهي له ستر، وأما التي هي له أجر، فرجل ربطها في سبيل الله لاهل الاسلام في مرج أو روضة، فما أكلت من ذلك المرج أو الروضة من شيء الا كتب له عدد ما اكلت حسنات، وكتب له عدد أرواثها وأبوالها حسنات، ولا تقطع طولها فاستنت شرف أو شرفين الا كتب له عدد أثارها وأرواثها حسنات ولا مربها صاحبها على نهر فشربت منه، ولايريد أن يسقيها، الا كتب الله له عدد ماشربت حسنات قيل يارسول الله، فالحمر؟ قال: مأأنزل على في الحمر الا هذه الاية الفاذة الجامعة: ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ، وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ﴾الزلزلة7-8. رواه البخاري ومسلم، واللفظ له، والنسائي مختصرا).

واتە: ئەبوهورەیرە وتی: پێغەمبەر ﴿صلى الله عليه وسلم﴾ ئەفەرموێت، هەرکەسێك خاوەنی زێڕو زیوی پلە زە ـكات ـبیٚو زەکاتە ـکەی ـنەدا، ڕۆژی زیـ ـندوو بو ـنەوە لەدۆزە ـخدا

زێڕوزیوەکەی لەسەر پارچەی ئاگر سور دەکرێتەوەو تەنیشتو تەوێڵو پشتی پێ داخ دەکرێت، هەرکەساردیش بوەوە هەمیسان بۆی سور دەکرێتەوە، ئیتر بەو شێوەیە دەمێنێتەوە لەرۆژێکدا کەماوەکەی پەنجا هەزارساڵە، هەتا کۆتایی دادگای کردنی نێوان بەندەکانی خوا، ئینجا یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو دۆزەخ ئەکەوێتە رێ. عەرزی پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ کرا، ئەی لەبارەی وشترەوە چی دەفەرموی؟ فەرموی: هەرکەسێکی خاوەن وشتر مافی هەژارانی لێ نەدا، تەنانەت لەو شیرەش کەلەرۆژی ئاوەدانیدا لێی ئەدۆشیێ، ئەوە لەرۆژی قیامەتا لەدەشتێکی رووتەنو سافدا ئەو خاوەنەی بەلەپەو رووداە ئەخرێت وشترەکانی بێ کەمو کورتی تەنانەت بەچکەیەکیشیان لێ کەم نابێتو هەموو لەو پەڕی بەهێزی و قەڵەو یدا بەسەریا دەڕۆنو بەسمەکانیان پانی دەکەنەوەو بەدەمیش گازی لێ دەگرن، هەموو بەسەریدا دەڕۆنو بەسەریدا دەگەڕێنەوەو پانی دەکەنەوە لەرۆژێکا کەماوە کەی پەنجا هەزار ساڵە، هەتا لەنێوان بەندەکانا دادگایی تەواو دەبێ، ئەوسا یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو دۆزەخ دەیخەنە رێ. وترا: ئەی پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ ئەی لەبارەی رەشە وڵاخو مەڕوبزنەوە چی؟ فەرمووی: ئەو کەسەی خاوەنی ئاژەڵ (مەڕو بزنو رەشە وڵاخ) بێتو مافی هەژارانی لێ نەدا، لەرۆژی قیامەتدا لەدەشتێکی رووتەندا لەسەردەم دەخرێتو هەموو ئاژەڵەکان بێ یەك دانە کەم، هەموو لەجۆشی قوەتو هێزو قەڵەویداو نەشاخ چەمیوێك **(عقباء)** و نەکۆڵێكو **(جلحاء)** نە شاخ شکاوێکیان**(عضباء)** تیا نابێت هەموو بەردەوام بەسەریدا دە چنو دەگەڕێنەوەو پانی دەکەنەوەو شۆقی لێ ئەدەن بەدرێژای رۆژێك کەماوەکەی پەنجا هەزار ساڵ دەبێت، هەتا لەنێوان بەندەکانا بەتەواوی دادگەری دەکرێت، ئەوسا یان بۆ بەهەشت یان بۆ دۆزەخ دەکەوێتە رێ. وترا ئەی پێغەمبەری خوا ئەی لەبارەی رەوەی وڵاخی بەرزەوە چی؟ فەرمووی: بەرزە وڵاخ سێ جۆرە، هەیانە دەبێتە مایەیی تاوان و

خراپە بۆ خاوەنەكەی، یان داپۆشەری خراپەو گوناهیەتی، یان بۆی دەبێ بێتە هۆی پاداشتی چاكە، واتە: ئەگەر كابرا وڵاخە بەرزەكەی بۆ رووپامایی و خۆنواندنو شانازی پێكردنو دوژمنایەتی (**نواء**) پێكردنی مسوڵمانان راگرتبێ، ئەوە باری گوناهە بۆ خاوەنەكەی، ئەگەر خاوەنەكەی بۆ رێی خوا رای گرتبێو مافی خوا لەپشتو گەردنیا لەبیر خۆی نەباتەوەو لەبەر رەزای خوا یارمەتی خەڵكی پێ بدات، ئەوە بۆی دەبێتە پۆشینی گوناه و خراپەكانی، وەئەو كەسەی بەرزە رابگرێت لەپێناوی ئیسلام و تێكۆشان لەرێی خواداو بەخێوی بكات لەمێرگ یان باخو بێستانێكدا، ئەوە بەقەد ئەوەندەی لەو مێرگە یان لەو باخە بخوات چاكە بۆ خاوەنەكەی دەنوسرێت، تەنانەت بەقەد میزو تەرسەكەشی چاكەی بۆ دەنوسرێت، وەهەركات مەرەبەندەكەی، یان پەتی بەستنەوەكەی، یان رەشمەكەی (**طول**) پچڕاندو خێرا ماوەی میلێك یان دوومیل دووركەوتەوەو بەغاردان یاری كرد، ئەوە بەقەد شوێن پێكان، تەرسەكان، چاكە بۆ خاوەنەكەی دەنوسرێت، وەهەركات خاوەنەكەی رۆیشتو بردی بەسەر رووبارێكداو وڵاخەكەی ئاوی لێ خواردەوە، با بەنیازی ئاودانیشی نەڕۆیشتبێ، ئەوە هەرچەندێ ئاو بخواتەوە ئەوەندە چاكە بۆ خاوەنەكەی دەنوسرێ. وترا ئەی لەبارەی گوێ درێژەوە چی دەفەرموی؟ پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾ فەرمووی: من لەبارەی زەكاتی گوێ درێژەوە هیچ نیگا یەكم بۆ نەهاتووە، ئەم ئایەتە پڕ ماناو گشتگیرە نەبێت: ﴿**فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ، وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ**﴾**الزلزلة**7-8. واتە: هەركەسێ بەقەد گەردیلەیەك كردەوەی چاكە بكات پاداشتی خۆی ئەبینێتەوە، وەهەر كەسێك بەقەد گەردیلەیەك خراپە بكات سزاكەی دەبینێتەوە. ئەم فەرموودەیە بوخاریو موسلیم گێڕاویانەتەوە. ئەمە بێژەی موسلیمە نەسائیش بەكورتی گێڕاویەتیەوە.

عن علي رضي الله عنه قال: قال ر سول الله ﴿ﷺ﴾ : ان الله فرض ع لى أغنياء المسلمين في اموالهم بقدر الذي يسع فقرائهم ولن يجهد الف قراء اذا جاعوا وعروا الا بما يصنع اغنيانهم، الا وان الله يحاسبهم ح سابا شديدا ويعذبهم عذاباء اليما (رواه البطرانى في الاوسط والصغير، وقال: تفرد به ثابت بن محمد الزاهيد، قال الحافظ المنذري: وثابت ثقة صدوق، روى عنه البخاري وغيره، وبقية رواته لابأس بهم وروى موقوفا على ع لي ر ضي الله عنه وهو أشبه.)

واته: عەلی (ڕەزای خوای لێ بێت) وتی پێغەمبەری خوا ﴿ﷺ﴾دە فەرموێت: خوای گەورە لەسەر مسوڵمانە خاوەن ماڵو سامانەکانی پێویست کردووە ئەوەندەی کەبەشی ژیانی هەژارەکانیان بکات، وەکەهەژارە مسوڵمانەکان بێ هێزوو ما ندوو ئەبن کاتی بر سێتی و ڕووت ەڵیان هەر بەهۆی کردەوەی خراپو ڕژدی دەوڵەمەندەکانەوەیە ، دەبا دەوڵەمەندە چروکەکان باش بزانن کەخوای گەورە ڕۆژی قیامەت بەتوندی پرسیاریان لێ دەکاتو سزای زۆر سەختو بەئازاریان ئەدات. ئەم فەرمودەیە طەبەرانی لەهەردووکتێبی (الاوسط) و(ال صغیر)ی دا گێڕاویەت یەوەو دەفەرموێت (تەنها سابتی کوڕی محمد الزاهد) گێڕاویەت یەوە. (حافظ الم نذري) دەڵێ: ثابت پ یاوێکی را ستو متما نە پێ کراوەو بو خاریو خەڵکی تریش فەرموودەیان لێ گێڕاوەتەوە، گێڕەرەوەکانی تریش ڕەخنە لێ گیراو نین، ئەم فەرمودەیە بە (مەوقوفی) لە حەزرەتی عەل یەوە گێڕدراوە تەوە، واش نزیکترە لەقەبول.

وعن عبدالله بن مسعود رضي الله عنه قال: أمر نا با قام ال صلاة وإي تاء الزكاة، ومن لم يزك فلا صلاة له. رواه الطبراني في ال كبير مو قوف ه كذا

بأسانيد احدهما صحيح والاصبهاني وكذالك قال الهيثمي في مجمع الزوائد (62/3)[3]

واتە: عەبدولاّی كوڕی مەسعود (ڕەزای خوای لیّ بیّت) وتی: فەرمانمان پیّ كراوە كەبەجوانی نویّژ بكەین‌و زەكات بدەین وەئەوكەسەی زەكات نەدا نویّژەكەشی بیّ سودە. (ئەم فەرمودەیە) طەبەرانی لەكتیّبی (الكبير) دا ئاوا بەمەوقوفی بە چەند ر شتە گیّڕاویەتیەوە، وە یەكیّكیان (صحيح) ە را ستەو، وەئە صبەهانیش گیّڕاویەتیەوە.

وعن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي (ﷺ) قال: من اتاه الله مالا فلم يؤد زكاته، مثل له يوم القيامة شجاعا أقرع له زبيبتان يطوفه يوم القيامة ثم ياخذ بلهزمتيه، يعني شدقيه، ثم يقول: أنا مالك أنا كنزك. ثم تلا هذه الاية ﴿وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾آل عمران180)

واتە: لەئەبوو هورەیرەوە ڕەزای خوای لیّ بیّت پیّغەمبەر (ﷺ)دە فەرمویّت: ئەوكەسەی خوا مالّی بداتیّ‌و زەكاتەكەی نەدا، ڕۆژی قیامەت مالّە كەی دەبیّتە نیّرە ماریّكی كەچەلّی تەمەن دریّژی زۆر پیس‌و دەم پڕ لەژار، كەدوو خالّی ڕەش بەسەر چاوەكانیەوەیەو لەكابرا دەئالّیّ‌و ئینجا هەردوو لغاوەی دە گریّ‌و دەی گەزیّ‌و پیّی دەلّیّ: من مالّەكەتم، من گەنجینەو خەزنە كەتم، پا شان پیّغەمبەر (ﷺ)، ئەم ئایەتەی خویّندەوە**﴿وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾آل عمران180)**

---

[3]– وەهەیسەمیش وای فەرموە لەكتیّبی (مجمع الزوائد) 62/3

واتە: خاوەن ماڵو چروكو رژدە كان واگو مان نە بەن كە .....ە تد. ئەم فەرمودەیە بوخاری موسلیمو نەسانی گێڕاویانەتەوە.

وعن بريدة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلي الله عليه وسل: (مامنع قوم الزكاة الا ابتلاهم الله بالسنين) رواه الطبراني. في الاوسط ورواته ثقات والحاكم والبيهقي في حديث الا انهما قالا: ولا منع قوم الزكاة الا حبس الله عنهم القطر. وقال الحاكم: صحيح على شرط مسلم[4]

واتە: بورەیدا رەزای خوای لێ بێت وتی: پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾ دە فەرموێت: هەر كۆمەڵێك زەكات نەدەن، بێ گومان خوای گەورە توشی رەشە ساڵو قاتو قڕیان دەكات، ئەم فەرمودەیە طەبەرانی لەكتێبی (الاوسط) ی گێڕاویەتیەوە ئەوا نەی گێڕاویانەتەوە بڕوا پێكراون، وەحاكم بەهەیقیش لەفەرمودەیە كدا گێڕاویانە تەوە، بەلاّم بەم شێوەیە: (ولا منع قوم الزكاة الا حبس الله عنهم القطر) وا تە: هەركۆمەڵێك زەكات نەدەن خوای گەورە بارانیان لێ ئەگرێتەوەو، توو شی قاتو قڕیان دەكات. حاكم دەفەرموێت: ئەم فەرمودەیە راستە، بەپێی مەرجی مسلم.

ورواه ابن ماجه[5] **والبراز والبيهقى من حديث ابن العمر**[6] **، ولفظ البيهقي ان رسول الله ﴿ﷺ﴾ قال: يامعشر المهاجرين، حصال خمس ان أبتليتم بهن ونزلن بكم اعوذ باالله ان تدركوهن: لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا كبها الا فشا فيهم الاوجاع التي لم تكن في اسلافهم ، ولم ينقصوا الميكال والميزان الا أخذوا بالسنين وشدة المؤنة: وجور السلطان ولم يمنعوا زكاة اموالهم الا منعوا القطر من السماء، ولولا البهائم لم يمطروا ولا نقضوا**

---

4 ووافقه الذهبي (162/2) هەیسەمیش وای وتووە.

5– وهو الحديث 4091 من طريق ابن ابي مالك عن ابيه، وفي الزوائد: هذدا حديث صالح للعمل به، وقد اختلفوا في ابن أبي مالك وابيه

6 رواه ابن حاكم ايضا وصحح اسناده ووافقه الذهبي 4/540- 541.

عهد الله وعهد رسول الا سلط عليهم عدوا من غير هم فيأ خذ ب عض مافي أيديهم مالم تحكم أئمتهم بكتاب الله الا جعل بأسهم بينهم[7]

واته: ئیبن ماجەو بەررازو بەی ھەقی لەفەرمودەیە کدا کە لەئیبن عو مەرەوە، وەبێژەکەی بەیهەقیش بەم شێوەیە دەڵێ کە: پێغەمبەر(ﷺ)، دەفەرمویێت: ئەی کۆمەڵی کۆچ کەران بێدار بن، پێنچ رەوشتی گەلێ بەدو خراپ هەن، پەنا بەخوای گەورە ئەگرم کە ئێوە بیانگرنە خۆ، ئەگەر لەکاتی ژیانی ئێوەدا روویانداو ئێقەیان پێ گرتن، قەت نەبوە کەلەهیچ گەلو کۆمەڵێ کدا داو ێن پیە سی دەر کەوێت، بەرادەیەك کەخۆیان ئاشکرای ب کەنو رای بگە یەنن بێ گو مان جۆرە دەردو ئازارێکیان تووش هاتوە کەلەپێشینەکاندا رووی نەداوە، کەلەپێوانو کێشاندا دزیان کردبێت، ئەوا توشی سالآنی سەختو گرانیو زۆرو ستەمی کاربەدە ست بوون، وەکەلەدەرکردنی زەکاتی سامانەکەیان نکۆڵیان کردبێو نەیاندابێ ئەوا توو شی قاتو قرِیو وشکە سالّی بون، ئەگەر ئاژەڵی بێ ز مان نەبوا یە بارانـ یان بۆ نەدەباری، وەکاتێ بەڵێنو پەیمانی خواو پێغەمـ بەری خوا یان شکاندبێ ئەو سا دوژمنێکی بیانی بەسەریاندا زالّ بوەو ئەو شتەکەمەی کەلەدەستیانا بووبێ ئەویش لێی زەوت کردوون، وەهەرکات پێشەواکانیان بەرنامەی خوای گەورەیان پێ کارو پیادە نەکردبێ ئەوا تووشی خۆخۆریو براکوژی ناوخۆی بوون.

وعن الاحنف بن قيس رضي الله عنه قال:جلست الى ملا من قريش، ف جاء رجل خشن الشعر والثياب والهيئة حتى قام عليهم فسلم، ثم قال: ب شر الكانزين برضف يحمي عليه في نار جهنم، ثم يوضع على حلمة ثدي احدهم حتى يخرج من نفض كتفه، ويوضع على نفض كتيفية حتى يخرد من حم لة

---

[7]– ئەم فەرمودەی ژمارە 4091 کەلەرێگەی (ابن ابی مالك) لەباوکیەوە گێراویەتیەوە، وەلەزەوائیدا دەڵێ: ئەم فەرمودەیە شیاوی کار پێکردنە، بەلاّم راوبۆچونی جیاوازە لە (ابن ابی مالك) و باوکیدا . (4) حاکمیش گێراویەتیەوە. رشتەکەشی بەلاوە راستە، زەهەبیش پەسەندی کردوەو هاورِایەتی (4/540-541)

الثدية، فيتزلزل، ثم ولى فجلس الى سارية، وتبعته وجلست اليه، وانا لاأدري من هو، فقلت له: لا ارى القوم الا قد كرهوا الذي قلت، قال: انهم لايعقلون شيئا، قال: خليلي، قلت من خليلك؟ قال: النبي﴿ﷺ﴾ قال يا ابا ذر: أتبصر أحدا؟ قال: فنظرت الى الشمس مابقي من النهار. وانا أرى أن رسول الله ﴿ﷺ﴾يرسلني في حاجة له قلت: نعم، قل: ما أحب أن لي مثل أحد ذهبا أنفقه كله الا ثلاث دنانير. وان هؤلاء لايعقلون، انما يجمعون الدنيا. لا والله أسألهم دنيا، ولا أستفتيهم عن دين حتى ألقي الله عزو جل. رواه بخاري ومسلم.

واته: لەئەحنەفی کوڕی قەیسەوە(ڕەزای خوای لێ بێت) ئەگێڕنەوە کەوتی: جارێکیان لەگەڵ کۆمەڵێك لەگەڵ پیاو ماقولآنی قورەیش دانیشتبووم، پیاوێکی موو گرژی دیمەنو بەرگ زبر هاتو بەدیاریانەوە وەستاو سەلامی کردو ئینجا وتی: موژدە لەخاوەن غەزنەو دەوڵەمەندەکان(ئەوانەی کەمافی شەرعی زەکات نادەن) بەبەردێ (نصف) کەلەئاگری دۆزەخ گەرم ئەکرێتو سور ئەبێتەوە، ئینجا ئەخرێتە سەر گۆی مەمکی هەریەکێکیان وای ئەسوتێنێ هەتا لەقرتێنەی (نغض) دەفەی شانیەوە دەئەچێت، وەلەسەر قرتێنەی دەفەی شانی دا ئەنرێتو وای ئەسوتێنێو دائەچێ هەتا لەگۆی مەمکیەوە دەردەچێت. ئیتر کابرا هەڵدەچۆقێو لەپەلوپۆ دەکەوێت، دوای ئەو قسەیە پیاوەکە ڕۆیشتو لەبن کۆڵەکەیەکدا ئەستون دانیشت، منیش دوای کەوتم دانیشتم، نەشم دەزانی کە کێیەو نەم دەناسی، ئینجا پێم وت : وابزانم ئەو خەڵکە وتەکەتیان پێ ناخۆش بوو : ووتی : ئەوانە هیچ تێ ناگەن، کاکە من خۆشەویستەکەم جارێکیان پێی ووتم: خۆشەویستەکەت کێیە، ووتی: پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾فەرمووی : ئەرێ ئەبوزەر تۆ کێوی ئوحد ئەبینی ؟ پیاوەکە ووتی : منیش تەماشای خۆرم کرد هیچی وا رۆژی نەمابوو، وام زانی کە پێغەمبەر ﴿ﷺ﴾بۆ ئیشێکم ئەنێرێت، وتم : بەڵێ قوربان فەرمو، حەزرەت

﴿ﷺ﴾ فەرمووی : من حەز ناکەم ئەوە ـندەی چیای ئو حود ز ـێڕم ـهەبێت و هەمووشی بکەم بەخێر، بێجگە لە سێ دینار (واتە حەز ـلە کەڵە ـکەی ـسامان ناکەم، مەبەستی ئەمەیە : من ئەوەم پێخۆشە ئەگەر بەقەد چیای ئو حد ز ـێڕم هەبێت هەمووی لەڕێی خوا خەرج بکەم، بێجگە لەسێ دینار بۆ خۆم) .بۆیە ـمن دەڵێم : ئەوانە تێ ناگەن، چونکە هەر ـخەریکن ـسامانی دونـ ـیا کۆدەکە ـنەوە، نەبەخوا، من دونیام لێیان ناوێت وە ـلەبارەی ئاینیـ ـشەوە داوای روون کرد ـنەوەی هیچیان لێ ناکەم هەتا ئەمرمو ئەچمەوە دیوانی خوای گەورە [8] .

ئەم فەرمودەیە بوخاری موسلیم گێڕاویانەتەوە .

وفي رواية لمسلم: أنه قال: بشر الـ ـكانزين بـ ـكى في ظـ ـهورهم يخرج ـمن جنوبهم، وبكى من قبل أقفائهم (حتى) يخرج من جباههم، قال : ثم تنحنى فقعد، قال : قلت من هذا، قالوا : هذا أبوذر، فقمت الـ ـيه فقـ ـلت : ما ـشيء سمعتك تقول قبيل ؟ ماقلت ألأشياء قد سمعته من نبيهم (ص) قال : قلت : ماتقول في هذا العطاء ؟ قال خذه، فأن فيه اليوم معونة، فأذا ـكان ثمـ ـنا لدينك فدعه .

واته : لەگێڕانەوەیەکی مو ـسلیمدا ـئەم فەرموودە ـیە ـبەم ـشێوەیە ـهاتووە : موژدەبێت لە سامندارانی زەکات نەدەر بەوەی کە رۆژی زیندوو بوونەوە بە جۆرێ لە پشتیانەوە داخ ئەکرێن کە لە خوارووی جەستەیانەوە دەر ئەچێت، وە لەپـ ـشتی ملیانەوە وەها داخ ئەکرێن کە لەتەوێڵیانەوە دەرئەچێت، ئەحـ ـنەف وو ـتی : دوای ئەوە پیاوەکە رۆیشتو کەلا کەوتو دانیشت، منیش پرسیم ئەرێ ئەوە ـکێ ـیە ؟ ووتیان : ئەوە ئەبوو زەڕە، ئەحنەف ووتی : ئیتر چووم بۆلای پێم ووت : ئەرێ ئەو شتە چی بوو تۆ کەمێ لەمەو پێش وتت بەو خەڵکە ؟ ووتی : من بێجگە ـلەوەی

[8] تێبینی / بۆ راڤە کردنو وەرگێڕانی ئەم فەرمودەیە سود لە (فتح الباری ج 11 ص 271) وەرگیراوە .

که لەپێغەمبەر﴿ﷺ﴾ بیستووە هیچم نەوتوە. ئەحنەف ئەڵێ : پێم وت : باشە تۆ ڕات چیە لە بارەی ئەو خەڵاتەوە کەئەی بەخشن بەخەڵك ؟ ووتی : وەری بگرە، ئەوە ئەمڕۆ یارمەتیەکە، بەڵام ئەگەر بوو بە نرخی کڕینی ئایینەکەت ئەوسا وەری مەگرەو نەتەوێ .

چەند فەرمودەیەك لەبارەی خشڵەوە:

عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت: دخل رسول الله صلى الله عليه وسلم فرأى في يدي فتخات من ورق فقال: (ما هذا يا عائشة ؟ (فقلت: صنعتهن أتزين لك. قال) : أتؤدين زكاتهن ؟ (قلت : لا، أو ما شاء الله، قال : (هي حسبك من النار) . رواه أ بو داود وا لدارقطني، وفي إ سنادهما يحيى بن أيوب الغافقي، وقد احتج به الشيخان وغيرهما ، ولا اعتبار بما ذكره الدارقطني من أن محمد بن عطاء مجهول، فإنه محمد بن ع مر بن عطاء، نسب إلى جده، وهو ثقة ثبت، روى له أصحاب ال سنن، وا حتج به الشيخان في صحيحهما

واتە: لەدایکی بڕواداران عائیشە خێزانی پێغەمبەرەوە ﴿ﷺ﴾ووتی : جارێک ـیان پێغەمبەر﴿ﷺ﴾هاتە ماڵەکەم کەوەختێ دی چەند بازنەیەکی زیوم لە دە ستایە فەرمووی عائیشە ئەوە چی یە؟ ووتم: قوربان دروستم کردوون لە ـبەر خاتری ـتۆ خۆمی پێ ئارایشت ئەدەم ئەی پێغەمبەری خوا، فەرموی ئایا زەکاتیان ـئەدەیت، وتم نەخێر، فەرمووی: تۆ ئەوەندەت لە سزای ئاگر بەسە، ئەم فەرموودە ـیە ـئەبوو داود دارە قوتنی گێڕاویانەتەوە، یحی ی کوڕی ـئەیوبی غافقی ـلە ڕ شتەی گێڕانەوەکەیاندا، کە شێخان (بوخاریو موسلیم) و کەسانی ـتریش کردوویانە ـتە بەڵگەو بڕوا پێ کراوە، وە ئەویش کە دارە قوتنی ئەڵێ : گوایە محمد کوڕی **عطاء** ناسراو نی یە، ناتەواوە چونکە ئەو محمدی کوڕی عمری کوڕی **عطا**نە و لێرەدا ـبە

باپیرەیەوە ناوبراوە، وە پیاوێکی متمانە پێکراوی ئاگادارو فەرموودە رەوانە خاوەن سونەنەکان لە (أ صحاب الـ سنن) لێ یان گێڕاوە تەوە، بو خاریو مو سلیمیش کردویانەتە بەڵگە لە (صەحیحەیندا).

وعن أسماء بنت يزيد رضي الله عنه قلت : دخلت أنا وخالتي على النبي ﷺ وعلينا أسورة من ذهب، فقال لنا : اتعطيان زكاته؟ قالت: فقلنا لا. ف قال: أما تخافان أن يسوركما الله أسورة من نار، أد يا زكا ته. رواه أ حمد بإ سناد حسن.

واتە: لەئەسمائی کچی یەزیدەوە (رەزای خوای لێ بێت) وتی: جارێکیان لەگەڵ پورم چوینە خزمەت پێغەمبەر ﷺ چەند بازنێکی زێڕمان لە دە ستابوو، حەزرەت درودی خوای لەسەر بێت فەرمووی: ئەرێ ئێوە زەکاتەکەی ئەدەن؟ ئەسما و تی: وتمان نەخێر، فەرمووی: ئەی ناترسن خوای گەورە چەند بازنێکی ئاگر تان بکا تە دەست لە رۆژی قیامەتدا. زەکاتەکەی بدەن.

ئەم فەرموودەیە ئیمام احمد بە رشتەیەکی جوان گێڕاویەتیەوە.

ماناى زەكات

زەكات لەزمانى عەرەبيدا، بەماناى گەشەو پاك كردنەوەو زۆربوونە، ئەما نەيش هەمووييان لە زاراوەو ماناكەيدا مەبەستەو رەچاو دەكرێ، چونكە زاراوەى زەكات بريتييە لە مافێكى پێويست لەسەر هەموو سامانێ بەپێى چەند مەرجو بنەمايەك (ضوابط) ئيمام (أبو الحسن الواحدي) دەفەرموێت: زەكات پاك سازىو چاك سازى ماڵو سامانەو گەشەدەرو پاكو خاوێن كەرەوەيشە، رونتريش ئەوەيە كە لە بنەڕەتدا لە زۆربوونەوە هاتبێت، وەهەروەها بۆتە زاراوەى شەرعيش، ئيمامى نەوەوى ئەفەرموێت: وەك خاوەنى كتێبى (الحاوى)و كەسانى تريش دەڵێن: زەكات لە شەرعدا ناوە بۆ وەرگرتنى شتێكى تايبەت لە ماڵێكى تايبەت بە رێو شوێنێكى تايبەت، ئەدرێت بەچەند دەستەو تاقمێكى تايبەت. (بڕوانە - فقه الزكاة ى دكتۆر يوسف قەرزاوى).

(وآتوا الزكاة) حيكمەتى زەكات چيە؟ .

مسوڵمانان زەكات دەدەن بۆ ئەوەى لەم رێگەيەوە لە خواى گەورە نزيك ببنەوە و رەزامەندى ئەو بەدەست بهێنن و شايەنى چونە بەهەشت و بەدەست هێنانى نيعمەتەكانى بن و لە سزاكانى دوا رۆژيش بەدووربن، مسوڵمانان لەبەرامبەردا ئەو ئايەتەيخواى گەورە دەڵێنەوە كە دەفەرموێت: **وقَالُواْ سَمِعْنَا واطعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَنَا وإِلَيْكَ الْمَصِيرُ** (285) **سورة البقرة** ، زەكات دان سوپاسگوزارى ئەو سامانەيە كەخواى گەورە پێى بەخشيون، لەگەڵ ئەمەشدا لە زەكاتدا ندا حيكمەتێكى گەورە هەيە وەك خواى گەورە لەم ئايەتەدا باسى دەكات ، (**خُذْ مِنْ امْوالِهِمْ صدَقَةً تُطهرُهُمْ وتُزَكيهِم بِهَا** .)

ئيمامى (كاسانى) لەم بارەيەوە دەڵێت :حيكمەت لە دانانى زەكات دەگەرێتەوە بۆ:

یەکەم: دانی زەکات یەکێکە لەبوارەکانی هاوکاری کە سانی لاوازو هەژارو بێ نەوایان و بەهێز کردنیانە بۆ ئەوەی بتوانن بەباشی ئەرکەکانیان بەرامبەر بەخوا بەجێ بهێنن لەیەکتاپەرستی و عیبادات و ئەو هۆکارانەی کەفەرزەکانی بەباشی بەجێ دەهێنن.

دووەم: زەکات دان هۆیە کە بۆ پاککرد نەوەی دەروون لەپیسیەکان و تاوان و خۆرازاندنەوە بە ئەخلاقی بەرزو جوان و بەخشندەیی و وازهێنان لە رەزیلی و چروکی و خۆشەویستی سامان .

بەشیوەیەکی سروشتی مرۆڤ مالی لاخۆشەویستەو پابەندە پیوەی، بەڵام زەکات رای دەهێنێت لەسەر سنگ فراوانی و بەخشندەیی ، هەروەها فێری ئەوە دەبێت ئەمانەت بگەڕێنێتەوە و مافەکانی خەڵك بدا تەوە بەخاوەنەکانیان، ئەمەش هەمووی لەم ئایەتەدا هەیە کە دەفەرموێت (**خُذ مِنْ امْوالِهِمْ صدَقَةً تُطهِرُهُمْ وتُزَكيهِم بِهَا** .)

سێیەم: خوای گەورە رێزی لە دەوڵەمەندەکان ناوە بەوەی کە ماڵ و سامانێکی پێداون کە لە پێویستی خۆیان زیاترە، بەم هۆیەشەوە بە ژیانێکی خۆش دەژین، لەبەر ئەوە سوپاس گوزاری ئەم دەوڵەمەندانە بۆ خوای گەورە فەرزە لە روی عەقڵ و شەرعەوە .

پێدانی زەکات بەهەژاران لەبابی سوپاسگوزاریە و فەرزێکەو دەبێت ئەنجام بدرێت، زەکات هۆکارێکە بۆ پاك کردنەوەی خاوەنەکەی لەرەزیلی و چروکی و بەخیلی و رق و کینە و خۆپەرستی و پاککردنەوەی ماڵە، لە لایەکی تریشەوە هۆکارێکە بۆ گەشەو زۆربوونی سامان، لەم بارەیەوە خوای گەورە لە وەسفی سەدەقە و خێرو خێراتدا دەفەرموێت (**يَمْحَقُ اللهُ الربَا ويُرْبِي الصدَقَاتِ**)

لەهەمانکاتدا زەکات هۆکارێکە بۆ پاك کرد نەوەی دەروو نی هەژارانیش. لەم ڕێگەیەوە بەشێك لەجیاوازی چینایەتی چارەسەر دەبێت و رق و قین لەدەروونیا ندا ناهێڵێت و دەبێتە مایەی گەشەکردنی خۆشەویستی و هێمنی و ئارامی.

لێرەوە دەتوانین بڵێین زەکات پاککردنەوەی کۆمەڵگایە بەهەردوولا یەنی هەژارو دەوڵەمەندەوە لەنەخۆشیە دەرونیەکانی وەك رق، چارەسەرە بۆ نەخۆشیەکانی دڵ و هۆکاری هێنانی خۆشەویستی و یەکڕیزی و تەبایی و سۆزە، لە هەمانکا تدا بەرجە ستەکردنی برا یەتی ئی سلامی و مافەکا نیەتی. ئە مەش بۆ ئەوە یە کەمسوڵمانان وەك جەستەیەك دەربکەون، ئەگەر ئەندامێکیان هە ست بە ئازار بکات ئەوا هەموو ئەندامەکانی تر هەستی پیێ دەکەن، لەلایەکی تریشەوە زەکات مافێکی داراییە کەپێویستە لەسەر دەوڵەمەندەکان ئەنجامی بدەن بۆ ئەوەی تەکافولی کۆمەڵایەتی و هاوکاریەکی برایانە لە کۆمەڵگەدا بەرجەستە ببێت .

﴿وَفِي أمْوالِهِمْ حَقٌ لِلسائِلِ والْمحْرُومِ﴾ ﴿والَذِينَ فِي أمْوالِهِمْ حَقٌ معْلُومٌ لِلا سائِلِ والْمحْرُومِ﴾

هەروەها زەکات چارەسەرێکە بۆ هەژاری، کەئیسلام هەر لە سەرەتاوە دژا یەتی کردوەو پێغەمبەری خواش پەنای گرتووە کەتوشی نەبێت.

کەواتە زەکات فەرزو پێویستە. (بڕوانە: بدائع الصنائع 811/2).

پایەکانی زەکات

واتە: ئەو پایەو بناغانەی دەبنە هۆی پێویستی زەکاتدان، هەرکات یەکێکیان نەبوو زەکات پێویست نابێت، پایەکانی زەکات سیانن:

1- زەکات دەر، خاوەن ماڵ.

2- ئەو ماڵەی گەیشتبێتە رادەی زەکات.

3- ئەو کەسانە، یان ئەو لایەنانەی زەکاتیان پێ ئەشێت.

وە ئەمانەیش هەریەکەیان چەند مەرجو بنەمای (ضوابط)ی خۆی هەیە، کە ئێمە باسیان دەکەین لەگەڵ باسکردنی هەر یەکێکیاندا.

پایەی یەکەم

زەکاتدەر (خاوەن ماڵ)و مەرجەکانی

زەکاتدەر ئەو کەسەیە کە زەکاتی لەسەر پێویستە، زەکات لەسەر ئەو موسڵمانە پێویستە کە ماڵەکەی بگاتە رادەی دیاری کراوی پێویست (النصاب) بۆیە لەم روانگەیەوە زەکات لەسەر کافر پێویست نییە هەرچەند (ذمي)ی بێتو لە وڵاتی ئیسلامو موسڵماناندا بژی، بەڵام شەرع رێ لەوە ناگرێ کە سەرانەو ماڵانەی گونجاو بسەنرێت لەو (ذمییانە)ی کە لە وڵاتی موسڵماناندا ئەژین، هەتا هاوبەشی بکەن لە ئەرکی دابینکردنی ئاساییشو دامەزراوی وڵاتەکەدا، ئیتر بابەهەر ناوێکیانەوە بێت. زەکات لە ماڵی منداڵو شێتیش پێویستەو دەبێ سەرپەرشتیارەکەیان ئەو زەکاتە بدات، هەروەك دەبێ ماڵەکەشیان بخاتە ئیشەوەو بازرگانی پێوە بکات، ئەمیش چونکە ئەو دەقە شەرعییانەی لەبارەی زەکاتەوە هەیە بۆ هەموو ماڵو سامانی موسڵمانەکانە بەگشتی، سەرەڕای هاتنی هەندێ فەرموودە کە بە

راشکاوی دەبێتە بەڵگە، وەك ئەوەی کە (طبرانی) لە کتێبی (الأوسط)دا لە ئەنەسی کوڕی مالیك (ڕەزای خوای لێبێت) گێڕاویەتییەوە، ئەڵێ: پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێت: (إتجروا في أموال اليتامى لاتأكلها الزكاة). واتە : ئێوە بازرگانی بە ماڵی هەتیوانەوە بکەن، نەکا بەهۆی زەکاتەوە هیچی نەمێنێت.

هەیسەمی دەڵی: مامۆستای گەورەو پایە بەرزم پێی وتم : ڕشتەی ئەم فەرموودەیە ساغو تەواوە. مامۆستاکەی (الحافظ زين الذين العراقي)یە (مجمع الزواند 67/2).

پایەی دووەم

ماڵو سامانە زەکات لێدراوەکە

لێرەدا مەبەست لە ماڵ هەموو شتێکە کە نرخو سودی هەبێتو بەشێ کە خاوەنەکەی دەستی بگاتێو بیخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە. زاناکانی (فقە) هەموو یەك ڕان لەسەرئەوەی کە زەکات پێویستە لە زۆربەی ئەو ماڵو سامانەی لە کاتو سەردەمی خۆیاندا هەبوو، وەك حوشترو ڕەشەوڵاخو مەڕو بزنو زێرو زیو (کرابن بە نەقدو دراو یان هەر پارچەو داڕێژراو بن) وە لە هەندێ جۆری بەروبوومی کشتوکاڵی وەك : (گەنم و جۆ و خورما و مێوژ)، وە لە سامانی بازرگانیدا. بەڵام ڕایان جیاوازە لە هەندێ جۆری ترا، وەك هەنگوینو بەرزە وڵاخێ کە بۆ (غەزا) ئامادە نەکرابێ وە وێنەی ئەمانە. ئەوەی کە بە ڕوونی دەقەکانی قورئانی پیرۆز و سوننەتو ژێری پشتگیری دەکەنو لایان پەسەندە ئەوەیە کە زەکات پێویستە لە هەموو ئەو ماڵو سامانەی کە بگاتە پلەو ڕاددەی پێویستو هەموو ئەو مەرجو کۆگرانەی کە شەرع بۆی داناوە تیایدا کۆبێتەوە. لەو دەقانە: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿**خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ**﴾التوبة/103. **هەروەها ئە فەرموێت:**

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ * لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ المعارج/24 . وه ئەفەرمویت: وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ الذاريات/19 . مانای ئەم ئایەتانەمان لە پێشەوە روونکردۆتەوە. ئەوەتا وشەی (الأموال) رەهایەو نەبەسراوە بە جۆری ماڵ یا جۆرێکی ترو هیچ تایبەت نەکراوە، وە ئەمەیش دیاردەیە لەسەرئەوەی کە ئەم مافە ئاشکرایە (زەکات)ە لە هەموو ماڵێکدا هەیەو چەسپاوە. هەروەها سوننەتی پیرۆزیش بەڵگەیە لەسەر پێویستی زەکات لە ماڵی دەوڵەمەندەکانو وەرگرتنو دابەشکردنی بە سەر هەژارەکاندا وەك لەپێشەوە باسمان کرد.

ژیریش ئەوە پەسەند ئەکات کە جیاوازی نەکرێت لە نێوان ئەم یا ئەو ماڵدا، هەر کات پلەو رادەی زەکاتیان هەبێت، چونکە هەرکات ئامانج بێتەدیو نرخو سودی ماڵ دیار بێ ئیتر جیاوازی لەبەر چی؟ خۆ یاساو رێساکانی (قواعد) شەرعیش یەك بڕیار داوا ئەکات بۆ هەموو شتە هاو رووەکانی وەك یەكو دەشیەوێت یەکسانی بکرێت لە نێوان کەسێکی خاوەن جۆری ماڵی پلە زەکاتو کەسێکی تری خاوەن جۆرێکی تری ماڵی پلە زەکاتدا، لەلایەکی تریشەوە عورفو نەریت رۆڵی خۆی هەیە لەم بوارەدا، واتە ئەشێت هەندێ شمەك لە چەرخو سەردەمێکدا خاوەنی نرخو بەهایەك بێت، بەڵام ئەو نرخەی نەمێنێت لەکاتێکی تردا. خۆ ماڵو سامانیش بەنرخو سود بایەخی دەبێت، وەزۆر شتی وا هەیە کە لەمەوبەر نەبووە یان ئەگەر بووبێتیش وەك پێویست کەڵکی لێ نەبینراوە. وە بەهۆی دەماو دەم کەوتنەوە زانراوە کەشەریعەتی ئیسلام لەسەر دادگەریو یەکسانی کردن هاتۆتە گۆڕێو پەیدا بووە خۆ روونو ئاشکرایە کە دادگەریی یەکسانی لە نێوان خاوەن سامانەکاندا بڕیار ئەدا لەو کاتەدا کە یەکسانی لە نرخو بەهای ماڵو سامانداهەبێت، وەبەم وتەو بۆچوونە هەندێ لە زانایان کاریان کردووەو بڕیاریان داوە، وەك:

عومەری کوڕی عەبدالعزیزو مجاهیدو حمادو ئیمام ئەبوو حەنیفەو داودو نەخەعی (ڕەزای خوایان لێ بێت) بەتایبەتی لەبارەی بەرهەمی زەویو کشتوکاڵەوە. وە ئێمە بەیارمەتی خوای گەورە لەسەر ئەم بڕیارو ڕێبازە باسی چۆنیەتی زەکاتی بەم جۆرە سامانانە دەکەین، وەك: سامانی ئاژەڵ، هەنگوین، بەرهەمەکانی ئاژەڵ، بەروبوومی کشتوکاڵ، کانزا، گەنجینە، زێڕو زیو، خشڵ، قاپو قاچاغی عەنتیکەی لەزێڕو زیو دروستکراو، ئەو شتەی لەدەریا دەربهێنرێت، ماڵی بازرگانی، دەستکەوتەکانی کارگەو کۆشکە گەورەکان، مو چەو کرێ، بەخشیش، بەشو سەنەدو کۆمپیالە وە لەبەشێکی سەربەخۆشدا زەکاتی (قەرز) هەتبێت یان لەسەرت بێت.

وە گواستنەوەی زەکاتو نرخو قیمەتی کە لەجیاتی زەکاتو سەرفیترە ئەدرێت باس ئەکەین، هەروەها باسی زەکاتی ماڵی حەرامو بە وەقف کراوو سامانو ماڵی دەوڵەت ئەکەین، لەسەرەتاشەوە مەرجە گشتیەکانی ئەو ماڵو سامانەی زەکاتی لێ ئەدرێت دەس پێ دەکەین.

مەرجە گشتییەکانی ئەو ماڵەی زەکاتی لێ ئەدرێت :

1- کاتێ زەکاتی ماڵو سامان پێویست ئەبێ کە ئەم مەرجانەی خوارەوەی تێدابێت:

1- <u>دەبێ ماڵەکە بە تەواوی ماڵی کەسی زەکاتدەر بێت</u>، واتە دەبێ خاوەنی شتەکە خۆیو سودەکانیشی بێت، یان وەك زاناکان (**فقهاء**) ئەڵێن: (**ملكية الرقبة والمنفعة**) خاوەنێتی شتەکە خۆیو سودەکانی بە تەواوی بۆ زەکات دەربێت، لەبەرئەوەیە کە سێ ماڵی خوازراو بەکاربێنێت، یان کرێ گرتەی خانووبەرەو زەویو زار بێت، لەسەری نییە زەکاتەکەیان بدات. بەڵکو لەسەر خاوەنەکەیان پێویستە، هەروەها زەکات لە ماڵی حەرامو وەقف کراویشدا واجب نییە، وە زەکات لەماڵی

(**الضمار**) واتە ئەوەی خاوەنەکەی نەتوانێ کەڵکی لێ وەربگرێت پێویـ ـست نیـ ـیە، وەك ئەو ماڵەی داگیرکرابێتو خاوەنەکەی بۆی نەسەنرێتەوە.

2- دەبێ ماڵەکە بگاتە (نصاب) واتە لا ی خوارووی رادەی پێویـ ـستی زە کات، چونکە ئایینی ئیسلامی پیرۆز چاوپۆشی لە هە ـندێ ئە ـندازەی هەموو ماڵ ـێك کردووەو زەکاتی تیا پێویست نەکردووە، ئینجا چونکە رادە (نـ ـصاب)ی زە کاتی مەڕو بزن چل سەرەو هی رەشە وڵاخ سی سەرەو هی حوشتر پێنج سەرە. وە رادەی زەکاتی زێر بیست مسقاڵە، وە هەروەها.. ، وەك لەمەودا ئەما ـنە ـباسو را ڤە دەکەین، لەم روانگەیەوە زەکات لە ماڵی کەمتر لە نیصابدا نییە.

3- دەبێ ماڵەکە شیاوی گەشەو زۆربوون بێت، وەك ئاژەڵو ماڵی بازرگانیو شتی تریش، یان لەتوانایدا کە گەشەو نەشە بکات، وەك دراو، کە تێبینی زۆربوونی لێ دەکرێت با نەشخرابێتە کڕینو فرۆشتنەوە، چونکە لەخۆیدا ئەکرێت خاوەنەکەی یان کەسێکی تر بازرگانی پێوە بکاتو زۆر بێت. ئینجا ئەگەر بەکار ـنەهێنرا ـبەهۆی کەمتەرخەمی خاوەنەکەیەوە دەبێ هەر هۆی ئاکامەکەی هەڵگرێت، ـبۆ نموو ـنە ئەگەر کەسێ چل هەزار ریاڵی لەقاسەی ماڵەوەیدا هەبێت، یان لای کەسێکی ـتر داینابێت، ئیتر بەمەبەستی بەکارهێنانی ئەو کەسە بۆخۆی یان بۆ ژن پێ هێـ ـنان، یان خوێندنو وێنەی ئەمانە، ئەوە پێویستە خاوەن پارەکە لە 2.5٪ زە کاتی لێ بدت هەرکات ساڵی بەسەرا هاتەوە.

کاسانی لەم بارەیەوە دەڵێت: "**مەبەستمان لەگەشەو نە شەی ماڵ ـئەوە نیـ ـیە کەلەباری راستەقینەی گەشەکردندا بێت، چونکە ئەوە پێویـ ـست نیـ ـیە، ـبەڵکو مەبەست ئەوەیە کە ئەو ماڵە ئامادەی گەشەو زۆربوون بێت، بەهۆی بازرگانییەوە، یان بەهۆی لەوەڕاندنەوە، چونکە لەوەڕاندنی ئاژەڵ دەبێـ ـتە هۆی پە ـیدابوونی بەروبوومی وەك زاوزێو شیرو رۆن، وە بازرگانیش دەبێتە هۆی ـقازانج ـکردن،**

کەواتە هۆکاری شت لەشوێنی شتەکەدا دائەنرێتو بڕیاری تیا بەرجەستە ئەکرێت، وەك رێبواری (السفر) لەگەڵ ناخۆشیو ماندووبوونا (المشقە)" (بدانع الصنائع 828/2).

4- <u>دەبێ ئەو ماڵە لە پێویستیە بنەڕەتیە سەرەکییەکانی خاوەن ماڵ زیاتر بێت،</u> چونکە بەوە دەوڵەمەندیو مانای نازونیعمەت پەیدا ئەبێتو بەدڵ پاکیو خۆشحاڵیەوە زەکات ئەدرێت، چونکە ئەگەر کەسێ هەر ئەوەندەی ماڵ هەبێت کە پێویستیە سەرەکیو بنەڕەتیەکانی ژیانی خۆیو منداڵەکانی دەربێنێت ئەوە دەوڵەمەندو خاوەنی نازونیعمەت نییە، چونکە ئەوەی کە هەیەتی هەربەشی پێویستی مانو زیندەگیو لەش ساغی ئەکات، بۆیە وەك نیعمەتی لەش ساغی سوپاسی خوای گەورەی لەسەر ئەکرێت، وە بە دڵێکی پاكو خۆشەوە زەکاتی لێ نادرێت، وەلەبەرئەوەی راستەقینەی پێویستی بنەڕەتیو سەرەکی بۆ ژیان شتێکی نادیارو شاراوەیە بۆیە بەڵگەی زیاتری لە پێویست لە شوێنەکەیدا دانراوە، کە ئەویش بریتییە لە ئامادەکردنی ئاژەڵ بۆ لەوەڕو بازرگانی کردن بە شمەك، ئەمەش فەرمایشی زۆربەی زاناکانە، بەڵام پێشەوا مالیك (رەزای خوای لێ بێت) دەفەرموێت : ئەم زیاتر بوونە مەرجی پێویست بوونی زەکات نییە. (بڕوانە بدائع الصنائع 228/2، 299)و (فقە الزکاة 162/1). ئینجا سەبارەت بەوەی کە زەکات پێویست نییە لە خانوی نیشتەجێو وڵاخی سواری، یان بەگوێرەی سەردەمی ئێمە ئوتومبیلی سواریو بەرگ پۆشینو چەکی بەرگری لەخۆکردنو لە کتێبی زانستو ئامێرەکانی پیشەو کارپێکردنو وێنەی ئەمانە. بەڵام دەبێ زەکات بدرێ لەو دراوەی کە خاوەنەکەی پێویستی خۆی پێیەتی کە چی خەرجی ناکات هەتا ساڵی بەسەرا دێتەوە چونکە بایەخ بە هەبوونەکەیە.

5- بەسەراهاتنەوەی ساڵ، زانایان هەموو یەك راو تەبان لەم مەرجەدا بۆ سامانی ئاژەڵو بازرگانیو دراوو شتی تری وەك ئەمانە، وە یەك ران لەوە شدا کە لەبەرهەمە کشتوکاڵییەکاندا بە سەراهاتنەوەی ساڵ مەرج نییە، بەڵام راو بۆچوونیان جیاوازە لە دەستکەوتی مووچەو کرێدا (المال المستفاد) وەك لە مەودوا باسی دێت.

زەکاتی سامانی ئاژەڵ

زانایانی شەرع (الفقهاء) کۆڕاو تەبان لەسەر پێویستی زەکات لە حوشترو رەشەولاخو مەڕوبزن (الأنعام) بەڵام لەگیانلەبەرانی تری بێجگە لەمانە راو بۆچوونیان جیاوازە، وەمەرجەکانی پێویست بوونی زەکاتی ئاژەڵ ئەوەیە کە دەبێ ساڵی بەسەرا بێتەوەو لەوەڕ خۆری دەشت بێت، واتە دەبێت زۆربەی ماوەی ساڵ بەلەوەڕی لەدەشتدا بژیو بەسی بێت، بەڵام ئەگەر زۆرینەی ماوەی ساڵ پێویستی بە ئالفی ماڵەوە بوو ئەوە زەکاتی تیا پێویست نییە، ئەمەو هەندێ لە زانایانی شەرع (الفقهاء) کە ئیمامی مالیك (رەزای خوای لێ بێت) یەکێکە لەوان، دەڵێن: ئاژەڵ هەر چۆن بژی پێویستە زەکاتی لێ بدرێت، واتە مەرج نییە کە بە لەوەڕی دەشت بژی.

هەروەها مەرجە کە نابێ ئاژەڵ بەکاربێت لە کێڵانو ئاوکێشانو بارکێشاندا. واتە: ئاژەڵی کارگوزار زەکاتی لێ نادرێت بەلای جەماوەری زانایانی شەرعەوە، بەڵام ئیمامی مالیك ئەم مەرجەی رەچاو نەکردووەو بەلایەوە زەکاتی ئاژەڵ با کارگوزاریش بێت هەر پێویستە بدرێت لە (القوانین الفقهیة) دا 107 هاتووە: زەکات لە ئاژەڵدا پێویستە هەر چۆن بژی، با کارگوزاریش بێت، ئەمەیش

پێچەوانەی رای جەماوەری زانایانی شەرعە، بڕوانە (**المغني لإبن قدامة** 577/2 **و الروضة** 190/2 **و بداية المجتهد** 252/1 **وفتح القدير** 171/2).

1. زەکاتی رەشە وڵاخ:

زەکات لە رەشەوڵاخدا بە سوننەتو ئیجماع پێویست کراوە، هەرکات گەیشتە (نیصاب) واتە: کە ژمارەیان بگاتە سی سەر، دەبێ یەکساڵەیەکی نێر (تبیع)ێ بدرێت بە زەکات، وە کە گەیشتە چل سەر دوو ساڵەیەکی مێ (مسنة) ئەدرێت. پاشتر لە شەست سەر دوو یەك ساڵەی نێر (تبیعان)و لە حەفتا سەر دوو ساڵەیەکی مێو یەکساڵەیەکی نێر (مسنة وتبیع)و لە هەشتا سەر دوو ساڵەی مێ (مسنتان) زەکاتیان لێ ئەدرێت. ئیتر بەو شێوەیە، لە هەموو سی سەرێ یەکساڵەیەکی نێر (تبیع)و لە هەموو چل سەرێك دوو ساڵەیەکی مێ (مسنة) ئەدرێ.

2. زەکاتی حوشتر :

موسڵمانان هەموویانو فەرموودە راستو دروستەکانی کە لە پێغەمبەرەوە ﷺ هاتوونو لە هەردوو هاوڕێی بەڕێز (ئەبو بەکرو عومەر)ەوە گەیشتوون (رەزای خوایان لێ بێت) هەموو یەکن لەسەر ئەوەی کە رادەو (نیصاب) چەنیەتی (مقدار) زەکاتی حوشتر لە پێنج سەرەوە هەتا ئەگاتە (120) سەدو بیست سەر بەپێی ئەم نەخشەیەی خوارەوە ئەبێت:

رادەی نیصاب		زەکاتەکەی (القدر الواجب فیه)
لە	بۆ	تێبینی
5	9	یەك سەر مەڕ یان بزن = کاوڕێکی یەك ساڵ یا چتیرێکی دوو ساڵ
10	14	دوو سەر
15	19	سێ سەر
20	24	چوار سەر
25	35	حوشترێکی یەك ساڵەی مێ (بنت مخاض)
36	45	حوشترێکی پێ لەسێ ساڵی مێ (بنت لبون)
46	60	حوشترێکی پێ لەچوار ساڵی مێ (حقة) بەرکەڵ.
61	70	حوشترێکی پێ لە پێنج ساڵی مێ (جذعة)
76	90	دوو حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێ (بنتا لبون)
91	120	دوو حوشتری پێ لە چوار ساڵی مێ (حقتان)

بەڵام زاناكان رايان جياوازە لەزەكاتی حوشترگەلی دوای (120) سەدو بيست سەرو، زۆربەيان رايان وەك ئەم نەخشەی خوارەوەيە :

لە	بۆ	**زەكاتەكە (القدر الواجب فيه)**
121	129	سێ حوشتری پی لەسێ ساڵی مێ (بنتا لبون)
130	139	يەك حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ لەگەڵ دوانی پێ لە سێ ساڵی مێ
140	149	دوو حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ لەگەڵ يەكێكی پێ لە سێ ساڵی مێ
150	159	سێ حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ
160	169	چوار حوشتری پێ لەسێ ساڵی مێ
170	179	سێ حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێو يەكێكی پێ لەچوار ساڵی مێ
180	189	دوو حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێو يەكێكی پێ لەچوار ساڵی مێ
190	199	سێ حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ لەگەڵ يەكێكی پێ لە سێ ساڵی مێ
200	209	چوار حوشتری پێ لەچوار ساڵی مێ، يان پێنج حوشتری پێ لە سێ ساڵی مێ.

3. زەکاتی مەڕو بزن :

قورئانی پیرۆز بەشێوەیەکی هەمەگیر (عموم الكتاب)و سوونەتی پێغەمبەر ﷺ بەشێوەی تایبەتو ئیجماعی زانایان زەکاتی گۆتاڵیان چەسپاندووەو پێویستیان کردوە. وە هیچ جیاوازییەك نییە لە نێوان فەقیهەکاندا (الفقهاء) کە رادەی (نصاب)ی زەکاتی گۆتاڵ (مەڕوبزن) چل سەرەوە دەبێ مەڕێك یان بزنێك بدرێ بەزەکات هەتا ژمارەیان ئەگاتە (120) سەدو بیست سەر، وە لە (121) سەدو بیست و یەك سەر هەتا (200) دووسەد سەر ئەدرێت، پاشتر لە دووسەدو بیستو یەك سەر هەتا ئەگاتە سێ سەدو نەوەدونۆ سەر دەبێ سێ سەر زەکات بدرێت، دواتر لە هەموو سەد سەرێك دەبێ یەك سەر بدرێت بەزەکات.

بێچووی ئاژەڵ (حوشترو رەشەوڵاخو مەڕو بزن) واتە (الفصلان، العجاجيل، الحملان) ئەمانە ئەخرێنە پاڵ دایکیان لە کۆتایی ساڵدا، ئەگەر ئەو دایکانەیان زەکاتیان لێ بکەوێت، واتە بەسەراهاتنەوەی ساڵیان تیا پێویست نییە. ئەمەش سەنگینترین فەرمایشی زاناکانی شەرعە، ئیمامی ئەبو حەنیفەو ئیمامی شافعی (رەزای خوایان لێ بێت) رایان وایە..

ئەوەی پێویستە رەچاو بکرێت لە زەکاتی ئاژەڵدا :

1- دەبێ حەیوانی زەکات عەیبی نەبێت، واتە: نابێ نەخۆش یان پیر بێت، بەڵکو دەبێ حەیوانێکی مام ناوەندی بێت.

2- حەیوانی زەکاتیو حوشتر دەبێ مێینە بێت، بێجگە لەوەی فەرموودە پەسەندی کردووە کە ئەشێ دوو ساڵەی نێر لە جیاتی یەك ساڵەی مێ بدرێت، چونکە جیاوازی ساڵ لە جیاتی مێنگینە دائەنرێت، بەڵام رەشەوڵاخو گۆتاڵ ئەوە ئەشێ نێرینەیان لێ بدرێت بەزەکات بەرای سەنگینی زانایان.

3- دەبێ ئەو تەمەنو سالأنەی کە دەقی فەرموودەی پیرۆز دیاری کردوون رە چاو بکرێن، وەك یەك ساڵەی مێ (بنت المخاص).

کاریگەریی تێکەڵی لەزەکاتی ئاژەڵدا :

هەرکات زیاتر لە کەسێ بەجۆرێ ئاژەڵیان تێ کەل کرد، کە یەك پە چەو یەك لەوەڕگەو یەك ئاودانییان هەبوو، ئەوسا یەك زەکاتیان شیان ئەبێت، وا تە یەك سەرژمێریان بۆ ئەکرێت، پێغەمبەر ﷺ ئەفەرموێت (**لا یجمع بین متفرق، ولا یفرق بین مجتمع خشیة الصدقة، وماکان من خلیطین فإنهما یتراجعان بینهما بالسویة**) واتە : حەیوانی جیا یەك ناخرێتو حەیوانی تێکەلاویش جیا ناکرێتەوە لە ترسی زەکات لێدان، ئەو زەکاتەش کە لە تێکەلاوەکە ئەدرێت دوای ئەوە هەردوولا وەك یەك لە نێوان خۆیاندا پیادەگەرێنەوەو نرخەکەی بەش ئەکەن. (ئەم فەرموودەیە ئیمامی بوخاریو خەڵکی تریش گێڕاویانەتەوە) بڕوانە بوخاری لەگەڵ (فتح القدیر 215/3).

زەکاتی بەرزە ولاخو وێنەکانی :

ئەگەر بەرزە ولاخ بۆ جیهاد و تێکۆشان لەرێی خوادا یان بۆ سواری یان بۆ بارکێشان راگیرابوو، ئەوە بە ئیجماع زەکاتی لێ نادرێت، وەلێ ئەگەر ماڵی بازرگانی بوو، ئەوە پێویستە زەکاتی لێ بدرێتو هەروەك شمەکی تری بازرگانی نرخی بۆ دائەنرێت، وە هەروەها بەرزە ولاخی ئالیك خۆری زۆرینەی ساڵ زەکاتی تیا نییە ئەگەر ماڵی بازرگانی نەبوو. بەلأم رای فەقیهەکان (الفقهاء) لە زەکاتی بەرزەی لەوەڕ خۆری دەشتا، کە بۆ زاوزێ راگیرابێت جیاوازە، وە بەبۆ چوونی جەماوەریان زەکاتی لێ ناکەوێت، لەکاتێکدا ئیمام ئەبو حەنیفە وای بۆ دەچێ کە

زەكاتیان تیا پێویستە، بەڵگە بەهەندێ فەرموودەی راستو دروست وە بە ئاسەواری چەسپاوی هاوڕێكانی ئەم رایەش سەنگین ترە.
وە لەبارەی رادەی (نیصاب) زەكاتو چەندو چۆنیەتیەوە بەرزە وڵاخ وەك حوشتر رەچاو ئەكرێت، كەواتە بۆ پێنج بەرزە وڵاخ دەبێ مەڕێك یا بزنێك بدرێ بە زەكات، وە هەروەها.. یان دەبێ وەك كەلوپەلی بازرگانی بینرخێنن، یان بۆ هەربەرزەیەك دەبێ دینارێك بدرێت بەزەكات. واتە: بۆ هەرسەرێك دەبێ (چوار غرامو چارەكە غرامێك زێڕ) بدرێت یان نرخی ئەوەندە زێڕ بەدوای سەردەمو رۆژ بدرێت بە زەكات. هەروەها لەبارەی گیاندارەكانی تری وەك فیلیش هەروەها بەوێنەی رەشە وڵاخ بڕیاری تیا ئەدرێتو زەكاتی لێ ئەدرێت، بەڵام گیانلەبەری جەستە بچوكی وەك ئاسكو شتی تر، ئەوە بۆ زەكاتەكەی بە مەڕو بزن رەچاو ئەكرێت.

زەكاتی هەنگوینو بەروبوومی گیانلەبەران:

زەكات لە هەنگویندا پێویستە بەلای گرۆی ئیمام ئەبو حەنیفەو گرۆی حەنبەلیو یەكێ لە دوو فەرمایشی ئیمامی شافیعیدا، ئەوەیش لە حەزرەتی عومەرو هەندێ هاوڕێو شوێنكەوتوانی پێغەمبەرەوە ﷺ گێڕدراوەتەوە، كاریان پێ كردووە، وە ئەویش رای قورسو سەنگین ترە. وە رادەی (نیصاب)ی هەنگوین (پێنج ویسقە) كە دەكاتە نزیكەی (647) شەش سەدو چلو حەوت كیلۆ غرام، ئەوسا دەبێ دەیەكی (10٪)ی زەكاتی لێبدرێت، دوای لێ داشكانی پارەی تیا خەرج كراو، ئەگەر خەرج هەبوو.

وە لە بەروبوومی گیانلەبەرانی وەك: ئاوریشمی (كرمی ئاوریشمو هێلكەو شیر) لێ دروستكراوەكانی ئەوە پێویستە زەكاتی لێ بدرێت بەرێژەی 10٪، واتە: دەیەكی پوختەی دەسكەوت دوای لێ شكاندنی پارەی تیا خەرج كراو، ئەمەیش لەسەر ئەو

یاسا فیقهیه (القاعدة الفقهیة)ی كه بڕیار ئەدا بەوەی هەر شتێ خۆی لەخۆیدا زەكاتی تیانەبێت، ئەوە لە بەروبوومو دەسكەوتەكەیدا زەكات پێویستە، وەك: كشتوكاڵ لەگەڵ زەویدا، وە هەنگوین لەگەڵ هەنگو شیرو لێ دروستكراوەكانی شیری مەڕومالاتی ئالیك خۆر. وە هێلكەی مریشكو ئاوریشمی كرمی ئاوریشم.

زەكاتی سامانی كشتوكاڵ

لە هەموو بەروبوومێكی زەویدا زەكات پێویستە بەمەرجێ سود بەخش بێ و، بگاتە پێنج وەسق، وەسقێ شەست مەنە، مەن واتە: صاع، صاعێ گەنم بە كێشان دەكاتە: 2,156 كیلۆ گەنم، بەلام ئەگەر شتەكە پێوانەی نەبوو، وەك لۆكەو سەوزەواتو تەڕە، ئەوە رای دامەزراو، بەلای دكتۆر یوسف قەرزاویەوە، كە مامۆستای ئێمەیە، لەم كاتەدا ئەوەیە: كە بایەخ بەبەها بدرێ، چونكە ماڵی زەكات لەخۆگرە، بەلام یاسادانەر (كە خوای گەورەیە) رادە (نیصاب)ەكەی، بەدەق جیاری نەكردووە، لەباری وایشدا بایەخ بە نرخی ئەو شتە دەكرێ كە بە وەسق دەپێورێ، جا لەناو ئەو شتانەیشدا كە پێوانەیان هەیە، كامیان گونجاوتر بێ، بایەخ بەبەهای پێنج وەسق لەو شتە دەكرێ. بەپێی ولاتیش پسپۆڕان بڕیاری دیاریكردنی چی مەیان تر دەدەن (مەیانەتر : اوسط) بۆ وێنە : ئەگەر نرخی پێنج وەسق گەنم (500) پێنج سەد دینار بوو، نرخی پێنج وەسق جۆ(400) چوار سەد دینار بوو، نرخی پێنج وەسق برنج (600) شەش سەد دینار بوو، بایەخ بەبەهای گەنمە. واتە: ئەگەر جوتیارێ بێستانی شووتی هەبوو، بایی (500) پێنج سەد دینای لێ فرۆشت، یان پتر، ئەوە دەبێ زەكاتی لێ بدا، دەنا نا، وەهەروەها.

لەبارەی ئەندازەی زەکاتی بەروبوومی زەوییەوە ئیبن قودامە دە فەرموێ : (بەشێوەیەکی گشتی، هەرشتێ بەراو بێ، ئاودانی ئەرکو مەسرەفی هەبێ، بە دۆلاب ئاو بدرێ یا بە جۆگە یا بە دۆڵچە ، یا بە چەرخ یا بەهەرشتێکی تر، کە پارەی تێ بچێ، ئەوە نیوەی دەیەك (نصف العشر) زەکاتی لێ دە کەوێ، واتە: بیست یەك، وەهەرشتێ ئاودانی بەخۆڕایی بی دەیەکی لێ دەکەوێ، بەپێی ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ کە لەم بارەیەوە گێڕامانەوە، وەکو تریش ئەرکو خەرجیو پارە تێچوون، بەشێوەیەکی گشتی بۆ لەکۆڵ خستنی زەکات کاریگەرن، بەبەڵگەی ئەوە کە زەکات لە ئاژەڵی ئالیك خۆری ناکەوێ، دەی بۆ کەم کردنەوەی ئەندازەی زەکات، هەق وایە کاریگەرتر بن، لەبەر ئەوەیش کە زەکات لەماڵێ دەکەوێ، کە نەشو نما بکا، دەی مەسرەفو پارە تێ چوون کاریگەری هەیە لە لاوازی نەشونمادا، لەبەر ئەوە تیا خەرج کردن کاریگەری هەیە لە کەمکردنەوەی ئەندازەی پێویست لەزەکاتدا (المغني 699/2).

لەمەیشدا بایەخ بەلای زۆرینەی ئەو وەرزەیە، بۆ نموونە : ئەگەر لە دە مانگ، شەش مانگی بەپارە ئاو دەدراو چواری بەخۆڕایی، بایەخ بە شەش مانگەکەیە، بەڵام ئەگەر نیوەی وەرزەکە بەبەهابوو، وە ئەو نیوەکەی تری بە خۆڕایی بوو، ئەوە سێ چواریەکی دەیەکی لێ دەکەوێ، واتە : سێ لە چل.

زەکاتی زەوی بەکرێدراو، جا بە موڵکانە بێ، یا بە پارە بێ (زكاة الأرض المستأجرة)

کاتێ کەسێ زەوی کشتوکاڵ بە موڵکانە یا بە کرێ دەدا بەکەسێکی تر، زەکات چۆن دەدا؟ زانایانی شەرع را جیاییان هەیە، لەم بابەتە پر سیارانەدا، جەماوەری زانایان دەفەرموون : (زەکات لەکاتی وادا، ئایا دەیەك بێ یا نیوەی دەیەك بێ،

لەسەر بەکرێگرە، چونکە زە کات مافێ کە وا لە بەروبوومی زەوییە کەدا دانەوێڵەکەیە، مافی وانییە کە لە خودی زەوییەکەدا بێ).

بەڵام پێشەوا ئەبو حەنیفە دەفەرموێ : (دەیەك لەسەر خاوەن موڵ کە). هەردوو مامۆستا ئەبو زەهرەو قەرزاوی ئەوە پەسەند دەکەن کە زە کات لە سەر خاوەن زەوی‌و بەکرێگر بێ، لەسەر ئەم شێوەیە:

1- خاوەن موڵك لەکۆی موڵکانەکە، یا لەکۆی کرێکە، دەیەکی دەدا بە زەکاتدا، یانیوەی دەیەکی دەدا بە زەکات بەپێی کات.

2- بەکرێگریش لەسەرجەمی دەستکەوتی خۆی، دەیەکی یا نیوەی دە یەکی دەدا بە زەکات بەپێی بارودۆخەکە، واتە : لە بەرهەمی کشتوکاڵەکەی، کرێی زەویەکەی لێ دەردەکا چی مایەوە دەستکەوتە، لەوە دەیەکی زەکاتی لێ دەردەکا.

زەکاتی زێڕو زیو

هەرکاتێ ئەندازەی زێڕ گەیشتە بیست مسقاڵ زێڕی ساغی بێ خەوش، کە بە کێشانەی باوی ئەم سەردەمە، دەکات (85) گرام بەڕێژەی 2,5٪ لە سەددا دوو نیو، زەکاتی لێ دەکەوێ، کە دەکاتە: چل یەك.

زیویش هەر کاتێ گەیشتە دووسەد درهەمی سەردەمی پێغەمبەر ﷺ کە دەکاتە (595 گرام) چارەکی دەیەکی لێ دەکەوێ، کەدەکاتە: 2,5٪ دوو نیو لە سەددا، واتە: یەك لە چل.

پارەی کاغەزیش ـ وەك دینارو دۆلاری ئەم سەردەمەی ئێ مە ـ هەر بەزێڕ دەقەبلێنرێ، هەر کاتێ بەهاکەی گەیشتە بایی (85 گرام ز ێڕ) بەڕ ێژەی 2،5٪ زەکاتی لێ دەکەوێ، بەمەرجێ ساڵی بەسەردا بێتەوە.

زەکاتی خشڵ

خشڵ زێڕ کەمتر بێ لە (85 گرام) زەکاتی لێ ناکەوێ، بەڵام ئەگەر گەیشتە ئەم ئەندازەیە یا پتر، لەناو زانایاندا راجیایی هەیە، رای دامەزراو لەلای من ئەوە یە: کە خشڵی ئاسایی‌و خشڵێ کە زۆربەی سال بەکار دەهێنرێ، زەکاتی لێ نا کەوێ، بەڵام خشڵێك کە هەر لە بۆنەو موناسەباتەکاندا بەکار دەهێنرێ، چونکە بەپێی بۆچوونی من بایەخ بە زۆرینەی ساڵە، بەپێوەرو پێك گرتن (قیاس)ی ئاژەڵی ئالیك خۆر.

بەڵام چاکتر وایەو ئەوە دووربین ترە : کە زەکاتەکەی بدرێ، نەخوازەڵا لەم رۆژگارەی ئێمەدا، کە قات‌و قڕی‌و گرانی‌و برسێتی، باڵی کێشاوە بەسەر گەلێ لە وڵاتا ندا، جا چاری ئەوەیە کە بە نرخی بازاڕی ئەو شوێنە نرخی بکرێ بە پارە، وە بەپێی رێژەی پارە چل یەکی لێ بدرێ بەزەکاتدا، بۆ رونکردنەوە ئەم نموونەیە دەهێنینەوە: ئەگەر خشڵێ لەبازاڕی دەوحەی وڵاتی قەتەر بایی (100 000) سەد هەزار ریاڵی قەتەرێ بوو. زەکاتەکەی دەکاتە: 2500 دووهەزارو پێنج سەد ر یاڵ لە ساڵێکدا. ئەمە کاتێ وایەو بە دووربینی (ئەحوەت) دادە نرێ کە خ شڵەکە لە سنووری خشڵی ئاسایی دابێ، بەپێی باوی ئاسایی ناو کۆمەڵگای ئەو شارە بێ، وە بەکاربهێنرێ‌و لەبەر بکرێ، دەنا ئەگەر سنووری ئاسایی بەزاند یا بە دەگمەن نەبێ بەکار نەدەهێنرا، ئەوە بەبێ چەندو چوون پێویستە زەکاتی لێ بدرێ.

مایەوە سەر خشڵی نادروستی پیاو، وەك کاتژمێرو قاپ‌و قاچاغ‌و یادگار (تحف)ە زێڕینەکان، یا زیوینەکان، ئەوە بەیەك دەنگ زانا کان دە فەرموون : لەم جۆرە خشڵەدا زەکات پێویستە.

زەكاتی سامانی بازرگانی

هەنگاوە كردەییەكان بۆ بازرگانی مسوڵمانان:

1- لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێك بەسەر ماڵەكەدا، بازرگان سەرجەمی بازرگانیەكەی دەقەبلێنێ بەپارە، بەپێی نرخی بازاڕی شاری خۆی، بەنرخی كۆ واتە: جوملە نەك تاك (مفرد). دیارە ئەوشتانەی كە لە پێویستییە دامەزراوەكانی بازرگانییە، كە پێشییان دەگوتری (كەرەستە نەگۆڕەكان: ئصولی ثابیتە) لەكۆی سامانەكە دەردەكرێ، ئەو كەرەستە نەگۆڕانەیش وەك : كۆگاو دوكانو گشت جێگەیەكی تری بازرگانیە كەی، وەك عەمارو خۆ شرۆیی كە بۆ بەرژەوەندی بازرگانیە كە بەكاربهێنرێن، هەروەها وەك نوو سینگەو كۆمپیو تەری تایبەت، ئەم جۆرە پێویستییانە چونكە بۆ بەكارهێنانی كارەكەن - زەكاتیان تیا پێویست نییە.

2- ئەوجا چەندە قەرزی وای هەیە لەسەر خەڵك كە بە تەمای ماوە، ئەویش دەخاتە سەر خەرمانی زەكات (وعاء الزكاة) وە چەندەیش قەرزی خەڵكی لەسەرە، لەكۆی خەرمانی زەكاتەكە دەری دەكات، ئەوجا لە پاڵفتە كەی بەرێژەی 2,5٪ زەكات دەردەكا، بەمەرجێ بگاتە رادەی زەكات، كە بریتییە لە 85 گرام زێڕ یان زیاتر.

بۆ نموونە: مەحموود بازرگانە، سامانی بازرگانیەكەی جۆرێ یا چەند جۆرێ كە، لەپاش تێپەڕبوونی ساڵێ، سەرجەمی سامانی بازرگانییە كەی، دەور دەكا تەوە، جگە لە كەرەستە نەگۆڕەكان (ئصولی ثابیتە) بەپێی نرخی ئەو رۆژەی بازاڕ بە نرخی كۆ دەقەبلێنرێ، دەردەكەوێ كە بایی سەد هەزار ریاڵە یان زیاتر، لە گەڵ قەرزێ كەئومێدی بەدانەوەی هەیە(000 50) پەنجا هەزار ریاڵە، ئەویش دەخاتە سەری (000 30) سی هەزاریش قەرزارە، لێی دەردەكا ئاوا:

120 = 30 000 -150 000 ،150 000 = 50 000 + 100 000 .000

زەکاتەکەی دەکاتە (3000) سێ هەزار ریاڵ.

ئەندازەی پێویستی زەکات لە سامانی بازرگانیدا

دووشت رادەو ئەندازەی زەکاتی پێویستیان یەکە:

دراوو سامانی بازرگانی، یەککگرتنی زانا ماقوڵەکان لەسەر ئەم بڕیارە دامەزراوە.

ئایا دروستە زەکات لە خودی کاڵای بازرگانی دەربکرێ؟

بنەڕەت (ئەصل) ئەوەیە: زەکات بەپارەیی لە سامانی بازر گانی قەبلێنراو دەردەکرێت بەپێی ئەو ئەندازەیەی کە پێویست دەبێت تێیدا، چونکە وا لەبارترە بۆ هەژار، چونکە هەژار دەتوانێت بە دراو زۆربەی پێویستییە جۆراوجۆرەکانی خۆی فەراهەم بهێنێ، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا شەرع زانەکان رێگە دەدەن کە لە خودی سامانی بازرگانی زەکاتەکەی بدرێ، بەمەرجێ شتی وا بە کەڵك تربێ بۆ هەژار، یا لەکاتی بێ بازاڕیو کەم بوونی بەدەستەوەبوونی پارەو پولدا ببێ بەهۆی بارسووکی بۆ زەکاتدەر، لە راستی دا جاری واش هەیە قازانجی هەژار لەوەدایە کە زەکاتە کە بەماڵ وەربگرێ نەك بە پارە (ئەمە هاتووە لە فەتوای کۆڕی دووەم سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکات) بڕوانە (المغني)ی ئیبن و قودامە (31/3) کە باسی ئەوەی کردووە کە رێبازی (مەزهەب)ی جەماوەری زانایان ئەوەیە کە پێوی ستە زەکاتەکە بەپارە بدرێ.

زەكاتی زەویو زاری ئامادەكراو بۆ كڕینو فرۆشتن (بازرگانی پێوەكردن)
(زكاة الأراضي المعدة للبيع والشراء - التجارة)

زەویو زاری لەم جۆرەیش هەر لە سامانی بازرگانیە لەبەرئەوە لە كۆتایی ساڵدا دەقەبلێنرێ بەپارە، بەنرخی بازاڕی ئەو شوێنە، ئەوسا لەكۆی بەها كەی بەرێژەی 2,5٪ زەكاتی لێ دەدرێ، واتە چل یەك. بەڵام ئەگەر لەبەر بێ بازاڕی زەویە كە نەدەفرۆشرا وەچەند ساڵی مایەوە، لەكاتی وادا جەماوەری زانایانی شەرع دەفەرموون : (هەموو ساڵێ دەیقەبلێنێ بەدراو، بەنرخی بازاڕی رۆژ، وە بەرێژەی خۆی لە نرخە قەبلاوەكەی زەكاتەكەی دەدا). بەڵام مالكیەكان دەفەرموون : (هەموو ساڵێ زەكاتی لێ ناكەوێ، بەڵكو كاتێ زەكاتەكەی دەدا كە دەیفرۆشێ). چونكە لای ئەمان بازرگانی رۆژانە فرۆش (التاجر المدير) جیاوازی هەیە لە بازرگانی قورخ كەر (التاجر المحتكر) كە شت هەڵدەگرێ بۆ كاتی قازانجی زۆر.

ئیبنو جەوزی دەفەرموێ : "لە راستیدا بازرگانی دەبێ بە سێ جۆرەوە: (رۆژانە فرۆشی، قۆرخ كردن، قازانج بەهاوبەش)..

1- **رۆژانە فرۆش ئەوەیە:** شت دەكڕێو دەفرۆشێو چاوەڕوانی كاتی تایبەت ناكاو ساڵڕۆژی رێكو پێكی نییە، وەك زۆربەی خەڵكی بازاڕ، جا ئەم جۆرە كەسە مانگێ لە ساڵ بۆخۆی دیاری دەكات، لەو مانگەدا چی پارەی نەختی هەیە سەرژمێری دەكاو، هەرچیش سامانی بازرگانی هەیە بە نرحی رۆژ بە پارە دەیقەبلێنێو لەگەڵ نەختینەكەیدا كۆیان دەكاتەوەو لە سەرجەمەكەیان زەكات دەردەكات، ئەگەر گەیشتە رادەی زەكات، ئەوەندە هەیە ئەگەر قەرزی لە سەر بوو، قەرزەكە لە سەرجەمی پارەكەی دەردەكات، چی مایەوە لەوە زەكات دەردەكات".

2- **قۆرخكەریش ئەو كەسەیە:** كوتاڵو كاڵاو شمەك دەكڕێو هەڵی دەگرێ بۆ كاتی گرانبوون، ئەمە زەكاتی لەسەر نییە، هەتا دەیفرۆشێ، جا ئەگەر لە پاش ساڵێ یا

له پاش چەند ساڵێ فرۆشتنی، زەکاتی یەك ساڵی لێ دەردەکاو بەس. (بڕوانە القوانین الفقهیة ص 103).

تێبینی:

ساڵ تێپەڕ بوون بەسەر قازانج دا مەرج نییە، بایەخ بەوەیە کە ساڵ بە سەر سەرمایەکەدا وەرچەرخێ (مەبەست ئەو دەسمایەیە کە بگاتە رادەی زەکات) کەواتە: لەکۆتایی ساڵدا چەندەی قازانج دەست کەوتووە دەیخاتە سەر خەرمانی زەکاتەکە (وعاء الزکاة : دەفری زەکات)و لەکۆی سەرمایەو قازانج زەکات دەدا، بەرێژەی 2,5٪ دوونیو لەسەد.

زەکاتی ماڵی قازانج بەهاوبەشی

هەرکاتێ سامانی قازانج بەهاوبەش فرۆشراو هەمووی ساخ بۆوە پوخ تەبوو، وە قازانجەکەی دەرکەوت، وە کۆتایی بە مامەڵەکە هێنرا، ئەوکاتە زەکات لە کۆی سەرمایەو قازانج دەکەوێ، بەم شێوەیە:

1- خاوەن سامان زەکاتی سەرمایەکەو بەشە قازانجی خۆی دەدات.

2- کارکەر (العامل) کە ئەو کەسەیە پارەکە دەگێڕێو بازرگانی پێوە دەکات، ئەویش لەسەر ئەم شێوەیە زەکات لەبەشە قازانجەکەی خۆی دەردەکا: لەلای هەندێ لە زانایانی شەرع، بەشە قازانجەکەی هەرچەندێ بێ، دەبێ زەکاتی لێ بدا، چ بگاتە رادەی زەکات، وە چ نەگاتە رادەی زەکات چونکە ئەم زاتانە دەفەرموون: ئەم جۆرە مامەڵەیە لە بابەتی سامانی تێکەڵە (الخلطة) زەکاتە کەی وەك ئەو دەدرێ، سامانی هاوبەشیش کۆی بەشەکان رەچاو دەکرێ نەك هەربەشەی بەجیا بەڵام لەسەر رای زانایانی تر: کارکەر بەشە قازانجی خۆی دەخاتە پاڵ سامانەکانی تری، جا ئەگەر سەرجەمیان گەیشتە رادەی زەکات کە (85 گرام زێڕە) بەرێژەی یەك لە

چل 2,5٪ (چارەکی دەیەك) زەکاتەکەیان دەدا (سەرنجی الو سیط غەزالی 109/2 و فتح القدیر 85/6) بدریّ.

زەکاتی کارگەکانو پرۆژە پیشەسازییەکان

هەرکەسێ کارگەیەکی پیشەسازی هەبێ، کەبەرهەمی هەبێ، لە سەریەتی کە زەکاتەکەی بدا، بەڵام چۆن چۆنی؟ لەم بابەتەدا دوو را یا دوو رێگە هەیە:

رێبازی یەکەم: ئەوەیە کە یا لە پوختەی دەسکەوت (لەپاش لیّ دەرکردنی خەرجیو مەسرەف) بەرێژەی یەك لە دە زە کاتی لیّ دەربـ کریّ، بەپیّوەری (قـ یاس)ی بەروبوومی زەوی، یاخود مەسرەفی لیّ دەرنا کاو، بەرێژەی 5٪ پـێنج لە سەد زەکاتی لیّ بدا بەپیّوەری بەوبوومی زەوی.

رێبازی دووەم: ئەوەیە کە کارگەکەی دابنیّ بەماڵی بازر گانیو ر یّك وەك ئەو دەیقەبلیّنیّ بەپارە، ئەوسا بەرێژەی لەسەدا دوو نیو زەکاتی لیّبدا، بەڵام رێ بازی یەکەم دووربین ترە، یا بلیّین لەبارترە.

لە فەتواکانی کۆڕی یەکەم، سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکات، کە لە (12 - 16)ی رەبیعی یەکەم ساڵی 1409ك دا، بەسرا، هاتووە دەڵێ:

پرۆژە پیشەسازییەکان

لەپاش رەچاوکردنی برگەی شەشەم، لە فەتواکانی کۆڕی یەکەم، سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکات دەرکەوت: کە پرۆژە پیشەسازیەکان هەڵ دەگرن کە:

1- بەپیّوەری زەویو زار زەکاتیان لیّ بدری، وا رەچاو بـ کریّ کە هەردوولایان دەسمایەیەکی نەگۆڕنو بەهۆی ئیش تیاکردنو مەسرەف بۆ کردنەوە دە ستکەوتیان دەبیّ، لەبەرئەوە بەرێژەی 5٪ پیّنج لەسەد لە بەرهەمەکەیان زەکات دەکەویّ.

2- هەروەك دەگونجێ سەرمایەیەك كەلە پرۆژەی پیشەسازیدا بگێڕدرێو خرابێ ـتە گەڕ، وەك سامانی بازرگانی مامەڵەی لەگەڵدا بكرێو بەرێـژەی 2,5٪ زە كات لەسەرجەمی سەرمایەو بەرهەم دەردەكرێ، ئەوەندە هەیە هەرچی ـبە كەرە ستەی نەگۆڕ دابنرێ، بۆ هەڵسوڕاوانی ئەو كارە وەك گەزو دووكانو مێزو دەفتەرو قە ڵەم زەكاتیان لێ ناكەوێت، دیارە كە ئەم بابەتە پێویستی ـبە لێكۆڵیـنەوەی زۆر ـتر هەیە، خوا یاربێ، با ئەمە بمێنێ بۆ كۆڕی ئایندە.

لەفەتوای دەستەی شەرعی (الهيئة الشرعية)یشدا. سەبارەت بە خەرمانی زەكات (مەحزەری كۆبوونەوە 88/54) هاتووە دەڵێ :

(بنەماكانی زەكاتی سامانی پیشەسازی بریتین ـلە هەمان بـنەماكانی زە كاتی سامانی بازرگانی، لە هەردوولایاندا بەم دەستوورە زەكات دەدرێ: (ئەو كاڵا ـیەی بەنیازی فرۆشتنەوە كڕاوە، بەنرخی رۆژی بازاڕ بەپارە دەقەبلێنرێ، وە زەكا ـتدەر چەندە پارەی تری هەبوو دەیخاتە سەر ـئەو ـقەبلاوە، هەروا ـئەو قەرزەیـشی كەمانەوەی دەستەبەرە، ئەوجا چەندە قەرزی لەسەرە ئەوەی لێ دەردە كا، وە چی مایەوە لەوە زەكات دەردەكا) بەوێنە دەڵێین: بەهای سامانە قەبلاوە كە دەكا ـتە 30000 دینار، زەكاتدەر 20000 دینار قەرزی دەستەبەری هە ـیە، 15000 دیناریش قەرزارە، كەوا ـتە: 30000 + 20000 = 50000 − 15000 = 35000).

بەڵام لەكاتی جێبەجێكردنی ئەم یاسایەدا ئەم خاڵە رەچاو دە كرێ كە دادە ـنرێ بەتەنیا جیاوازیەك كە هەیە لە نێوانی ئەم دوو بابەتەدا: كە بریتیـیە لە مە: ـلە سامانی بازرگانیدا زەكات لە سەرمایەو ـقازانج دە كەوێ، ـبەڵام ـلە سامانی پیشەسازیدا زەكات تەنیا لە قازانج دەكەوێ، لە سەرمایە ناكەوێ، چونكە زۆربەی

کات سەرمایەکە بەرەبەرە دەبێ بە کەرە ستەی نەگۆڕ، کەرە ستەی نەگۆڕیش بەشێوەیەکی گشتی زەکاتی لێ ناکەوێ، وەك ئامێرو کەرەستەو ئەو ساختمانەی کە کارگەکەی تیادایە، ئەمانە گشتیان بە ئامێری بەر هەمهێنان دەژمێردرێن، ئامێری بەرهەمهێنانیش زەکاتی لێ ناکەوێ.

هەروا ئەم خاڵەی تریش رەچاو دەکرێ: ئەو کەرە ستە خامانەی کە شتیان لێ دروست دەکرێ لەو کارخانانەدا، ئەگەر بە خامیی لە عەمباری کارخانەکەدا مابوونەوە، هەتا ساڵیان بەسەردا هاتەوە، یا بەکارهێنران لە درو ستکردنی بەرهەمەکانی کارخانەدا، بەڵام ئەو بەرهەمانە نەفرۆشران، هەتا کاتی زەکاتدان هاتە پێشەوە، ئەوە لەسەر ئەم شێوەیە زەکات لەو ماددە خامانە دەکەوێ:

یا دەخرێنە پاڵ پارەو پولی تری زەکاتدەرو بەو پێیە زەکاتیان لێ دەدرێ، یا دەخرێنە سەر ماڵی بازرگانی ترو بەپێی سامانی بازرگانی زەکاتیان لێ دەدرێ، بەڵام لەوە زەکات ناکەوێ کە نرخی ئەو ماددە خامانە زیاد کرد بێ، بەهۆی کردنیان بە ئامێرو شتی واوە، مادام نەفرۆشراون.

زەکاتی کانزاو زێڕو زیوی شاراوەی کۆنی دۆزراوە

هەموو کانزایەك چ رەق بێ وەك ئاسن چ شل بێ وەك نەوتو غاز، ئەگەر هی دەوڵەت نەبێ، بەرێژەی 2,5٪ زەکاتی لێ دەکەوێ، بەڵام لەسەر رێبازی پێشەوا ئەبو حەنیفەو لایەنگرانی (رەحمەتی خوایان لێ بێت) بەرێژەی پێنج یەك (20٪) زەکاتی لێ دەکەوێ.

هەندێك لە زانایانی شەرعیش دەفەرموون:

هەر کانزایەك مرۆڤ بە ماندوویی‌و ئەرك بەدەستی بهێنێ، زەکاتەکەی چواریەکی دەیەکە، هەر کانزایەکیش بەبێ ماندووبوونێکی وا کە شایانی باس بێ بەدە ست

بهێنرێ، پیچنج یەك زەکاتی لیٚ دەکەوێ، ئەمەش را ـیەکی پە سەندە، پیٚ شەوا رافعی کە لە گەورە زاناکانی ریٚبازی شافیعیە دایمەزراندووە. (بڕوانە: الشرح الکبیر علی الوجیز للرافعی بهامش المجموع 89/6).

مەبەست لە زێڕو زیوی شاراوەی کۆنیش، کە بە عەرەبی پیٚی دە ـگوترێ (ر ـکاز) زێڕو زیوی دروستکراوە، کە لەدێرین زەمانەوە بووە بەژێر خاکەوە، ئەوە هەرکەسێ بیدۆزێتەوە دەبێ بەخاوەنی، بەڵام دەبێ پیێنج یەکی بدا بەزەکا ـتدا (فـ ـقە الز ـکاة 434/2). بەڵام زەکاتی ئەو شتانەی کە لە دەریا دەردەهیٚ ـنرێن وەك ـمرواریو مەرجانو عەنبەر، ئەوە رای دامەزراو بەلای ئێمەوە ئەوەیە کە ر ـێك وەك ـکانزا وایە، دەبێ بەدوو بەشەوە: هەر کاتێ بە ـئەرکو ـپارەو ما ـندوبوون دەرهیٚ ـنران، چواریەکی دەیەکیان لیٚ دەکەوێ، دەنا پیێنج یەکیان لیٚ دە ـکەوێ، ما ـسیش ـکە مەبەست لیٚی هەموو گیانلەبەرێکی ئاوییە کە گۆشتی بخۆرێ، ئەگەر بۆ ـخواردن بوو، زەکاتی لیٚ ناکەوێ، بەڵام ئەگەر بۆ فرۆشتن بوو، بڕیارەکەی رێك وەك بڕ ـیاری سامانی بازرگانی وایە.

زەکاتی کۆمپانیاو قۆنتەراتەکان

بۆ کۆمپانیاکان سەرنج دەدەین: ئەگەر کۆمپانیاکە هی چەند کەسێکی دیار ـبوو، کەخۆیان دەیانبرد بەڕێوە، ئەوە لەکاتی وادا پیٚویستە لە سەریان ـکە هەرکە سێ زەکاتی پشکی خۆی بدا، بەم شێوەیە: ـلەکۆتایی ساڵدا سەرجەمی سامانی کۆمپانیاکە دەوردەکەنەوەو، هەرچی تیادایە بەپیٚی نرخی ـکۆی رۆژ دەیـ ـقەبلێنن بەدراوی هەرەباو لە وڵاتدا، وە کەرەستە نەگۆڕەکانو قەرزی خەڵکی لیٚ دەردەکرێ، ئەگەر قەرزیان لەسەر خەڵك بووە بە ـتەمای ـمابوون، دەیخە ـنە سەر ـخەرمانی

زەکاتەکە، ئەوجا بەڕێژەی 2,5٪ لە پوختەکەی زەکات دەردەکەن هەرکەسە بەپێی بەشی خۆی.

بەڵام ئەگەر کۆمپانیاکە هاوپشکی بوو، واتە: موساهیمە بوو، ئەوە حاڵ لەم دوو خاڵە بەدەر نییە:

باری یەکەم: کۆمپانیاکە خۆی زەکاتی سامانەکانی بدا، ئەویش تەنیا لەم کاتانەدا بۆی هەیە:

1- کاتێ یاسای بنچینەیی (نظام الأساس)ی کۆمپانیاکە بەدەق بڕیاریدا کە خۆی زەکات بدات.

2- یاسایەکی وەها هەبێ کە کۆمپانیاکە ناچار بکا کە زەکات لە سامانەکەی بدا.

3- بڕیارێ لە ئەنجوومەنی گشتی کۆمپانیاکەوە دەربچێ کە شەریکەکە خۆی زەکات بدا.

4- هاوبەش و خاوەن پشکەکان بەڕێوەبەری کۆمپانیاکە بکەن بە بریکاری خۆیان، کە حیسابی زەکات بکا. بەپێی ئەم بڕگەیە کەسێکی ئاسایی چۆن زەکات دەدا، کۆمپانیاکەیش بەهەمان شێوە زەکات لە سامانەکەی دەردەکا، ئیتر کۆمپانیا کە هەرچی هەیە دەیقەبڵێنێ بەدراو، وەچەندە مافی سامانی لەسەر ئەم لاولا هەیە، حسابی دەکاو دەیخاتە سەر خەرمانی زەکاتەکە، وەچەندەی قەرز لە سەرە لێی دادەشکێنێ. وە کەرەستە نەگۆڕەکانیشی لێ دەردەکا، ئەوجا بەڕێژەی 2,5٪ زەکات دەردەکا.

باری دووەم: هەرچی بەر ئەم چوار شێوەیە نەکەوێ دەستەی بەڕێوەبەری کۆمپانیاکە مافی ئەوەی نییە کە زەکاتەکەی بدا، بەڵکو خاوەن پشکەکان خۆیان

زەكاتی پشكەكانیان دەدەن، بەپێی ئەو یاسایەی كە لە بابەتی زەكاتی پشكەكاندا روونی دەكەینەوە.

مەبەست لەو كەرەستە نەگۆڕانە كەلە هەبووە زەكات لە خۆگرەكان (مەوجوداتی زەكەوی) دەردەكرێن ئەم شتانەی دواوەیە، وەك لە فەتواكانی كۆڕی پێنجەم، سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەكانی زەكاتدا هاتووە، كە لە 18 20 مانگی ناو جەژنانی 1415ك، لە لوبنان گیراوە.

كەرەستە نەگۆڕەكان

كەرەستە نەگۆڕەكان بریتین لەو مەوجوداتە ماددیو مەعنەویانەی كە هی پرۆژە ئابورییەكانن، كە بەنیازی ئەوە رادەگیرێن كە بەهرەیان لێ وەربگیرێ لە گشت چالاكییەكانی ئەو پرۆژانەدا، بۆ فرەبوونی بەرهەم، وە بەنیازی فرۆشتنەوە رانەگیراون، بە مەوجوداتە مادیيە بەرهەمهێنەرەكانیان دەگوترێ (المستغلات: بەرهەمهێنراوەكان) كە ئەمانەی بەردەكەون:

1- ئەو هەبووانەی كە رادەگیرێن بۆ بەهرە لێوەرگرتن لە پرۆژە بەرهەمیەكاندا، بەوێنەی ئامێرەكانی گواستنەوەو دەستگاكانی كۆمپیوتەر، ئەم جۆرە كەرەستە نەگۆڕانە زەكاتیان لێ ناكەوێ.

2- ئەو هەبووە مادییانەی كە سەرچاوەی بەرهەمی پرۆژەكانن، وەك: مەكینەی دروستكەری بەرهەمەكەو خانووە بەكرێگیراوەكان، كە جێگەی پرۆژەكەن، ئەم جۆرەیش زەكات لە خودی شتەكان ناكەوێ، بەڵكو پوختەی بەرهەمەكەیان دەخرێتە سەر سامانەكانی تری زەكاتدەرو لەكۆی هەردوولا لەپاش ساڵڕۆژ، بەرێژەی 2,5٪ زەكاتیان لێ دەدا.

3- هەر مافێکی بڕیاری (حەقی مەعنەوی) کە هی پڕۆژەکە بێ، ئەگەر بەرهەمی لێ پەیدا بوو، لەبەرهەمەکەی زەکات دەکەوێ، رێك وەك جۆری دووەم، کەلە بڕگە دووی ئەم بابەتەدا باسی لێکرا. ئەمەیش بەپێی بڕیارەکانی کۆڕە فیقهیەکان، کە لەم بابەتە کۆڵیونەتەوە، وەك: کۆڕی لێکۆڵینەوە ئیسلامیەکان، کە لەمیسر گیراوە، کە لە کۆنگرەی دووەمیدا لە ساڵی 1385ك. بەرامبەر بە 1965ز. دا گیراوە، ئەم بڕیارەی داوە، هەروا کۆڕی فیقهی ئیسلامی کە سەربە رێکخراوی کۆنگرەی ئیسلامییە، لە خولی دووەمیدا کە لە (جیددە) بەستر‌ا، ساڵی 1406ك، 1985ز. و کۆنگرەی یەکەمی زەکات کە لە کوەیت لە ساڵی 1404ك، 1984ز. دا گیرا، بەزۆرینەی دەنگی ئەندامەکانی.

4- ئەو بڕە پارەیەی تەرخان دەکرێ بۆ خەرجی کەرەستە نەگۆڕەکان، لە هەبووە زەکات لەخۆگرەکانی پڕۆژەکە دەرناکرێ، چونکە تەنیا ئەو خەرجیانە لەو مەوجوداتانە دەردەکرێن کە بۆ خودی ئەم مەوجوداتانە بکرێن، دەی ئەم کەرەستانە زەکات لەخۆگر نین.

چۆن چۆنی ئەم یاسایە جێبەجێ دەکرێ؟

ئێمە گوتمان: کۆمپانیای فرەپشك (کۆمپانیای هاوپشك: شەریکەی موساهیمە) دووباری هەیە: **باری یەکەم**، کۆمپانیاکە خۆی زەکات دەردەکا، **باری دووەم**، خاوەن پشکەکان خۆیان زەکات دەردەکەن، جا زانینی ئەم باری دووەمە ئاوا دەبێ: (لە پێشدا تێکڕای کۆی مافەکانی هاوپشکەکان دەدۆزینەوە، ئەوجا ئەوەی تایبەتمەندبێ بە کەرەستە نەگۆڕەکانەوە لێی دەردەکەین، رێك وەك لە پێشەوە رابورد، ئەوجا پوختەکەی دابەش دەکرێ بەسەر ژمارەی پشکەکاندا، سەرەنجام گشت خاوەن پشکێ، لەسەرمایەو قازانج چەندی بەردەکەوێ ئاشکرا دەبێ، ئەوجا

بەپێی ئەو سەرەنجامە هەرکەسەی بەرێژەی 2,5٪ لە پوختەی بەشی خۆی زە کات دەردەکات).

بەوێنە: کۆمپانیای سەرکەوتن، سەرمایەکەی یەك ملیۆن ریا ڵە، هی دە هەزار پشکە، واتە 1000000 ÷ 10000 = 100 ریاڵ، کە بریتییە لە ئە ندازەی یەك پشك مەحموود هەزار پشکی هەیە لە هەموو سەرمایەکە کە دەکاتە: 1000 × 100 = 100000 ریاڵ. نۆ هەزار پشکەکەی تریشی هی چەند هاوبە شێکی ترن، دەرکەوت نرخی ناوبراوی هەر پشکێ دەکاتە سەد ریاڵ لەکاتی تەرازووکردنی (میزانیە)ی سەری ساڵدا دەرکەوت کە کۆمپانیاکە قازانجی کردووە، نرخی پ شکی دەفتەری واتە: سەهمی دەفتەری، کە بریتییە لە پشکی ناوبراو قازانجی لە ساڵێکا - گەیشتووەتە (150) ریاڵ، واتە: تێکڕای کۆی مافەکانی هاوپشکەکان دەکاتە : 10000 × 150 = 1500000 یەك ملیۆنو پێنج سەد هەزار ریاڵ. ئەوجا قەبڵێنراوی نر خی کەرە ستە نەگۆڕەکانی لێ دەردە کەین، با ب لێین دەکا تە (300000) سێ سەد هەزار ریاڵ، کەواتە دەمێنێ تەوە (1200000) یەك ملیۆنو دووسەد هەزار ریاڵ دابەشی دەکەین بەسەر (10000) دە هەزار پشکدا، هەر پشکێ دەکاتە (120) ریاڵ. کەواتە لە سەر مەحمودە زە کاتی (120 × 1000) بدات سەرجەم دەکاتە (120000) سەدو بیست هەزار ریاڵ، بەر ێژەی 2,5٪ وەکی تریش دەبینین: تەرازوو کردنی کۆمپانیاکە بەپێی ساڵی رۆژی حساب دەکرێ، زەکاتی سامانیش بەپێی ساڵی هەیڤی دەدرێ، ساڵی رۆژی دەوری دە رۆژی زیاترە لە ساڵی هەیڤی، کەواتە: لە ساڵی کەبی سەدا رێژە کەی دە بێ بە (2,577٪) لە ساڵی بەسیتەیشدا دەبێ بە (2,577٪) جا بەم پێ یە زە کاتی مەحمود لەم ساڵەدا ئەگەر کەبیسە بێ دەکا تە: 120000 ÷ 100 × 2,577 = 3092,4 سی هەزارو نەوەدو دوو ریاڵو چل درەم.

کورت‌و پوخت خاوەن پشك دەتوانێ لە دەفتەردار (ژمێریار)ی کۆمپانیاکە بپرسێ، یا لە سکرتێرەکەی، نرخی پشکی دەفتەری چەندە، رێژەی کەرە ستە نەگۆڕەکان‌و سەرمایەکان‌و بەدەستەوە بووی هەنووکەیی نەگۆڕ چەندە، ئەوکاتە بە ئاسانی دەزانێ کە زەکاتی پشکەکانی خۆی دەکاتە چەند یا بەهۆی تەرازووکردنی کۆمپانیاکەوە گریمان خاوەن پشك زانی، کە نرخی پشکی دەفتەری (150) ریاڵەو، رێژەی کەرەستە نەگۆڕەکان دەکاتەوە 10٪ ئەمە واتای وایە: مەبەست ئەمەیە کە ژمارەی پشکەکانی لەم بڕە ئاوا بدات:

1000 × 135 = 135000 ئەوسا: 135 × 2,57 = 3,470 ریاڵ.

وە دەشتوانێ لەسەر ئەم شێوەیەی تریش، رێژەی زەکات لە هەموو پشکێ بدۆزێتەوە: 135 × 2,57 = 3,470 ریاڵ. واتە : سێ ریاڵ‌و حەوت درەهەمی قەتەری، ئەوجا ژمارەی پشکەکانی لەم سەرەنجامەیدا، وە هەروەها.

بەڵام ئەگەر نەیتوانی ئەمە بزانێ، ئەوا با دەیەکی (10٪) پوختەی ئەو قازانجە بدا، کە لە گشت پشکەکانی وەری دەگرێ، وەخودا بۆخۆی باشتری لێ دەزانێ.

لەم بارەیەوە چەندین یاساو باسی دوورو درێژی ژمێریاری هەیە، پوختەیەکیان لێ راگوێز دەکەین، بەکەمێ گۆڕانەوە، کە لە (دلیل الإرشادات لمحاسبة زکاة الشرکات) وەرگیراوە کە لیژنەیەکی پسپۆڕ هەستاوە بە ئامادەکردنی، لە زانایانی شەرع‌و ژمێریاران، کە ئەم زاتانەن: د. عبدالستار او غدة ، د. سلیمان الأشقر ، د. محمد عبدالغفار الشریف ، د. اسامة شلتوت، دهمان عوض دهمان ، منصور عثمان الفریح ، محمد الشعیل.

ئەمەیش کورتەی ئەو یاسایانەیە:

1- بنەڕەت لە رەچاوکردنی ساڵڕۆژدا ساڵی کۆچیە، بەڵام بەپێی شەرع دروستە کە ساڵی رۆژی رەچاو بکرێ، بەمەرجێ زیادەی رۆژەکانی بە سەر رۆژەکانی ساڵی

هەیڤیدا ڕەچاو بکرێ لەکاتی وادا ڕێژەکە زیاتر دە کرێ لە (2,5) دە کری بە (2,577).

2- دەشگونجێ چارەسەری کەرتەکانی بکرێ بەم شێوەیە، بخرێتە سەر حسابی ساڵی دوایی، بەوێنە: گریمان کۆمپانیاکە لە ناوەڕاستی ساڵدا دەست پێ دەکا، لەبەرئەوە لە ساڵی یەکەمدا حسبابەکەی بۆ تەرازوو ناکرێ ئیتر لە ساڵی دووەمدا شەش مانگی ساڵی یەکەمیش تەرازووگەری دەکات، تەرازووی (18) مانگ ڕێك دەخا، لەگەڵ ڕەچاوکردنی زیاتریی ساڵی ڕۆژی بەسەر ساڵی هەیڤی دا، لەبەرئەوە ژمارەی ڕۆژەکان دەکاتە: (548) وە بەپێی ئەوە زەکاتەکەی دەدۆزێتەوە.

3- ئەو هەموو کەرەستە نەگۆڕانەی کە ناودارن بە (عرو ضی قونیە: سامانی ڕاگیراو: شمەکی ناومالْ) وەك: زەوی‌و خانووبەرەو ئامێرو کەلوپەلی ناومالْ، ئەمانە زەکاتیان لیٚ ناکەوێت.

4- هەر کەرەستەیەکی نەگۆڕ خرایە ئیشەوەو دەستکەوتی هەبوو، لە خودی کەرەستەکان زەکات ناکەوێ، هەروەها لە بەهاکەیشیان زەکات ناکەوێ، بەلاّم لە دەستکەوتەکەیان زەکات دەکەوێ، کرێ‌و قازانج‌و بەرهەمیان دەخرێتە سەر شتە زەکات لەخۆ گرەکانی زەکاتدەر، ئەوەندە هەیە هەرکاتێ ئەم کەرەستە نەگۆڕانە فرۆشران، لە نرخەکەیان زەکات دەکەوێ.

5- کەرەستە نەگۆڕەکان، ئەوانەیان کە دەست دەدەن بۆ ئەوە کە بازرگانی درێژخایەنیان پێوە بکرێ، وەك خانووبەرەو زەوی‌و زار، کە زۆر کات کۆمپانیا بەرهەمهێنەکان بەنیازی بازرگانی پێوە کردن دەیان کڕن، ئەم جۆرە لەکاتی وادا کە بەم نیازە بکڕدرێ، دەبێ بەنرخی ڕۆژ، بەپێی بازاڕ بقەبلێنرێ بەدراو، وە نرخەکەیان بخرێتە سەر خەرمانی زەکات‌و زەکاتی لیٚ دەربکرێ.

6- خانووبەرەو بەرهەمهێنراوە درێژخایەنەکان، کە لەبە ندی جێبەجێکرد نداین، وەك ئەو پرۆژانەی خانووسازی، کە لەپاش تەواوکردنیان دە ست دە کرێ بە فرۆشتنیان، ئیتر چ خانوی ئاسایی بن، چ ساختمانی گەورە بن، ئەمانە پێویستە بە نرخی رۆژی بازار، لەکۆتایی ساڵدا بقەبلێنرێن بەپارە، نر خی زەویە کەو نر خی خانووکەو نرخی ئەو بەشەی کە لە خانووەکە تەواو بووە، لە گەڵ نر خی ئەو کەرەستانەدا کە بۆ تەواوکردنی ئامادە کراون، لەکۆتایی ساڵدا لە سەرجەمی ئەم نرخە قەبلێنراوانەدا زەکات دەردەکرێ.

7- ئەو بڕە پارە تەرخان کراوە بەناوی ئیستیهلاك بوونی کەرەستە نەگۆڕەکانەوە، کە بریتییە لە ئەندازەی ئەو دابەزینە کە لە نر خی کەرە ستەکانا، بەهۆی کارپێکردنەوە پەیدا بووە، لە گەڵ خەرجی د یاریکراو بۆ پارا ستنو میرازو نوێکردنەوە، ئەم بڕە پارانە هەموویان زەکات یان لێ دە کەوێو دەخرێ تە سەر خەرمانی زەکاتی کۆمپانیاکە.

8- گشت قازانجەکان دەخرێنە سەر خەرمانی زەکات، بەڵام زیا نەکان هەر لە بنچینەوە لێی دەرکراوە لەبەرئەوە لەکاتی نرخاندندا ناخرێنەوە سەری!

9- قازانجە سوود لەخۆگرەکان: ئەگەر کۆمپانیاکە بەسوود پارەی وەر گرت، یا پارەی بەسوود دا بەکەسێ، ئەوە بەرپرسیارە لەم جۆرە مامەڵەیە لەلای خودای گەورەو تاوانبارە، بەڵام دەبێ دەستکەوتە مسۆگەرەکانی کۆمپانیاکە لەم جۆرە سوودە بەدووربن، پێویستە کۆمپانیاکە خۆی لەم سوودانە رزگار بکاو نەیانخا تە سەر خەرمانی زەکات.

10- قایمەکاری (إحتياطي) بەهەموو جۆرەکانیەوە، چ بەرهەمی بێ، چ یا سایی بێ، چ ناچاری بێ، چ بە ئارەزوو بێ چ لەبەشی قایمەکاری قازانج بێ، وە چ لە

بەشی قایمەکاری سەرمایە بێ، لە ریزی هەبووە زەکات لەخۆگرەکان (الموجودات الزکویة) حساب دەکرێنو زەکاتیان لێ دەدرێ.

11- بڕیاردراوی بازاڕ شکانی رەچاوکراو (مخصص هبوط المحتمل) چ بۆ نرخەکان بێ، چ بۆ بەرهەمهێنراوە درێژ خایەنەکان (الإستثمارات الطویلة الأجل) بێ لە هەبووە زەکات لەخۆگرەکان دەرناکرێ.

12- هەموو کردارە خانووسازییەکان (الأعمال الإنشائیة) کە پێویستیان بە خستنەسەری کەرەستەی خامی تر هەیە، دەخرێنە پاڵ خەرمانو بەپێی نرخی بازاڕ زەکاتیان لێ دەردەکرێ، تەماشای نرخی تێچوون (سعری کولفە) ناکرێ، بەڵام هەموو کارێکی خانوو سازی کە پێویستی بە کەرەستەی خام نەبێ، وەك بناغە هەڵکەندنو کردارەکانی رماندنو لابردن، ئەم جۆرە کارانە شتی ماددی وایان تیادا نییە، کە قەبوڵی قەبڵاندن بکات، لەبەرئەوە بایەخ بەوەیە کە بەرامبەر بە ئەنجامدانی ئەو کارە وەردەگیرێ، ئەو بەرامبەرە دەخرێتە سەرخەرمانی زەکات، ئەو زەویەش کە پرۆژەی خانووبەرەی لەسەر دروست دەکرێ، بەنیازی فرۆشتنیان لەپاش تەواو بوونیان،ئەم زەویە زەکاتی لێ دەکەوێ.

13- ئەو کەرەستە خاوانەی کە لە زات (عەین)ە کەیان لەناو دروستکراوەکاندا دەمێنێتەوە، بەنرخی بازاڕی رۆژ، زەکاتیان لێ دەدرێ. بەڵام ئەو کەرەستانەی کە لەکاتی دروستکردندا رۆڵێ دەبینن، بەڵام لەپاش بەکارهێنانیان لەناو دەچنو نامێنن، وەك: کەرەستەی پاکسازیو مەوادی تەعقیمو پاكژیکردنو سووتەمەنی، ئەمانە بەر قەبڵاندن ناکەون، چونکە بەنیازی بازرگانی پێوەکردنەوە نەکڕاونو لەکاتی فرۆشتنی کاڵاکەیشدا موڵکایەتییان نەقڵ نابێ بۆ کڕیار.

14- پارچەی یەدەك (قطعەی غەیار) بۆ ئامێرو دەسگاکان، کەبۆ بەرهەم هێنان بەکار دەهێنرێن، کە ناودار بە سامانی راگیراو (عروضی قونیە) پارچەی یەدەك بۆ ئەمانە، چونکە بەنیازی بازرگانی پێوەکردن نەکڕراون، زەکاتیان تێدا نییە.
15- کالآیی لەرێ بێ: مەبەست لەو جۆرە کالآیەیە، کە کۆمپانیایەك یا بازرگانێ داوای کردووەو کڕیویەتی، بەلآم هێشتا کالآکە بەڕێوەیەو وەرنەگیراوە، ئەوەی کە ئێمە بەڕای دامەزراوی دادەنێین ئەمەیە: ئەگەر بەهاکەی درابوو دەقەبلێنرێ بەو ئەندازە پارەیەی کە پێی کڕدراوە، بەلآم ئەگەر بەهاکەی نەدرابوو، ئەوە پێویستە زەکات لەو بڕە پارەیە بدرێ کە ئامادەکراوە بۆی کراوە بە ئیعتیمادو بارمتەی نەوەك لە نرخی بازاڕی کالآکە.
16- قەرزە فەوتاوەکانی کۆمپانیاکان، کە لەجێی نەبوون، بەر شتە زەکات لەخۆگرەکان ناکەون، بەلآم ئەگەر وارێکەوت کە لەپاش سالێ، یا زیاتر، دەست کۆمپانیا کەوتەوە، ئەوە زەکاتی یەك سالی لێ دەدرێ.
17- ئەو دراوە بارمتانەی کە بەناوی تەئمیناتەوە بۆ دلنیایی لەلای کڕیاری کۆمپانیاکە دادەنرێن، بۆ دابینکردنی جێبەجێکردنی بەلێنو دەستەبەربوونی کۆمپانیاکە، هەتا گرێدراوەکان بەپێی مەرجە بڕیاردراوەکان ئەنجام بدرێن، زەکات لەم بڕە پارەیە پێویست نییە، هەتا لەلای کڕیارەکان بێ، بەلآم لەپاش سالێ، یا زیاتر، ئەگەر کۆمپانیاکە وەری گرتەوە لەکڕیارەکان، زەکاتی یەك سالی لێ دەدا، چونکە خاوەنێتی کۆمپانیاکە بۆ ئەو پارەیە لەو ماوەیەدا خاوەنێتیەکی ناتەواوە.
18- گشت دەرامەتێکی بەمافبوونی کۆمپانیاکە، کە تایبەت بێ بە سالی دارایی هەنووکەوە، دەخرێتە سەر خەرمانی شتە زەکات لەخۆگرەکان، با لەپێش سەری سالێشدا وەرنەگیرابن.

19- سپاردە (وەدائیع)و حسابە ئاسانگەرەکان (الحسابات الجاریة) ـبەر زە ـکات لەخۆگرەکان دەکەونو زەکاتیان لێ دەکەوێ، ـبەلاّم دەرا ـمەتی ـسوود ـلەخۆگر (الفوائد الربویة) نابێ نەبۆخۆی بیخوا، نە زەکاتی لێ بدا، بەڵکو دە ـبێ ـخۆی لێ رزگار بکات.

20- گشت داخوازیەکانی سەر کۆمپانیاکە، وەك قەرزەکانی سەری، لە خەرمانی زەکات دەردەکرێ، مە ـگەر ـبەو ـقەرزو داخوازیا ـنە ـشت وەرگیرا ـبێو ـلەلای کۆمپانیاکە بێ؟

21- هەموو خەرجیەکی مـ ـسۆگەر ـبوو ـلە ـخەرمانی زە ـکات دادە ـشکێنرێ (مسۆگەربوو: المستحقة).

22- دەرامەتە پێشەکیە وەرگیراوەکان دەخرێنە سەر خەرمانی زەکات.

23- باجو گومرگی پێویست بوو (الضرائب المستحقة : باجە پێویستبوەکان) ـلە خەرمانی زەکات دادەشکێنرێن، چونکە وەك قەرزێ وایە کە لە ـسەر کۆمپانیا ـکە بێ.

24- قازانجێ ئامادەبێ بۆ دابەشکردن، لە خەرمانی زە ـکات دانا ـشکێ، ـبەڵکو زەکاتی لێ دەدرێ، هەتا بڕیاری دابەشکردنیشی دەر چووبێ، چونکە ـلەکۆتایی ساڵی زەکاتدا موڵکی کۆمپانیاکەیە، هەتا سەری ـساڵی دارا ـیی ـنوێ، ـخاوەن پشکەکان نابن بە خاوەنی.

25- بارمتە پێشەکییەکانی کڕیارە ـکان، کە ـلەلای کۆمپانیا ـکە دا ـنراون، ـبۆ تەئمینات، لە خەرمانی زەکات دەردەکرێن، چونکە ئەوانە قەرزی راستەقینەنو وان لەسەر کۆمپانیاکە (بارمتە پێشەکی : التأمینات المقدمة).

26- خەلاّتی پشوی کارمەندان (مخصص الإجازات) کە بەپێی یاسا چەسپاون، ـلە خەرمانی زەکات دائەشکێ.

27- پاداشتو خەڵاتی کۆتایی خزمەتی کارمەندانی کۆمپانیاکەیش بە تەواوی لە خەرمانی زەکات دەردەکرێ.

28قازانجە دەست بەسەرەکان، کەلە بەرهۆیێ دابەش نەکراون، لە گەڵ قازا نجە هەڵگیراوەکان (المحتفظ بها) لە خەرمانی زەکات دەرناکرێنو زەکاتیان لێ دەدرێ.

29- هەموو مەسرەفێکی راستی (فعلي) لە خەرمانی زەکات دەردەکرێ.

زەکاتی پشکەکان (زکاة الأسهم)

لە زمانی عەرەبیدا (الأسهم) کۆی (سهم)ە بریتیە لە بەشێك لە سەرمایەی کۆمپانیا، ئەو بەشەیە کە دابەش دەکرێت بەسەر تەواوی بەهای کۆمپانیا کەدا، ئەوەی تۆمار دەکرێت بەهایەکی دیاری کراوی هەیە بە دراو، بە هەموو پشکەکانی سەرمایەی گشتی کۆمپانیاکە پێك دەهێنێنن، کە هەموویان یەك نرخیان هەیە، هیچ کەسێك رای جیاوازی نی یە لەسەر ئەوەی کە پێویستە زەکاتی پشکەکانیش بدرێت، بەڵام جیاوازی هەیە لەسەر شێوازو بڕی زەکاتەکە، لەم بارەیەوە .

فتوایەك دەرچوو لە کۆنگرەی یەکەمی زەکات کە لەدەولەتی کویت لە ساڵی 1404 دابەسترا دەربارەی چۆنیەتی دیاری کردنی زەکاتی کۆمپانیاو پشکەکان:

1- ئەگەر کۆمپانیاکە بەسەر یەکەوە زەکاتەکەی دەدا، ئەوا ئەوە وەك کەسێك وایە کەبەشێوەیەکی سروشتی بەپێی جۆری ماڵەکەیو سروشتی ماڵە کە زەکات دەدات بەوڕێژەیەی کە شەرع دیاری کردووە، بەڵام ئەگەر کۆمپانیا کە بەیەکەوە زەکاتەکەی دەرنەکرد ئەوا خاوەن پشکەکە پێویستە زەکاتەکەی دەربکات بەم دوو شێوازەی خوارەوە .

حاڵەتی یەکەم : زەکاتەکەی بەپێی کڕین‌و فرۆشتنی پشکەکە حساب بکات ئەویش بە دەرکردنی ڕێژەی 2,5٪ شکاندنەوەیەتی بەپێی بەهای بازاڕی ئەو ڕۆژە، ئەمەش وەك هەموو کەرەستەیەکی بازرگانی وایە .

حاڵەتی دووەم : لە کاتێکدا کە ئەوکەسە سوودی لە قازانجی ساڵانەی ئەو پشکانە وەرگرتووە، لەم حاڵەتەدا زەکاتەکە بەم شێوەیە دەبێت :

أ- دەتوانیت لە ڕێگەی کۆمپانیاکەوە زەکاتی گشتی پشکەکان بزانیت‌و ئەویش چەندی بەرکەوت دەتوانیت بەرێژەی 2.5٪ لە پشکەکە بدات .

ب- ئەگەر نەیزانی رێژەی زەکاتی ساڵانەی کۆمپانیاکە چەندە ئەوا:

1-خاوەن پشکەکە دەتوانێت لەگەڵ هەموو سامانەکەی تر یدا کە ساڵێکی بەسەرداتێپەڕ دەبێت .

ئەویش بە ڕێژەی 2,5٪ زەکاتی لێبدات .

2- لە هەمان کاتدا زانایانێکی دیکە را یان وا یە دە توانین ر ێژەی 10٪ لە قازانجەکەی بدات بە زەکات لەکاتی وەر گرتنی قازا نجدا ئەویش بە پ ێوەری لەسەرداهاتی زەوی کشتوکاڵی .

چۆنیەتی ئەندازە دانانی زەکاتی کۆمپانیاکان‌و پشکەکان

أ- ئەگەر کۆمپانیا خۆی زەکاتی دەردەکرد،ئەوە کەسێکی ئاسایی چۆن زە کاتی سامانەکەی دەدا، ئەمیش ئاوا دەیدا، بەپێی سرو شتی سامانەکانی‌و بەپێی جۆرەکانیان ئەندازەی یاسایی (شەرعی) خۆیانیان لێ دەردەکا.

ب- بەڵام ئەگەر کۆمپانیاکە زەکاتی دەرنەدەکرد ئەوە لەسەر خاوەن پ شکەکانە هەرکەسەیان زەکاتی پشکەکانی خۆی بدا، بەپێی یەکێ لەم دوو شێوەی خوارەوە:

شێوەی یەکەم: ئەوەیە کە ئاڵ‌و وێڵ بە پشکەکانی خۆیەوە بکاو پشکەکانی بۆ ئەوە کڕیبێ کە بیانفرۆشێتەوە بە قازانج، ئەوە دادەنرێ بە سامانی بازرگانی، لە کۆتایی

ساڵا له سەرمایەو قازانج بەرِێژەی 2,5٪ له نرخی بازاڕی، بەنرخی ڕۆژی پێویستبوونی زەکات تێیدا، زەکاتی لێ دەدا.

شێوەی دووەم: ئەوەیە کە پشکەکانی بۆ ئەوە وەرگرتبێ کە قازانج لە دا هاتی ساڵانەیان بکا، زەکاتی ئەم جۆرەیان بەم شێوەیەیە کەوا دێت:

1- هەرکاتێ دەیتوانی، کە لە ڕێگەی کۆمپانیاکەوە، یا لە ڕێگە یەکی ترەوە، ئەندازەی ئەو زەکاتە بزانێ، کە لەیەك پشکی زە کات لەخۆگر دە کەوێ، ئەوە زەکاتی پشکەکانی بەڕێژەی 2,5٪ دەدا، کە دەکاتە چواریەکی دەیەك، واتە چل یەك.

2- بەڵام ئەگەر نەیدەتوانی کە ئەمە بزانێ، **ئەوە چەند رایەك لەم بارەوە هەیە:**

أ- زۆرینەی زانایان دەفەرموون: خاوەنی پشك دا هاتی ساڵانەی دەخا تە سەر سامانەکانی تری، بەپێی ساڵڕۆژی رادەی سامانەکانی تری ساڵڕۆژو رادەی پشکەکانیش دیاری دەکا، ئەوسا لەگشت سامانەکەی بەڕێژەی 2,5٪ چوار یەکی دەیەك زەکات دەردەکا، ئیتر ئەستۆی خاوێن دەبێتەوەو پاك دەردەچێ.

ب- هەندێکی تر دەفەرموون: دەستبەجێ هەر لەگەڵ چەردەیێ قازانجی وەر گرت، بەبێ چاوەڕوانی کردنی ساڵڕۆژی دەیەکی ئەو قازانجە (10٪) دەدا بە زەکا تدا، بەپێوەر (قیاس) لەسەر زەکاتی دانەوێڵە.

ج- ئەم رایەیان دووربینی پتری تیادایە، چونکە بایسی قیاس کردنی لە دانەوێ ڵە روونو ئاشکرایە.

زەكاتی كۆمپیالەی كاغەزیو چەكو سەرمایەی بەرهەمهێنراو

مەبەست لە كومپیالە، لەم شوێنەدا، سەنەداتە، كە و شەیەكی عەرەبییەو كۆی سەنەدە، كە لە زمانی عەرەبدا بە واتا: پشت پێ بەستنو دڵ پێ نیاز بوونە. لە زاراوەی باوی ئابووری نوێدا، بریتییە لە بەڵگەنامەیەك، نرخێكی دیاری تایبەتی هەیە، سەرچاوەی دەركردنی ئەو بەڵگەنامەیە، دەستەبەر دەبێو بەڵێن دەدا، كە لە مێژوویەكی دیاری دا، وەك ساڵێ یا كەمتر یا زیاتر، قازانجێكی دیاریكراوی ساڵانە یا مانگانە یا خولەكی (دەوری)بدا بە خاوەنەكەی، بە بێژەیی تر: بریتییە لە چەكێ، قەرزی خاوەن قەرزەكەی پێ ساغ دەبێتەوە، نرخێكی ناوبراوی هەیە، قازانجی ساڵانە ئامێزی هەیە، گەلێ جۆری هەیە. كەواتە: كۆمپیالە یا چەك بەم واتایە، قەرزێكی قازانجدارە، هەموو قەرزێكیش قازانج ئامێز بێ سوودەو نادروستە، سەبارەت بەم بابەتە چەندین فەتواو بڕیاری شەرعی لەلایەن كۆڕە فیقهیەكانەوە دەرچووە، بەڵام پێویستە لە سەر مایە قەرزەكە، واتا: ئەصلی سەرمایەكە، بەرێژەی 2,5% زەكات بدرێ، چونكە لەو جۆرە قەرزانەیە كە ئومێدی دانەوەی هەیە، لەهەمان كاتدا پێویستە لەسەریشی كە خۆی لەو زیادەیە كە بەناوی قازانجی ئەو قەرزەوە وەری دەگرێ رزگار بكات، چونكە ئەوە سوودە، بۆ قازانجی لایەنە گشتییەكان خەرج دەكرێن لە كۆنگرەی یەكەمی زەكاتەوە، كە لە 1404ك دا لە كوەیت گیرا، فەتوایەك لەم لایەنەوە دەرچوو.

بەڵام ئەگەر كومپیالەو چەكەكان لە جۆرێ دروستبوون، وەك ئەوە لەبەشی بەرهەمهێنراوی رەوابن، وەك چەكەكانی قازانج بەهاوبەشو چەكەكانی هاوبەشایەتی، كە چەن كەسێ بەهاوبەشی پرۆژەیەك دەكەنەوە، هەركەسەیان بەچەند پشكێ هاوبەشی تیا دەكا، چەند كەسێكیش ئیشی تیادا دەكەن، ئەوە لەم جۆرە مامەڵەیەدا لەو بڕەپارەیە، لەسەرمایەو دەسكەوت كە بووە بەماف، زەكات

دەكەوێ، چونكە ئەوە لەبابەتی قازانج بەهاوبەشە، كە حەڵاڵە چونكە زیانو قازانج بەهاوبەشە.

زەكاتی سپاردەی بەرهەمهێنراو، سندوقی پاشەكەوتو سەودای ئاسنگەر

(زكاة الودائع الإستثمارية والتوفير وصناديق الإستثمارات والحساب الجاري)

لە كۆتایی ساڵدا بەڕێژەی 2,5٪ لەسەرمایەو قازانج زەكات دەدرێ: لە سپاردەی خاوەن بەرهەمو لە حیسابی پاشەكەوتو لە سندوقی بەرهەمهێنانو گ شت جۆرە ماڵی كە بە قازانجو هاوبەشی بازرگانی پێوە بكرێ، ئەوەندە هەیە لە مامە ڵەی قازانج بەهاوبەشدا خاوەن ماڵ لە سەرمایەو قازانج، ئەگەر قازانج هەبوو لە ئارادا، زەكات دەردەكا، بەڵام كاركەر (عامل) بە شە قازانجە كەی خۆی دەخا تە پاڵ سامانەكانی تری، جا ئەگەر سەرجەمیان گەیشتە رادەی زە كاتو ساڵ ها تەوە بەسەریدا، ئەوا بەپێی خۆی زەكاتی لێ دەدا، دەنا نا.

بۆیە دەڵێین: حسابی ئاسنگەر - حیسابی جاری - یش زەكاتی لێ دەكەوێ، چونكە قەرزێكی هیوادارە.

زەكاتی شتە بەكرێگیراوەكانو كارگەو وێنەیان

(زكاة المستأجرات والمصانع ونحوها)

مامۆستای ئێمە دكتۆر یوسف قەرزاوی زاراوەی (المستغلات : خاوەن داهاتەكان)ی بەكارهێناوە بۆ ئەو جۆرە شتانە كە زەكات لەخۆیان نا كەوێ، ئیتر لە بەر هەر هۆیەك زەكاتیان لێ ناكەوێ ئەوە گرنگ نییە، بەڵام بۆ ئەوە راگیراون كە لەرێگەی بەكرێدانو فرۆشتنی بەرهەمیا نەوە نە شونماو گە شە ب كەن. (ف قه الز كاة 458/1...)

ئەمانەیش وەك بەکرێ گیراوەکان، لەجۆری کۆشكو ساختمانو خانوو و ئاپار تمانو پاپۆڕو گەمیو فرۆکەو ولاخی کرێو خشلی کرێو قاتو پۆشاکی کرێو شتی وای تر، هەروەها وەك ئەو کارگانەی کە شت دروست دەکەن، وەك ئەو ئاژە لە ئال ییك خۆرانەیش کە شیرو ماستو خوریو مووەکەیان دەفرۆشرێ، وەك لەمانە گرنگتریش کە کێلگەی بەخێوکردنی ئاژەڵو پەلەوەر، کە بۆ فرۆشتنە گۆ شتو هێلکە کەیان پەروەردە دەکرێن.. هەروەها

جا لەم بارەیەوە لەکۆنو نو ێدا، زانا یانی شەرع را جیای یان هە یە، هەیا نە دەفەرموون: (ئەم جۆرە کارگەو خانە بەکرێگیراوانە، لە کۆتایی گ شت ساڵێکدا دەقەبلێنرێن، وەبە وێنەی سامانی بازرگانی زەکاتیان لێ دەدرێ)، ئەمە بۆ چوونی هەندێ لە حەنبەلییەکانە، وەفەرمایشتێکە لە فەرمای شتەکانی مال یكو چەند زانایەکی تریش.

هەیشیانە دەفەرموێ: داهاتە کەیان لەکاتی وەرگتن یدا زە کاتی دەدرێ، وەك زەکاتی دراو، چاوەڕوانی سالڕۆژ ناکرێ، ئەمەیەکێکە لە گێڕدراوەکان لە پێ شەوا ئەحمەدەوە، وە فەرمایشی هەندێ لە مالیکییەکانەو هەروا گێڕدراوی شەتەوە لە کۆمەڵێ لە هاوڕێیان، لەوانە ئیبنو عەبباسو ئیبنو مە سعودو موعاوی یە، لە کەسانی تریشەوە گێڕاویانەتەوە، وەك عومەری کوڕی عەبدول عەزیزو حە سەنی بەصریو زوهریو مەکحولو ئەوزاعی.

هەیشیانە دەفەرموێ: ئەم داهاتانە زەکاتیان تیادا نییە، بەڵکو دەخرێ نە سەر سامانەکانی تری زەکاتدەر.. جا ئەگەر گەیشتە رادەو سالڕۆژی ها تەوە بە سەردا ئەوا زەکاتەکەی دەدا. ئەمەیش رای زۆرینەی پەیڕەوانی رێبازەکەیە کە ناسراون بە (المذاهب الأربعة). ئەوەی رای پەسەندە لەلای مـن ئەمە یە: (زە کات لەکۆی دەستکەوتەکەیان دەکەوێ هەرکاتێ کرێکەیان بوو بەماڵ، هەروەها لەو پارە یەش

کەلە فرۆشتنی بەرهەمەکەیان دەست دەکەوێ، بەرێژەی 2,5٪ چوار یەکی دەیەك واتە: چل یەك) بەڵام لەپاش لێ داشکاندنی مەسرەفی فیعلیو مەسرەفی صیانە واتە: لە پوختەی دەسکەوت بەرێژەی 2,5٪ زەکات دەدرێ، بە مەرجێ ئەو پوختەیە بگاتە رادە، کە بریتییە لە 85گرام زێڕ لە ساڵێکدا.

هەندێکی تر لە زانایانی هاوچەرخی شەرع، وەك مامۆستایان ئەبو زوهرەو عەبدول وەهاب خەلافو عەبدولڕەحمان حەسەن، ئەم زاتانە رایان وایە : (ئەوەی پێویستە لەخاوەن داهاتەکاندا دەیەکە، یا نیوەی دەیەکە، بەقیاس لەسەر زەوی کشتوکاڵ، دەیەك لە پوختەی قازانج، نیوەی دەیەك لە پێش داشکانی مەسرەفا) مامۆستا قەرزاویش رای ئەوانی بەلاوە پەسەندە، بەڵام بەمەرجێ رێژەی زیانی ساڵانە، کە لە کەرەستەو کارگەکان دەکەوێ، ئەو رێژەیەش لە پوختەی دەسکەوت دەربکرێ.

فەتوایەکیش لە کۆنگرەی زەکاتی یەکەمەوە دەرچووە، بەدەق دەڵێ: مەبەست لە خاوەن داهاتەکان (المستغلات) کارگەی بەرهەمهێنانو ئەو خانووبەرەو زەویو زارو ئوتومبیلو ئامێرو شتی تر لەم بابەتەیە، کە ئامادەن بۆ کرێدان، بەڵام بە خودی خۆیانەوە ئاڵو وێلو بازرگانی ناکرێ، جا ئەم خاوەن داهاتانە، لیژنەکە بە یەك دەنگ دەڵێن: زەکات لەخود (عین)ەکەیان ناکەوێ، بەڵکو زەکات لە دەستکەوتەکەیان دەکەوێ، چەند رایەك هەیە لەبارەی چۆنیەتی زەکاتی ئەم دەرامەتەوە، رای زۆرینە دەڵێ : (دەسکەوت دەخرێتە سەر سامانەکانی تری خاوەنەکەی، وەك پارەو سامانی بازرگانی، وەرادەو ساڵ رۆژی ئەوانی بۆ دادەنرێ، ئەوجا بەرێژەی چواریەکی دەیەك (2,5٪) زەکاتیان لێ دەدرێ، ئیتر ئەستۆی خاوەنیان لە مافی زەکات خاوێن دەبێ).

هەندێکیش رایان وایە: (زەکات پێویست دەبێ لە پوختەی دەسکەوتیان، بەمەرجێ زیاد بێ لە پێویستییە بنچینەییەکانی خاوەنەکەی، لەپاش لێدەرکردنی مەسرەفو

ئەو ڕێژەیەی کە بەرامبەر زیانی ساڵانەی خاوەن دەستکەوتەکان دانراوە وە لەپاش وەرگرتنی، دەسبەجێ زەکاتە کەی بەر ێژەی 10٪ دەدرێ، بەپێوەری زە کاتی دانەوێڵەو بەروبومی زەوی).

تێبینی:

بەپێی ئەو رایەی کە دە فەرموێ: زە کات لە پوخ تەی دە ستکەوتی خاوەن دەستکەوتەکان دەکەوێ، بەشی کەمترین گوزەران چەندە، ئەوە ندەی لێ لادەدرێ، ئەگەر خاوەنەکەی دەسکەوتی تری وای نەبوو کە سەروبەر بەسی بکات.

پرۆژەکانی قوتابخانەو باخچەی منداڵان و شتی تری وا

ئەمانەیش لەپوختەی دەستکەوتی ساڵانەیان بەرێژەی چوار یەکی دە یەك 2,5٪ زەکاتیان لێ دەکەوێت.

زەکاتی موچەو کرێ دەست (سامانە دەسکەوت)

بێگومان موچەو کرێ دەست، ئەگەر سەروبەر بەشی پێویستیەکانی خاوە نەکانیان نەکەن زەکاتیان لێ ناکەوێ، مەگەر خەرج نەکرێن‌و پا شەکەوت ب کرێن‌و پاش ساڵڕۆژی رادە بەرێژەی 2,5٪ زەکاتیان لێ دەدرێ.

بەڵام خاوەنی موو چەو کارو پیە شەی سەربە ست، کە ئەوە ندە زۆر بن، لە پێویستییەکان زیاتر بن، ئەوە لەسەر ئەم دوو جۆرەن:

جۆری یەکەم: سامانی خۆی چاودێری دەکا، دەستبڵاو نیە یە ماڵ بەفیڕۆ نادا، لەبەرئەوە لە مووچەو کرێو دەستکەوتەکەی، ڕێژەیەك پاشەکەوت دە کات، کە بگاتە رادە، کە (85 گرام) زێڕە ئەم جۆرە کەسە پێوی ستە زەکاتە کەی لە گەڵ سامانەکانی تریدا بدات.

جۆری دووەم: مووچەو بەراتێکی باشی هەیە، کرێیەکی مشەی دە ست دە کەوێ، بەڵام دەست بڵاوە، بەراستو بە چەپدا ماڵ داغان دەکات، هەر ئەوە ندە دەزا نی کەرەستەی ناو ماڵەکەی دەگۆڕێ، خۆ شڕوکەی کۆنو نۆدە کا، سەر دەکا تە دەعوەتو دەعوەتکاریو زیادە مەسرەف.

ئەم جۆرە کەسانە زاناو هاوچەرخەکان رای جیا یان هە یە لەبارە یەوە، هەیا نە دەفەرموون (زەکات پێویست دەبێ لە زیاد لە پێویستی خۆی).

بۆنموونە: گریمان زید مووچەی مانگانەی دەهەزار ریاڵە، خۆیو خێزانە کەی پ ێنج هەزار ریاڵ بەشیان دەکات بە رێكوپێکی، کەچی زید هەموو مانگێ مانگانەکەی داغان دەکات، هیچی لێ پاشەکەوت ناکات، ئەوە هەموو مان گێ پ ێنج هەزار ریاڵی لەسەر کەڵەکە دەبێ، جا هەرکاتێ ساڵیان بەسەردا هاتەوە دە بێ زە کاتی هەمووی بدا، واتە: دە ستکەوتی ساڵانەی دەکا تە $12 \times 5000 = 60,000$ شەست هەزار ریاڵ، ئەوسا زەکاتی ئەم برە پارەیە بەرێژەی 2,5٪ دەدا، کەدەکاتە 1500 هەزارو پێنج سەد ریاڵ لە ساڵێکدا، جا یا لەکۆتایی ساڵدا ئەم چەردە پارەیە دەدا، یا هەموو مانگێ سەدو بیستو پێنج ریاڵ زەکات دەدا.

هەندێ لە زانا هاوچەرخەکان دەفەرموون: ئەم جۆرە کەسە کاتێ هیچ پا شەکەوت نەکا زەکاتی لەسەر نییە، بەڵام رای یەکەم دوور بینترەو میانەترە.

لە کۆنگرەی یەکەمی زەکاتەوە فەتوایەك دەرچووە بەدەق دەڵێ:

1- ئەم جۆرە سامانە دادەنرێ بە دەسکەوتی هەوڵو رەنجی مرۆڤ، کە توانای خۆی لە کارێکی بەسوددا دەخاتە گەڕ، کە بریتییە لەم جۆرە شتانە: وەك کرێی کرێکارو مووچەی فەرمانبەرو دەرامەتی پزیشكو ئەندازیارو ئەمانە، هەروەها دەستکەوتی هەموو جۆرە کاسبیەکی ترو خەڵاتو پاداشتو شتی تر لەم بابەتە، کە ئەما نە هەموویان لەشتی خاوەن دەستکەوتی دیاری پەیدا نابن، ئەم جۆرە دە ستکەوتە

زۆربەی ئەندامەکانی لیژنەکە بۆ ئەوە چوون: کە لەکاتی وەرگرتنیدا زەکاتی تێیادا نییە بەڵام ئەو کەسەی کە بەدەستی هێناوە دەیخاتە سەر سامانە زەکاتئامێزەکانی تری، لەرادەو ساڵ رۆژدا، هەرکاتێ گەیشتە رادەی زەکاتو ساڵڕۆژی هاتەوە زەکاتی هەمووی دەدا، بەڵام هەر دەسکەوتێ لەمانە لەناو ئەو ساڵەدا دەستی بکەوێ، لە کۆتایی ساڵدا زەکاتی ئەویش دەدا، با ساڵی تەواویش بەسەر ئەم دەستکەوتە تازەیەدا نەهاتبێتەوە، کە لەپاش پەیدابوونی رادە دەستی کەوتووە، ئەگەر دنیابوو خاوەنی ئەم جۆرە دەستکەوتە سامانی تری نەبوو، ئەوە سەرەتای ساڵڕۆژی لەو کاتەوە دەست پێ دەکا کە دەسکەوتەکەی خۆی بگاتە رادە، ئیتر لەو رۆژەوە لەپاش هاتنی ساڵڕۆژ بەرێژەی 2,5٪ زەکاتی تیا پێویست دەبێ، بەمەرجێ پوختەی وەرگیراوی بگاتە رادەو لە پێویستی خۆی پتر بێو مافی قەرزی پێوە نەبێ. جا هەرکاتێ ئەم ئەندازەیەی دا بەزەکات، ئیتر پێویست نییە لەسەری کە دووبارە زەکاتی لێ بداتەوە، لەوکاتەدا کە ساڵڕۆژی سامانەکانی تری تەواو دەبێو زەکاتیان دەدا.

لەهەمان کاتدا دروستە بۆ زەکاتدەر کە حیسابی سەری لەم بارەیەوە رابگرێو لەوەدوا لەگەڵ سامانە ساڵ ئامێزەکانی تریدا زەکاتی بدا. ئەم رایە لەبارترە، بەڵام لە موغنی ئیبنوقودامەدا دەفەرموێ: لە ئیبنو مەسعودو ئیبنو عەباسو موعاویە دەگێڕنەوە: کە زەکات لەو دەمەدا لەم جۆرە سامانەدا پێویست دەبێ کە دەبێ بە ماڵی خاوەنی، پێشەوا ئەحمەدیش لە چەند کەسێکەوە راگوێز دەکات: ئەو دەمەیە زەکاتی دەدا کە وەری دەگرێو دەبی بە ماڵی.

زەکاتی دەسەنەو بەخششی دراوی

(زكاة العطاءات والهبات النقدية)

هەر کاتێ کەسێ سامانێکی لە دەوڵەت، یا لە شتێ تر دە ستکەوت لە رێ گەی دەسەنەو خەڵاتو بەخشیشو پاداشتو بەخشینەوە ئەوە هە ندێ لە هاوڕێ یانو پەیڕەوانو شوێنکەوتوان دەفەرموون: (پێویستە دەسبەجێ زەکاتی بدا) جارێ لە ئیبنو عەبباس پرسیار کرا: ئەگەر کەسێ لەلاوە سامانێکی دەست ب کەوێ چۆن زەکاتەکەی بدا؟ فەرمووی: (ئەو رۆژەی کە دەستی دە کەوێ زەکاتە کەی دەدا). شتی وا لە ئیبنو مەسعودو موعاویەشەوە دەگێڕنەوە، ئەبو عوبەیدە باس دە کا: عومەری کوڕی عەبدولعەزیز جێنشینی راشدی پێنجەم، کاتێ موچەو بەراتی بە پیاوێ لەسەر کارەکانی خۆی دەدا، زەکاتەکەی لێ وەر گرت، وە هەرکاتێ ماڵی زەوتکراوی بۆ خاوەنی وەردەگرتەوە زەکاتەکەی لێ وەردەگرت، هەروەها زە کاتی لەدەسەنەو خەڵاتو بەخشیش وەردەگرت، لەوکاتەدا کەدەدرانە دەست خاوەن یان، لەزوهریو حەسەنی بەصریو مەکحوولو ئەوزاعی ئەم فەرمایشتە دەگێڕنەوە، ئەم رایە ظاهرییەکان سەرپەرشتی دەکەن، وە ئیبنو حەزمی ظاهری بەرگریەکی گەرمی لێ دەکا، لەهەمان کاتدا چەند گێڕانەوەیەك لە ئە حمەدەوە هە یە، ئەم را یە یەکێکیانە.

جەماوەری شەرع زانەکان لەسەر ئەوەن: کە دەستبەجێ زەکاتی تێدا نی یە، بەڵام زەکاتدەر دەیخاتە پاڵ سامانە زەکات ئامێزەکانی تری، هەرکاتێ گەیشتنە رادە لە ساڵڕۆژیدا زەکاتەکەی دەدا، رای پێشین لەبارترو دووربینترە.

زەکاتی پاداشتی کۆتایی خزمەت بەهەردوو جۆرەکەیەوە

زەکاتی مووچەی خانەنشینی

سەبارەت بەم بابەتەیش فەتوایەك دەرچووە، لە کۆڕی پێنجەمەوە سەبارەت بە بابەتە هاوچەرخەکانی زەکات، دەڵێ:

1- پاداشتی کۆتایی خزمەت بریتییە لە بڕی پارەی بڕیاردراو، کە بۆ کرێکار مسۆگەر دەبێ، لەسەر خاوەن کارەکەی، لە کۆتایی خزمەتەکەیدا، بەپێی خوازە (مقتضی)ی یاساو سیستمە یاساییەکان، کە لە هەلومەرجی وادا ڕەچاو دەکرێن، هەرکاتێ مەرجە دیاریکراوەکانی هاتنە دی.

2- پاداشتی کۆتایی خزمەتی فەرمانبەرو کرێکارو ئەمانە، کە بریتییە لە بڕی سامانی بڕیاردراو، دەوڵەت یا دامەزراوە تایبەتییەکان دەیدەن بەو کارمەندو کرێکارانە کەبەر یاسای دەستەبەری کۆمەڵایەتی دەکەون، بەڵام مەرجی پێویست بۆ مسۆگەرکردنی مووچەی خانە نشینییان تێیدا نەبێ.

3- مووچەی خانە نشینی بڕی سامانی مانگانەیە کە فەرمانبەر یا کارکەرو کارمەند مسۆگەری دەکاو دەبێ بەماڵ لەسەر دەوڵەت، یا لەسەر دامەزراوە تایبەتییەکان، لەپاش تەواوبوونی خزمەتەکەی بەپێی یاساو نەریتە ڕێکخەرەکان (القوانين والأنظمة) هەرکاتێ مەرجە پێویستیەکان هاتنەدی.

4- زەکات لەسەر کارمەندو کرێکارو فەرمانبەر نییە لەم مافە سامانییە مسۆگەر کراوەیاندا، بەدرێژایی کاتی خزمەتەکەیان، چونکە موڵکایەتی تەواو کە مەرجە بۆ پێویست بوونی زەکات لەم جۆرە مافانەدا، نەهاتۆتە دی.

5- ئەم مافە مسۆگەرانە هەرکاتێ بڕیار دەرچوو بۆ سنورودانان بۆ ئەندازەیانو بۆ دانیان بە فەرمانبەر یا کرێکار، بەیەکجار، یاناوبەناو لەسەر شێوەیەکی خولەکی ئەوە موڵکایەتییەکەیان تەواوە، لەبەرئەوە دەبێ زەکاتی ئەو ئەندازەیەیدا کە

وەری دەگرێ، دەق وەك سامانی موستەفاد (سامانی دەستكەوت) كە لەپێ شەوە باسی ئەوە كرا كە كۆنگرەی یەكەمی زەكات بڕیاری داوە كە زە كاتی سامانی دەستكەوت ئاوا دەدرێ: (ماڵی مو ستەفاد دەخرێ تە سەر سامانەكانی تری زەكاتدەر، لەلایەنی رادەو ساڵو رۆژەوە).

6- بەڵام راهاتنی شەرعی لەگەڵ سامانی پاداشتی كۆ تایی خزمە تداو لە گەڵ مووچەی خانەنشینیدا كە لە بودجەی كۆمپانیاكاندان، پێش ئەوە كە بڕ یاری سەرف كردنیان بۆ خاوەنیان دەربچێ، ئایا ئەوانە قەرزن لەسەر كۆمپانیاكە یان نا؟ وە ئەم بارودۆخە چی كاریگەریەكی لە زەكاتی سامانی كۆمپانیاكەدا هە یە؟ بۆ راهاتن لەگەڵ ئەم بابەتانەدا بڕیاری كۆتایی دواخرا بۆ دواتر، بەنیازی لێكۆڵینەوەی زیاتر، بە هاریكاری لەگەڵ دەستەی ژمێریاری بۆ پرسو را كردن بە با نكو رێكخراوە داراییە ئیسلامییەكان، بەهۆی لیژنە شەرعیەكەیانەوە.

زەكاتی بەخشیشی ماڵ دامەزراندن

(زكاة منحة التأسيس)

واباوە كە دەوڵەت یا كۆمپانیاكان بڕێ پارە دەدەن بە فەرمانبەری تازە، بۆ ناو ماڵ رێكخستنو بناغە دانانی كەرەستەو كەلوپەلی ناوماڵ، ئەگەر فەرمانبەرە كە یان كارمەندەكە هەتا چوار ساڵ لە كارەكەیدا مایەوە ئەوا گشت ساڵێ چواریەكی ئەو بڕە پارەیەی لەكۆڵ دەكەوێ بەرێژەی 25٪ جا ئایا ئەم جۆرە دەستكەوتە زە كاتی لێ دەكەوێ یان نا؟ لە وەڵامدا دەڵێین (ئەم بڕە پارە یە ئە گەر خەرج كرا بۆ دامەزراندنی ماڵ زەكاتی لێ ناكەوێ، بەڵام ئەگەر بۆئەوە خەرج نەكراو پاشەكەوتی كرد، ئەوە لە ساڵی یەكەمدا لە چارەكێكی زەكات دەكەوێ، لە ساڵی دووەمدا لە نیوە، لە سێیەمدا لە سێ بەش لە چواربەشی، لە ساڵی چوارەمدا لە هەمووی...).

زەكاتی ماڵو سامانی قازانج بەشەریكی

ئەگەر ماڵو سامانی قازانج بەشەریكی بفرۆشرێتو قازانج دیارو ئا شكرا ب ێت، ئەوە زەكات لە قازانجو سەرمایەكە دەدرێت پێكەوە، بەڵام خاوەن پارە كە تەنها زەكاتی سەرمایەو بەشە قازانجی خۆی دەدات، ئەو كەسەش كاسبی بە پارە كەوە دەكات لەبەشی قازانجی خۆی زەكات دەدات بڕە پارەكەی هەرچەند بێت واتە ئەگەر نەگەیشتبێتە زەكاتیش لەسەر فتوای ئەو زانایانەی باسی كاریگەری تێ كەڵكردنی ماڵ دەكەن، لەسەر بۆچونی زانایانی دیكە ئەو بڕە پارە یە دەخا تە سەر پارەو سامانی تر ئەگەر هەیبوو، بەهەموویەوە گەی شتە بڕی (20) م سقاڵ ئاڵتون بەرێژەی 2,5٪ زەكاتی دەدات، بەڵام ئەگەر كاری قازانج بە شەریكیەكەیان بەردەوام بوو ئەوە لە كۆتایی ئەم ساڵو زەكاتداندا ئەو كاڵاو شمەكا نەی هەیا نە دەیخەملێنن بەپارە، پاشان هەرچیان هەبوو زەكاتی دەدەن .

- زەكاتی كار گەكان (پڕۆژە پیشە سازیەكان) : ئە گەر كە سێك گارگە یەكی بەرهەمهێنی هەبوو دەبێت زەكاتی بدات، بەڵام ئایا چۆن زەكاتی بدات ؟ بۆ ئەمە دوو بۆچوون هەیە، یان دوو رێگا هەیە :

رێگای یەكەم : دوای جیاكردنەوەی كر ێی تێ چوونو هەرمە سرەفێكی دی كەی لەقازانجی سافی بەرێژەی لە 10٪ زەكاتی لێبدات ئەمە بەقیاس لەسەر بەرهە مە كشتوكاڵیەكان، ئەمە وەكو وتمان ئەگەر تێكڕای خەرجیو مەسروفاتی ل ێدەركرد، بەڵام ئەگەر خەرجیو مەسروفاتی جیا نەكردەوە ئەوكا تە بەر ێژەی 5٪ زە كات بدات لەكۆی داهاتو قازانج .

رێگای دووەم : كارگەكەی وەك ماڵو سامانی بازرگانی سەیر بكاتو بیخەملێنێت بەپارەیەك پاشان لەو پارەیە لە 2,5٪ زە كاتی بدات، بەڵام بۆ چونی یە كەم

پەسەندترە لە فەتوای نەدوەی یەکەمدا لە 16 رەبیعی یەکەم باسی بابەتی زەکاتی سەردەم : لە قاهیرە لە ساڵی 1409 ك بەم شێوەیە هاتووە .

پرۆژە پیشەسازییەکان: دوای ئاگاداربوون لەسەر ئەوەی لەم بارەیەوە هاتووە لە (فەتوای کۆنگرەی زەکاتی یەکەم) بڕگەی شەشەم بۆمان دەرکەوت کارگەو پرۆژە پیشەسازییەکان دەتوانین قیاسی بکەینە سەر زەوی کشتوکاڵی بەو حوکمەی هەردووکیان شتێکی جێگیرن‌و بەکارتێداکردن‌و خەرجکردن لە پێناویاندا دێنە بەرهەم بەم هۆیەشەوە رێژەی زەکات تێیاندا لە 5٪ هەروەك دەکرێت شتە ئاڵوگۆڕپێکراوەکانی (**الأصول المتداولة**) وەك سەرمایەی بازرگانی سەیر بکرێت‌و لەسەرمایەو قازانج بەرێژی لە 2,5٪ زەکاتی بدرێت بەمەرجێك شتە جێگیرەکان (**الأصول الثابتة**) نەکەوێتە بەرماڵی زەکات، ئەم بابەتە پێویستی بەوردبونەوەو لێکۆڵینەوەی زیاتر هەیە لە نەدوەی داهاتوودا **ان شاء الله** .

لەفەتوای دەستەی باڵای شەرعیەوە بۆ ماڵی زەکاتدا هاتووە (دانیشتنی 88) بەم شێوەیە: (بنەمای زەکات لە سامانی پیشەسازیدا هەمان بنەمای زەکاتە لە سامانی بازرگانیدا، لەهەردووکیاندا کاڵاو شمەکی کڕاو بەنیازی فرۆشتنەوە دەخەملێنرێت بەنرخی بازاڕو، باقی پارەو سامانی دیکەی کەسی زەکات دەری لەگەڵ کۆدەکرێتەوە، لەگەڵ هەر قەرزێك کە ئومێدی دانەوەی هەیە کە لەلای خەڵکە، پاشان ئەگەر قەرزی لە سەربوو لێی دەردەکرێت، دواتر زەکاتەکەی دەدات)، تەنها جیاوازییەکە لەوەدایە لە جێبەجێکردنی ئەم یاسایەدا کۆگا بازرگانیەکان زەکاتیان دەدرێت لەسەر بنەمای خەملاندن بۆ کاڵاو شمەکەکانیان بەنرخی فرۆشتن بەمایەو قازانجەوە، بەڵام پیشەساز زەکاتەکەی تەنها لەقازانجدا دەبێت نەك لەسەرمایەدا، چونکە سەرمایە دەبێتە ئامێرو کەرەسەی جێگیر (**الأصول الثابتة**) ئەوانەش زەکاتیان لێ نادرێت، بەنموونە : ئامێرەکان، سەیارەو

کەرەسەکان، خانوو باڵەخانە تایبەتەکان بەکاری کارگە، ئەمانە بەهۆکارو کەرەسەی بەرهەمهێنان هەژمار دەکرێن، بەمانایەکی دیکە ئەمانە لەبەر ئەوەی شتی بەرهەمهێنن زەکاتیان لێنادرێن . بەڵام کەرەستەی خاو کە بەکاربهێنرێت لەکارگەدا ساڵی بەسەردا بێتەوە، دەبێت بدرێتە پاڵ پارەو سامانی کارگە کە وەك کاڵاو شمەکی بازرگانی دەبێت زەکاتی بدرێت، ئایا لە مەخزەندا بێت، یان بەکارهێنارابێت بۆ دروستکردنی شت بەڵام نەفرۆشراو بێت تاکاتی دانی زەکاتەکەی بەنرخی کەرەسەی خاو حساب دەکرێتو زەکاتی دەدرێت، ئەو برە لە نرخی زیادە حساب ناکرێت کە بەهۆی دروستکردنەوە چووەتەسەری .

زەکاتی سامانی بەخشراو

ئەگەر کەسێك سامانێکی دەست کەوت لە رێگای بەخشین بێت یان هاوکاری لەلایەن دەسەڵاتەوە یان هەرکەسێکی تر، ئەوە هەندێك لە هاوەڵانو شوێن کەوتوان، دەفەرموون : واجبە یەکسەر زەکاتی ئەو برە سامانە بدرێت، پرسیار لە (عبدالله ی کوری عباس) کرا، کە ئەگەر کەسێك سودمەند بوو لەسامانێك، چۆن زەکاتەکە بدات، فەرمووی لەو رۆژەی سودمەند بوو زەکاتەکەی دەدات.

هەروەها لە (عبدالله ی کوری مسعود) و (معاویە) وە هەمان بۆچوون گێڕاوەتەوە، (أبوعبید) باس دەکات کە خەلیفەی پێنجەم (عمر کوری عبدالعزیز) کاتێك کرێی کەسێکی دەدا لەسەر کارەکەی زەکاتەکەی لێ وەردەگرت، وە مافی هەر ستەم لێکراوێکی بگێرایەوە کەسامانی هەبوایە زەکاتەکەی لێوەردەگرت، هەروەها زەکاتی لەبەخششی کەسێك وەردەگرت کە پێی بدرایە .

ئەم قسەیەش لە (الزهری) و (المس) و (مکحول) و (ئەوزاعی) ریوا یەت کراوە، هاوکات (**ظاهریه**) کان کاریان پێکردووە، وە (أبن حزم) زۆر بەرگری لێ دە کات و هاوکات ئەم بۆچوونە لە (أمام أحمد) یش ریوایەت کراوە .

- بەڵام کۆی زانایان لەسەر ئەوەن پێویست نیە یەکسەرو کتوپڕ زەکاتی لێ بدرێت، بەڵکو ئەو پارەش لەگەڵ باقی سامانەکەی یەك دەخات و کاتێك گەیشتە ئەندازەی بەڵام رای یەکەم زیاتر جێگای متمانەیە .

سەبارەت بە بابەتە هەنوکەیەکان و هاوچەرخەکان کۆڕبەندی پێنجەم فەتوای داوە، کە:

1- پارەیەك کە دەدرێت بە خاوەن کار دوای تەواوکردنی ئەرکی خۆی پێی دەدرێت بە پێی یاساو رێکخراوێك کە چەند مەرجێکی سنورداری تێدایە .

2- خەڵاتی خانەنشینی کەدەوڵەت یان دەزگاکان تایبەتی دە کەن بەکارمەندو کرێکارەکانیان و ئەندازەکەی بڕاوەیە بەیاسای بیمەی کۆمەڵایەتی ئە گەر هەموو مەرجەکانی داواکراوی تێدا نەبوو بۆ (معاشی) خانەنشینی .

3- (معاشی) خانەنشینی ئەندازەیەك پارەیە مانگانە دەدرێت، بەکارمەند یان کرێکار کەدەوڵەت یان دەزگای تایبەتمەند دەیدات دوای تەواوبونی ماوەی خزمەت کردنی بەپێی یاساو رێکخراوەیەك، ئەگەر مەرجە دیاری کراوەکانی تێدا هاتەدی .

4- کرێکار یان کارمەند لەم مافانەی خۆی کەپێی دەدرێت بە درێژای ماوەی خزمەتەکەی زەکاتی لەسەر نیە چونکە ئەو بۆتە خاوەنی سامانێك کەمەرجەکانی واجب بوونی زەکاتی تێدابێت .

5- ئەگەر ئەو پارانەی باسمان کرد بەبڕیار ئەندازەکەی و پێدانی بەکارمەند یان کرێکارەکەی ئەنجام درا، بەیەك جار یان بەچەند ماوەیەك، ئەوا ئەو کەسە دەبێتە خاوەنی وە زەکاتیشی دەدات لەوەی دە ستی دە کەوێت، ئە مەش لە(کۆنگرەی

یەکەمی زەکات) باسی لیٚ کراوە کەخاوەنەکەی زەکاتەکەی دەدات بەپێی مەرجی ئەندازەو سالٚ بەسەرا سوڕان .

6- بەلاٚم چۆنیەتی لایەنی شەرعی بۆ سامانێك کەبەخشیشە لە کۆتایی خز مەت وە (معاش) خانەنشینی لە میزانی شەریکات (کۆمپانیا -کارگە) پێش دەرچوونی بڕیاری خەرجکردنی، ئایا قەرزە کە لەئە ستۆی (شەریکە) یان نا ؟ وە ئا یا کاریگەری لەسەر زەکاتی سامانی شەریکە هەیە، ئەمە دەگەڕێتەوە بۆ ز یاتر بە دواداچوون بەهاوکاری لەگەلٚ دەز گای ژمێر یاری‌و خەرجی دەز گا دارای یەکان لەرێگای لیژنە شەرعییەکانیانەوە .

زەکاتی مالٚەکەت.. بنەماکانی ژمێریاری

بەشی یەکەم

کۆمەلێٚك یاساو بابەتی ژمێریاری هەیە بەکورتی هەندێکیان باس دە کەین بە دەستکارییەوە لە رێنماییو بەلاٚ گەی ژمێر یاری زە کاتی کار گەکان، ئە مەش ئامادەکراوە لەلایەن لیژنەیەکەوە لە شارەزایانی شەرع و ژمێریارا نەوە، بەم شێوەیە:

ئەسل لەهاتنەوەی سالٚ بەسەر مالٚ و ساماندا رەچاوکردنی سالٚی کۆچی مانگی یە، بەلاٚم هیچ رێگرییەکی شەرعی نییە کەسالٚی زاینی رۆژ حساب بکرێت بەمەرجێك ئەو چەند رۆژە زیادەیەی هەیەتی بەسەر سالٚی کۆچیدا لەبەرچاو بگیرێت، ئەوکاتە لەبری رێژەی لە 2،5٪ دەبێتە رێژەی 2،577.%

دەگونجێت چارەسەری کەمی سالٚەکە لەرێگەی حسابکردنی سالٚی دووەمەوە ب یێت، بەنمونە ئەگەر کارگەکە لەناوەڕاستی سالٚدا دەست بەکارکردن ب کات و نەتوانرێت لەسالٚی یەکەمدا میزانیەی بۆ رێك بخرێت، لەسالٚی دووەمدا رەچاوی ئەو شەش مانگە بکرێت لەمیزانیەدا بۆ (18) مانگەکە لە گەلٚ لەبەر چاوگرتنی ز یادەی

ڕۆژەکانی ساڵی زاینی بەسەر ساڵی کۆچیدا ژمارەی ڕۆژەکان دەبێتە (548) ڕۆژو لەسەر ئەو بنەمایە زەکات دەدرێت.

بوونی کەرەستەو ئامێری جێگیر (شتی بەکارهێنراو) وەك: زەوی ك شتوکاڵی، خانوو، باڵەخانە، ئامێر، سەیارە، ئەساس و پێویستی بەردەست، ئەمانە زەکاتیان تێدا نییە.

ئەو شتانەی بەکاردەهێنرێن بۆئەوەی پارە پەیدا بکەن، وەك: هەر شتێك دەدرێ تە کرێ، لەباڵەخانەو شوقەو خانوو، یان سەیارەو هەرشتێکی دیکە مەبە ست لێ یان بەکرێ دانە، یان دەفرۆشرێن لەکاتی گونجاو پێویستدا، ئەم شتانە زەکاتیان تێدا نیە لەخودی خۆیاندا واتە نرخەکەیان نابێتە ماڵی زەکات، بەڵام کرێ و داهاتە کەیان دەبێتە ماڵی زەکات و لەگەڵ ماڵی تردا زەکاتیان دەدرێت، ئەگەریش فرۆشران ئەوە نرخەکەیان دەبێتە ماڵی زەکات.

ئەو شتانەی جێگیرن و لەبواری وەبەرهێنانی درێژخایەندا کڕاون یان درو ستکراون بەمەبەستی بازرگانی وەك: خانوو یان شوقە بەنیسبەت کۆمپانیا وەبەرهێنەکانەوە، ئەمانە دەبێت بەنرخی بازاڕ بخەملێنرێن و بەماڵی زە کات داب نرێن و زەکات یان بدرێت.

پڕۆژەی وەبەرهێنی درێژخایەن لەبواری جێبەجێکردندا وەك: پڕۆژەی بینا سازی و خانوو باڵەخانە بەمەبەستی فرۆشتنی بە خەڵك لەدوای تەواوبوونی، پێوی ستە بەنرخی ڕۆژ و بازاڕ بخەملێنرێت لەکۆتایی ساڵدا، بەپێی نرخی زەوی و بینا کەی، یان بەپێی نرخی کەرەسەی بەکارهێنراو بۆ ئەو خانوانەی تەواو نەکراون، پا شان زەکاتەکەیان بدرێت.

دانانی پارە بەبڕی دیاریکراو بەمەبەستی چاککردنەوە و نۆژەنکردنەوەی ئامێر و کەرەسە جێگیرە جۆراوجۆرەکان، ئەم بڕە پارەیە زۆرجار بڕێکە بەئاستی دا بەزینی

نرخی ئەو ئامێرانە بەهۆی بەکاربردنەوە کە روو لەکەمی نرخ دە کەن. ئەم برە پارەیە دەبێت زەکاتی لێ بدرێت و بدرێتە پال ماڵ و سامانی زە کات، بە هەمان شێوە ئەو برەش کەبۆ رەچاوکردنی دابەزینی نرخ دادەنرێت.

بەهەمان شێوە قازانجیش دەخرێتەوە سەر ماڵەکە و پێکەوە زەکات یان دەدر ێت، زەرەریش لەبنەرەتدا ناچێتە ناو خەملاندن.

سوودی **ریباو** وەرگرتنی یان دانی بەرپرسانی کۆمپانیا پێی گوناهبار دەبن، ئەگەر زیادەیەکی ریبا هەبوو دەبێت خۆیانی لێ رزگار بکەن و تێکەڵ نەکرێت بەماڵی زەکات.

هەموو جۆرە ئیحتیاتەکان لەقازانجی ئیحتیات، یان ناچاری بەپێی یا سا، یان ئارەزوومەندی، یان ئیحتیاتی سەرمایە ئەمانە هەموویان دەبێت لە گەل ماڵی زەکاتدا کۆبکرێنەوە و زەکاتیان بدرێت. بڕی دیاریکراو بۆ ئەگەری دابەزینی نرخ یان پرۆژەی درێژخایەن بەماڵی زەکات دانانرێت و زەکاتی لێ نادرێت.

هەر پرۆژەیەکی دروستکردن ئەوە بخوازێت کەرەسەی خاوی بۆ زیاد بکر ێت ئەوە زەکاتی لێ دەدرێت بەپێی نرخی بازار بەبێ گوێدانە نرخی تێ چوون. بەڵام ئەو پرۆژانەی کەرەسەی خاویان تێناچێت وەك هەڵکەندنی چاڵ، یان روخاندن و لا بردن ئەمانە شتانێك نین بخەملێنرێن، بەڵکو سەیری ئەو برە پایە دەکەین کەوەردەگیرێت لەبەرامبەریدا، بەڵام ئەو زەویەی ئامادەکراوە بۆ فرۆشتن زەکاتی لێ دەدرێت ئەگەر بۆ فرۆشتن کردرابێت پاش ئەوەی خانووی لەسەر کرا.

ئەو کەرەسەو شتانەی لەبەکارهێناندا دەمێننەوە لەدرو ستکردندا بەنرخی بازار زەکاتیان دەدرێت، ئەو کەرەسانەی رۆڵێك دەبینن و لەبەکارهێنا ندا نامێنن وەك ئەو شتانەی بۆ پاککردنەوە بەکاردێن یان سوتەمەنی ئەما نە لەماڵی زە کات

حساب ناکرێن، چونکە بۆکاری بازرگانی و فرۆشتن نەکرِدراون بەڵکو هۆ کارن بۆ تەواوکاری پرۆژەکان.

ویژدان دەزگای چاودێری مرۆڤە، ئەگەر باش و چاك بوو، ئەوا ئەو مرۆڤە رەفتار و سلوکی باش دەبێت و، ژیانیش روو لەباشی و چاکی دەبێت، ئە گەریش خراپ و ناپاك بوو، ئەوە رەفتار و سلوکیش خراپ دەکات، ئەوکاتە ژیانیش خراپ دەبێت شیرازەی دەپچرێت.

ئیدی کێشەکە لێرەدایە خەڵکانێك دەیانەوێت شتە جیاواز و دژ بە یە کەکان کۆبکەنەوە، دەبینین لەگەڵ نوێژخوێنەکاندا نوێژ دەکەن، لەگەڵ رۆژووگرا ندا رۆژوو دەگرن، حەج دەکەن و زەکات دەدەن، بەڵام لەلایەکی دیکەوە هەر هەلێکی خراپیان بۆ دەست بدات بەسەریدا ناچن و خۆیان لەحەرام و سنور شکێنی خودا نا پارێزن، ئەمانە ویژدانیان مردووەو، ئەخلاقیان تێکچووە و سلوکیان خراپ بووە، بۆ یە ئەمانە خراپترینی خەلقی خودان، چونکە خەڵك چاوەرِێی خێروچاکەیە لێیان، بەڵام ئەوان لە تاواندا رۆچوون.

بەشی دووەم

پارچەی زیادەی ئامێرەكانی بەرهەمهێنان شتی بەكارهێنان، بۆ مەبەستی بازرگانی كردن نییە بۆیە زەكاتیان لێ نادرێت. كاڵاو شمەكێك كە لەرێگادا بێت، كۆمپانیا یان بازرگان پارەكەی داوە بەڵام هێشتا نەگەیشتووەتە دەستی، ئەوەی بەلاما نەوە پەسەندە بەنرخی كڕینە كەدەخەملێنرێت ئەگەر پارە درابوو، ئەگەر پارەكە نەدرابوو ئەوە لەپارەكە زەكات دەدرێت.

قەرزی كۆمپانیا یان كەسی بازرگان لە لێواری فەوتاندا بێت و وەرگرتنەوەی جێگەی گومان بێت لەماڵی زەكات حساب ناكرێت، بەڵكو هەركات گەڕایەوە تەنها زەكاتی یەك ساڵ دەدات ئەگەر چەندین ساڵیشی پێ بچێت.

تەئميناتی پارە كە گلدەدرێتەوە بۆ پێدانی بەڵێننامەی جێبەجێ كردن یان بە هەر رێگایەكی دیكەی یاسایی دەكرێتە بارمتە لەپێناوی كاروباری كۆمپانیا كەدا بەماڵی زەكات حساب ناكرێت، بەڵكو هەركات گەڕێنرایەوە تەنها زەكاتی یەك ساڵی لێدەدات ئەگەر چەندین ساڵیشی پێ بچێت، چونكە خاوەندارێتیە كەی ناتەواو دەبێت لەسەر ئەو بڕە پارەیە.

ئەو داهاتەی تایبەتی ئەو ساڵەیە كەكاتی زەكات دانیەتی با وەریش نەگیرابێت، دەبێتە ماڵی زەكات و دەبێت زەكاتەكەی بدرێت.

ئەوەی بە ئەمانەت دانراوەو ئەوەش لەحسابی جاری بانكدا یە بەماڵی زەكات دادەنرێت و دەبێت زەكاتەكەی بدرێت.

ئەو داخوازییانەی لەسەر كۆمپانیایە بۆ دانی پارە یان بووەتە قەرز لە سەری لەماڵی زەكات جیادەكرێتەوەو بڕەكەی بەر زەكات ناكەوێت.

خەرجی و سەرفیاتی کۆمپانیا لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوەو بەر زەکات دان ناکەوێت، بەومەرجەی کاتی خەرجکردنیان هاتبێت.

داهات و قازانجی وەرگیراو بەشێوەی پێشەکی یان پێش وەخت بەماڵی زەکات دادەنرێت و دەبێت زەکاتیان بدرێت.

ئەو باجانەی کەوتووەتە سەر کۆمپانیاو کاتی دانیان هاتووە لەماڵی زەکات جیادەکرێنەوە، ئەو بڕە قازانجەی پێشنیار کراوە بۆ دابەشکردن جیا ناکرێتەوە لەماڵی زەکات (بەڵکو دەبێت زەکاتەکەی بدات) با بڕیاری دابەشکردنی درابێت، چونکە کەوتووەتە کۆتایی ساڵی زەکاتەوە، خاوەن پشکەکان لە ساڵی نوێدا وەریدەگرن. ئەو تەئمیناتەی هاوڵاتیان دەیدەنە کۆمپانیاکان لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوە، چونکە دەبێتە قەرز لەسەر کۆمپانیاکان.

بڕی دیاریکراو لەبری مۆڵەت بەپێی یاسا لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوە ئەوەی لەکاتی خانەنشینکردندا دەدرێتە فەرمانبەران لەماڵی زەکات جیادەکرێتەوە، ئەو قازانجەی راگیراوەو دابەش ناکرێت و، ئەو قازانجەش پارێزراوە لەماڵی زەکات جیا ناکرێتەوەو دەبێت زەکاتەکەی بدرێت.

هەموو خەرجیە حەقیقیەکان لەماڵی زەکات جیا دەکرێتەوە.

چەند بابەتێکی گرنگ سەبارەت بەزەکات

1- **ماڵی دەوڵەت وەقف و رێکخراوە خێرخوازەکان زەکاتیان لێ ناکەوێ،** چونکە ئەم ماڵانە تەرخان کراون بۆ دڵنەوایی گەل بۆ بەرژەوەندی نەتەوە، وە کەسێکی تریش لە راستیدا ئەم جۆرە سامانە ماڵی کەسێکی تایبەت نین.

2- **زانایانی شەرع سامانی زەکات لەخۆگر دابەش دەکەن بەدوو بەشەوە: دارایی دیارو دارایی نادیار.** لە فەتواکانی کۆڕی پێنجەمدا، سەبارەت بەبابەتە هاوچەرخەکانی زەکات ئەمەی دواوە هاتووە:

أ- زانایانی شەرع بەیەك دەنگ، بەبێ را جیایی دەڵێن: سامانی زەکات ئامێز، دابەش دەکرێ بەدوو بەشەوە: دارایی دیارو دارایی نادیار، وە لەسەر ئەم دابەش کردنە چەندین بڕیاری شەرعی جیاجیا دروست دەبێت.

ب- دارایی دیار (أموال الظاهرة) کاربەدەستی وڵات بۆی هەیە بەزۆر زەکاتەکەی بستێنێ، بەمەرجێ لەخاوەن ماڵی وەربگرێ‌و لەسەر شێوەیەکی رەوا دابەشی بکا بەسەر شایستەکاندا، تەنانەت ئەگەر خاوەن سامان لافی بێ بەڵگە لێ بدا کە خۆی زەکاتی لێ دەرکردووەو داویەتی بە شایستەکانی زەکات، ئەو قسەی روو تەی لێ وەرناگیرێ.

ج- دارایی نادیار **(الأموال الباطنة) خاوەنی دەتوانێ خۆی راستەوخۆ زەکاتەکەی بدا بە پێ شیاوان،** لەم رووەوە خۆی ئەمینداری شەرعە، خۆی‌و شیری خۆی‌و خوای خۆی، هەروەها خاوەنی دەتوانێ بە ئارەزووی خۆی تەسلیمی بکا بەو لایەنە تایبەتانە کە هەڵدەستن بە دابەشکردنی زەکات بەسەر شایستە شەرعیەکانی دا. کاربەدەست بۆی نییە کە دەست بکا بە پشکنین‌و گەڕان بۆ دۆزینەوەی دارایی کە

شافیعییەکان لەگشت شتێکدا کاری پێدەکەن جگە لە گیانلەبەران.وە زۆر بەی کۆنگرەو کۆڕە فقهییەکان کاری (عەمەل)ی پێ دەکەن.

4- **زەکاتی قەرز** (زكاة الديون):

قەرز یا والەسەر کەسێ، یاوا لەسەر کۆمپانیایێ، ئەویش یا هی کەسێکە یا هی کۆمپانیایەکە. کەواتە:

أ- کەسێ قەرزار بێ، چەندەی قەرز لەسەر بێ لە خەرمانی زەکاتەکەی دەری دەکا، کۆمپانیای قەرزاریش هەروا، مەگەر قەرزی خاوەن بەرهەم، کە بەرامبەری هەیە، کە پێی دەگوترێ (الديون الإستثمارية) وەك ئەوە کەسێ یا کۆمپانیایەك قەرزی کردبێ بۆ کڕینی خانوویەك یا بۆ کڕینی ئوتومبیلێ، لەکاتی وادا لەکۆی مالی زەکات لەخۆگر دەرناکرێ، بەلاّم هەر قیستی لەم جۆرە قەرزە بەرهەمدارەیش درایەوە، ئیتر ئەو سالە ئەو قیستە زەکات نادرێ.

ب- وەکی تریش قەرز چی هی کەسێ بێ وەچی هی کۆمپانیاکە بێ، ئەگەر تەما پێماو بوو، واتە ئومێدی قەوی بوو کە قەرزارەکە توانای دانەوەی هەیەو سەرچەوت دەرناچێ، ئەوە دەخرێتە پالّ خەرمانی زەکاتو لەگەلّ سامانەکەی تریدا زەکاتی لێ دەدا. بەلاّم ئەگەر قەرزار تەمای بەقەرزەکەی نەمابوو، لێی نائومێد بووبوو ئەوە ناخرێتە سەر خەرمانی زەکاتو زەکاتی لێ نادرێ، بەلاّم ئەگەر دنیابوو لەپاش سالێ، یا چەند سالێ، دەستی کەوتەوە ئەوە زەکاتی یەك سالی لێ دەدرێو بەس، بەرێژەی 2,5٪ سەبارەت بەم بابەتە فەتوایەك دەرچوو، **لەکۆڕی دووەمی بابەتە هاوچەرخەکانی زەکاتەوە دەفەرموێت:**

<u>یەکەم:</u> لە شتە زەکات لەخۆگرەکان هەموو ئەو قەرزانە دەردەکرێن، کە کارێکی بازرگانییان پێ ئەنجام دەدرێ، بەمەرجێ لەلای قەرزار، لە شوێنی ئەو قەرزانە،

سامانی راگیراوی وا نەبێ، کەزیادبن لە پێویستییە سەرەکییەکانی خاوەنە کەیان، سامانی راگیراو واتە: (عروض قنیة : أصول ثابتة).

دووەم: لە شتە زەکات لەخۆگرەکان ئەو قەرزە بەر هەم دارا نە، دەردە کرێن کە پرۆژەی پیشەسازییان پی ئەنجام دەدرێ، بەمەرجێ لەلای قەرزار بەرام بەر بەو قەرزانە سامانی راگیراوی وانەبێ کە ز یاد بن لە پێوی ستیە سەرەکییەکانی خاوەنیان.

سێیەم: قەرزی خانووسازی درێژ خایەن، کەواباوە بەچەند وارە قسط یکی در یژ ماوە دەدرێتەوە، دەبێ قەرزار چەندەی لەو ماڵە لەلا مابێ زەکاتی بدا، بەڵام وارە سالانە دراوەکانو وارەکات هاتووەکانی لێ دەردە کا، بە مەرجێ باقیمەندە کەی بگاتە رادەی زەکات.

1- **گواستنەوەی زەکات** (نقل الزكاة):

بنەڕەت ـ ئەصل ـ لە زەکاتدا ئەوەیە کە لە دەوڵەمەندانی شوێنی وەردە گیرێو دەدرێتەوە بە هەژارانی ئەو شوێنە، بەڵام لەگەڵ ئەمەیشدا گواستنەوەی زەکات لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر، لە زۆرکاتدا دروستە، کە فەتواکانی کۆڕی دووەم، سەبارەت بەبابەتە هاوچەرخەکانی زەکات، باسیان دەکات کە بریتین لەمانە:

یەکەم: بنەڕەت لە دانی زەکاتدا ئەوەیە کە لەو شوێنەدا دابەش بکرێ کە ما ڵە زەکات لێ دراوەکەی لێیە، نەك لەو شوێنەدا کە زەکاتدەری لێیە، بەڵام هەرکاتێ بەرژەوەندیەکی ئاشکرا هەبوو، دروستە لەشوێنی ماڵە کەوە را گوێز ب کرێ بۆ شوێنێکی تر. لە بابەتەکانی بەرژەوەندی گواستنەوەیە ئەم خاڵانەی خوارەوە:

أ- گواستنەوەی بۆ بەرەی غەزا لە رێگەی خودادا.

ب- گواستنەوەی بۆلای ڕێکخراوە بانگەوازییە ئیسلامییەکانو ڕێکخراوە فێرکاریەکانو ڕێکخراوە تەندروستیەکان، بەمەرجێ شایانی پێدانی زەکات بن، چونکە یەکێکن لەو هەشت خەرجگایانەی کە زەکات دابەش دەکرێ بەسەریاندا.

ج- گواستنەوەی بۆ ئەو ناوچانەی کە تووشی گرانیو قاتو قڕیو برسێتی دەبن، کەناوبەناو، لەملاولای جیهان موسڵمانان تووشی کارەسات دەبن.

د- گواستنەوەی بۆ خزمانی زەکاتدەرەکە، کەشایستەی زەکات وەرگرتن بن،

دووەم: گواستنەوەی زەکات لە شوێنی سامانەکەوە بۆ شوێنێکی تر، بێجگە لەم خاڵانەی پێشوو، گەرچی برێتی زەکات دەکەوێو زەکاتەکەی لەکۆڵ دەخا بەڵام کارێکی باشە، بەهەرحاڵ زەکات لەهەرکوێ بدرێ دەبێ بدرێ بە پێشیاو، دەنا بری زەکات ناکەوێ.

سێیەم: مەبەست لە شوێنی زەکات ئەو شارەیە کە خەرمانی زەکاتەکەی لێیە، لەگەڵ ئەو دێهاتو ناوچانەی تر کە سەر بەو شارەن، بەمەرجێ بەقەد ماوەی نوێژ کورتکردنەوە لێی دوور نەبن، کە نزیکەی (82کم)ە، چونکە ئەوە هەمووی وەك یەك جێگە وایە.

چوارەم: جێگەی سەرفترە ئەو شوێنەیە کە سەرفترە دەرەکە لەوێیە، چونکە ئەمەیان زەکاتی سەرە، زەکاتی سامان نییە.

پێنجەم: ئەمە چەند کارو مامەڵەیەك کە لەکاتی گواستنەوەدا مەودایان پێ دەدرێ:

أ- دەستوبرد کردن لە دەرکردنی زەکاتی سامان لەپێش کۆتایی ساڵدا، هەتا لەگەڵ تەواوبوونی ساڵدا، بگاتە دەست پێشیاوانی، بەمەرجێ هەموو مەرجەکانی تری زەکات هەبن، بەڵام زەکاتی سەرفترە پێش ناخرێ لەیەکی ڕەمەزان.

ب- دواخستنی دەرکردنی زەکات بەقەد ماوەی رێ، ئەوەندە هەتا دەگاتە دە ست شایستەکان.

بەڵی بەڵگەی دروستبوونی گواستنەوەیە ئەم راستییە کە دە فەرموێ: (نە تەوەی ئیسلام یەك نەتەوەیە)وەکوە تریش بارودۆخی گشتی مو سڵمانان ئەمڕۆ دی سان پشتگیری ئەوە دەکا، کە گواستنەوەی زەکات درو ست وا بەبەر چاوەوە کە لە جیهاندا ئەمڕۆ زۆربەی ولا تە ئی سلامییەکان گیرۆدەی هەژاریی نا هەموارو رەشوڕووتی بوون، وەهەندێ ولاتی ئیسلامی باری ژیانیان خراپ نییە، هەر نەبێ هاولاتی گوزەرانێکی سەروبەری هەیە، دەی باشە ئەو ولا تە ئی سلامیانەی کە برسێتی زۆری بۆیان هێناوەو قڕی تێیان خستووە، چۆن درو ستە کە پ شتگوێ بخرێنو بێ یاریدە بمێننەوە، هەتا رێکخراوە نەصرانی خوازە کان راو یان ب کەنو گومڕاو سەرگەردانیان بکەن، دیارە کە شتی ئاوا تاوانە.

2- قەرز داشکاندن بۆ قەرزار برێتی زەکات ناکەوێ، با قەرزارەکە نەداریش بێ،

چونکە نیاز (نیەت) مەرجە لەکاتی دانی زەکاتدا، هەروا کردنی لایەنە شایستەکان بە خاوەنی ئەوماڵەی کە وەری دەگرن لەباتی زەکات مەرجە شایستەییەکەی لەبەر هەژاری بێ، یا لەبەر هەر هۆیەکی تربێ.

لە فەتوای کۆڕی یەکەم، سەبارەت بەبابەتە هاوچەرخەکانی زەکاتدا دەفەرموێ: (خاوەن قەرزێ نەتوانێ قەرزەکەی لە قەرزاری نەدارا بسەنێتەوە، مافی ئەوەی نییە کە ئەو قەرزە دابشکێنێ بۆ ئەو قەرزارە لەباتی زەکات، با قەرزارەکەیش زە کاتی پێ بشێ، ئەمە بۆچوونی زۆرینەی زانایانی شەرعە).

ئەمە چەند شێوەکارێکە کەپەیوەندیان بەم بابەتەوە هەیە:

أ- ئەگەر زەکاتدەر زەکاتی دا بەقەرزاری خۆی، وە زەکات وەر گری قەرزار ئەو زەکاتەی لەباتی قەرزی سەری دایەوە بەقەرزدەر، بەبێ ئەوە لە پێشەوە لەسەر ئەوە

ڕێك بکەون و ئەوەیان بەمەرج گرتبێ، ئەوە بەزەکات دادە ـمەزرێ و ـبری زە ـکات دەکەوێ، ئەمەش رای زۆرینەی زانایانی شەرعە.

ب- ئەگەر قەرزدەر زەکاتی دا بە قەرزداری خۆی، بەمەرجێ ئەوە ـکە ـلە ـباتی قەرزەکەی سەری بیداتەوە بەخۆی، یا یەککەوتن لەسەر ئەوە وەری بگرێ و بیداتەوە بەهۆی لەباتی قەرزەکەی، ئەوە نە زەکات دانەکە دادە ـمەزرێ و، ـنەبری زە ـکات دەکەوێ، ئەمیش رای زۆرینەی زانایانی شەرعە.

ج- ئەگەر قەرزار بەقەرزدەری گوت: زەکاتم بدەرێ، هەتا قەرزە ـکەت بدە ـمەوە، ئەویش وایکرد، ئەوە بری زەکات دەکەوێ، بەڵام مەرج نییە کە قەرزار هەمان ماڵ لەباتی قەرزەکەی سەری بداتەوە بە خاوەن قەرزەکەی.

د- ئەگەر خاوەن ماڵ بە قەرزاری گوت: ئەی فیسارەکەس، ئەو قەرزەی من ـکەوا لەسەر تۆ بیدەرەوە پێم، مەرج بێ لە جیاتی زەکات بیدەمەوە ـبەخۆت، ـئەویش بەگوێی کرد و قەرزەکەی دایەوە، قەرزدانەوەکە دادەمەزرێ، بەڵام مەرج نییە کە لە باتی زەکات بیداتەوە پێی.

7- پێشخستن و دواخستنی زەکات

دروستە زەکات پێش وەختو بۆ ماوەی ساڵێك و زیاتر، ـیان ـکەمتر ـبدرێ ـبەم مەرجانەی خوارەوە:

1- زەکاتدەرەکە رادەی زەکات کەوتن (نصاب الزكاة)ی هێشتا هەبێ.

2- ئەوەی زەکاتەکەی دراوەتێ هێشتا شایستەی زەکات پێدان بێ.

3- زەکاتدەرەکە هێشتا زەکاتدانی لەسەربێ.

شایانی وتنە، ئەگەر دەوڵەت خۆی زەکاتەکەی وەردەگرت ـئەوە ـئەو بەدر ـێژایی وەخت شایستەی زەکات پێ دانە.

فەتوای کۆڕی یەکەم (الندوة الأولی) یش کە بۆ تاوتوێکردنێکی هاو چەرخانەی زەکات گیراوە دەڵێ:

ڕەچاوکردنی ئەو ماڵەی کە بەئەگەری (واجب) بوون دراوە لەزەکا تدا، بەزەکاتی پێش وەخت.

<u>هەرماڵێك بەئە گەری (وا جب بوون) پێش وە خت لەزەکا تدا درا بێ بەزەکاتدانی پێش وەخت دادەنرێ بەمەرجێ:</u>

1- زەکاتدەرەکە ئاستی زەکات کەوتن (نصاب الزکاة)ی لەدەستدا مابێ.

2- زەکات پێدراوەکە بە شایستەی زەکات پێدان مابێ.

3- زەکاتدەرەکە هێشتا زەکاتدانی لەسەربێ.

ئەمەیش بۆچوونی زانایانی (فقه)ە، جگە لە مالکییەکان.

خۆئەگەر هەرکام لەم مەرجانە نەما ئەوا ماڵە دراوەکە دە چێتە با بەتی (خ ێرو صدقە) کە ئەگەر کەسە پێشیاوەکە لە زەکات دەرە کەی وەرگرت بوو نا بێ ل ێی بستێنێتەوە، بەڵام ئەگەر وەرگرتنەکە لەلایەن دەزگای زەکات یان فەرمانڕەوای وڵاتەوەبوو، ئەوا بۆی هەیە لێی بستێنێتەوە کە زانرا ماڵە دراوە کە لە واج بی زەکات زیادە، بەو مەرجەی هێشتا دابەش نەکرابێ بەسەر پێ شیاوانیدا.

دواخستنی زەکات

<u>زەکات جگە لەم حاڵەتانەی خوارەوە نابێ لەکاتی خۆی دوابخرێ:</u>

1. چاوەڕوانکردنی هەژارێکی زیاتر هەژار یان شیاوتر.

2. بۆ لایەنێکی کەڵك دارتر.

3. زەکاتدەرەکە ماڵی بەپارەبووی وەك پێویست نەهاتبێتە دەست.

4. دەتوانێ بیکات بە پارە، بەڵام تووشی زیانێکی ماڵی دەبێ.

5. وێنەی ئەم حاڵەتانە، وەك ئەوە تووشی شكستیەكی بازرگانی بووە، پێویستی بە ماڵی زیاتر هەیە لە دەستیدا بێ، لەم حاڵەتەشدا دەتوانێ زەكاتە كە دوا بخات بۆئەوەی كەلّك لەماڵە زەكات ئامێزەكە وەربگرێت.

8- پارەدان لەباتی زەكاتەكە:

حەنەفیەكانو هەندێ تر لە زانایانی (فیقە) زە كاتو سەرفیترەو هەموو جۆرە كەفارەتێكیان لادروستە كە لە باتی خۆیان پارەكەیان بدرێ بە پشت بەستن بە چەند فەرموودەو ئاسارێك كە لەم بارەیەوە هەن هاوكات لەگەڵ ئەوەدا زۆرینەی زانایانی فقە ئەمەیان رەوا نەبینیوە (شیخ الإسلام إبن تیم یة) دە فەرموێ: وا چاكە لەم بارەیەوە بەرژەوەندی باڵاو پێویستی پێشیاوان لەبەرچاو بگیرێت، واتە: بزانرێ لەم دوانە (پارە، یاخودی زەكاتەكە) بۆ ئەوان كامیان باشترەو لەبەرژەوە ندی ز یاتری ئەواندایە ئەویان بدرێ، ئەگینا دروست نییە پارە لەباتی بدرێ.

ئەم بۆچوونە بەهێزترە، بەتایبەت لەم سەردەمەی ئێستاماندا كە خودی ما لە زەكاتەكە بۆ هەژاران سەختە، بەتایبەت تر لە شارەكاندا كە خودی ماڵە زەكاتەكە وا پێ دەچێ، خەرج كردنو بەكارهێنانی ئاسان نەبێ بۆیان.

9- وەكیل گرتن بۆ دەركردنی زەكات دروستە.

10- زانا یانی (فیقە) یەك دەنگن لەوەدا كە نی یەت مەر جە بۆ پاداشتگەیشتنی زەكاتدەر، هەروەها مەرجیشە بۆ دروست بوونو لەمل كەوتنی زەكات، بەپێی فەرموودەی (إنما الأعمال بالن یات) بەڵام ئەی ئە گەر خاوەن دەسەڵاتی وڵات بەزۆر لێی بستێنێ هەر لەكۆڵی دەكەوێ؟

راجیاوازییەكی گەورە لە بۆ چوونی زانا یانی (فی قە)دا لەم بارە یەوە هە یە: جەماوەریان ئەوەیان لاپەسەندە كە لە ملی ناكەوێ بەڵام مامۆ ستای پایە بەرز

مامۆستا (قەرزاوی) پشتگیری ئەو رایە دەکات کە دە ڵێ: مادام مو سڵمانەکە بەگشتی لە نیازی دەرکردنی زەکاتەکەدا بێ، لەملی دەکەوێتو، وەریش دەگیرێ.

11- ئایا زەکاتدەر لەسەریەتی کە بەهەژارەکە رابگەیەنێ، ئەوە زەکا تە ئەیداتێ؟

زانایانی (فیقە) لەم بارەیەوە رایان جیاوازە رای پشتگیری کراو ئەوەیە کەلە سەری نییە.

بەڵکو هەیانە دەفەرموێ: هەژارەکە هە ست بە دڵ شکاوی دە کات لەبەر ئەوە کەراهەتی هەیە.

12-بەرهەمهێنانی (إستثمار) ماڵی زەکات:

لە کۆڕی سێیەم کە بۆ تاوتوێکردنی کێشە هاوچەرخەکانی زەکات گیرا فەتوا یەك دەرچوو بەم شێوەیەی خوارەوە:

بەشداربوانی کۆڕەکە ئەو توێژینەوانەی کە لەبارەی بەر هەمهێنانی زەکا تەوە خرابوونە بەردەمی، راگۆڕینەوەیان لەسەرکردنو گەیشتنە ئەم رایانەی خوارەوە:

کۆڕەکە جەخت لەسەر بڕیاری ژمارە (3) 1986/7/3ی مجمع الفقه الإ سلامی، دەکات بۆ بەگەڕ خستنی ماڵەکانی زەکات لە هەموو ئەو پرۆژانەدا کە بەرهەمیان دەبێ، وەبەچەند کۆگر (ضوابط)ێکەوە کە بڕیارەکە ئاماژە بۆ هە ندێکی دە کات بڕیاری دروستبوونی (مبدئیا) بۆ داوە.

وە لەدوای راگۆڕینەوەیەك لەسەر ئەو باسانەی خراونە تە بەردەم کۆڕە کە لەم بارەیەوە گەیشتە ئەم دەرەنجامەی کە دەڵێ:

بەرهەمهێنانی ماڵی زەکات بەم کۆگرانەی خوارەوە رەوایە:

* یەخەگیری خەرجێکی زۆرو بەپەلە نەبووبێ، کە پێویست بێ ماڵە زەکاتەکە زوو دابەش بکرێ بۆی.

* ئەبێ بەرهەم هێنانی ماڵە زەکاتەکە وەك هەر ماڵێکی تر بەرێگای رەوا بکرێت.

* کار لەسەر هەندێ شت بکرێت کە ما لە بەرهەمهێنراوە کەو بەرهەمەکە شی مانەوەیان وەك ماڵێکی زەکات ئامێزو زەکات لەخۆگر مسۆگەر بکات.

* هەرکاتێ ئاتاجی پێ شیاوانی زەکات وای دەخواست کە زەکاتەکەیان بدرێتێ ئەوسا ئەبێ ماڵە بەرهەمهێنراوەکە بتوانرێ خێرا بکرێتەوە بەپارەو بۆ یان خەرج بکرێت.

* ئەو بەرهەمهێنانە کە ماڵە زەکات لەخۆگرەکەیان تێدا دادەنرێ تێڕوانینیان تێدا بکرێ کە بەرهەم دەدەنو لە ئافات بەدوورن، وە بۆئەوەش ئەشێن لەکاتی ئا تاجو پێویستیدا بکرێنەوە بە پارەو ماڵێ کە بۆ خەرجکردن دەست بدەن.

* دەبێ بڕیاری بەرهەم هێنانی ماڵە زەکات لەخۆگرەکە لەو کە سانەوەبێ کە فەرمانڕەوای وڵات کۆکردنەوەو دابەشکردنی زەکاتی بەوان سپاردووە، ئە مەیش لەبەر رەچاوکردنی بریکارێتی شەرعی (النيابة العامة)، وە چاودێری کردنی بەرهەم هێنانەکە بدرێتە دەست کەسانی پسپۆڕو لێهاتوو دەست پاك.

13- بەخاوەنکردنی زەکات، وەتاچ رادەیەکیش دروستە پرۆژەکان بە ماڵی زەکات بەرپا بکرێن؟

فتوای کۆڕی سێیەم (الندوة الثالثة) کە بۆ تاوتوێ کردنێکی هاوچەرخانەی زەکات گیرابوو دەڵێ:

* چوار ریزی یەکەم لە ئایەتی جێگەی خەرجی زەکاتدا کە دە فەرموێ (**إ نما الصدقات للفقراء، والمساكين، والعاملين عليها، والمؤلفة قلوبهم**) ئەم چوار ریزە بە خاوەنکردنیان مەرجی لەملکەوتنی زەکاتەکەیە، بە خاوەنکردنیشی وا تە پێدانی بڕە پارەیەك، یاخود کڕینی هۆکارە کانی بەر هەمهێنان وەك ئامڕازە

پیشەییەکانو کەرەسەکانی پیشەسازی، وەبخرێنە بەردەست کەسانێك کە شایستەی زەکات پێدان بنو توانای کارکردنیان هەبێ..

* دروستە پرۆژەی بەرهەمهێنان بەماڵی زەکات بەرپا بکرێتو بدرێ بەوانەی کە شایستەی زەکات پێدانن تاخودی خۆیان، یان کەسانێك لەبری ئەوان بەڕێوەی ببەن، واتە بکرێنە خاوەنی پشکەکانی (اسهم)ی پرۆژەکەو قازانجەکەی لەخۆیاندا دا بەش بکەن.

* هەروەها دروستە پرۆژەکانی خزمەتگوزاری، وەك خوێندنگاکانو نەخۆشخانەکانو شوێنە پەنا بۆ براوەکان (الملاجیء)و کتێبخانەکان بەماڵی زەکات دروست بکرێن بەم مەرجانەی خوارەوە:

أ- تەنها سوود بەوانە بگەیەنێ کە شایستەی زەکات پێدانن، وە کەسانی تر بەرامبەر کرێیەك بتوانن سوود لەو خزمەتگوزارییانە وەربگرن، وەسودەکەشی بۆ ئەوانە بگەڕێتەوە کە شایستەی زەکات پێدانن.

ب- خاوەندارێتی پرۆژەکە بۆ پێشیاوانی زەکات بەردەوام بێ وە کاربەدەستی وڵات یان دەستەیەك لە باتی ئەو بەڕێوەی ببات.

ج- کە پرۆژەکە فرۆشرا، یان کۆتایی پێهات ئەنجامی کۆتایی پێهێنانە کە ماڵی زەکاتە.

14- جیاوازی نێوان باج (الضریبة)و زەکات، وە ئایا باج بە زەکات دادەنرێ؟

زانایانی هاوچەرخ لە (فیقە)دا یەك دەنگن لەسەر ئەوە کە باج بە زەکات دانانرێ، چونکە لە چەند روویەکەوە جیاوازی بنەڕەتیان هەیە: لەڕووی ماهیەتو حەقیقەتیانەوە وە لە رووی رادەی زەکات کەوتن (النصاب)و ئەندازەیانەوە وە لەڕووی جێگەی خەرجکردنیانەوە، هەروەها لەڕووی مەبەستو بۆ دانانیانەوە،

ئەمانەو وێڕای ئەوەش کە زەکات پەرستش (عبادە)و فەرزێکی دارایی‌و سامانییە بەڵام باجەکان لەلایەن دەوڵەتەوە دادەنرێن.. کۆڕی چوارەمیش ئامۆژگاری فتوایەکی لەم بارەیەوە بەشێوە خوارەوە دەرکردووە:

زەکات‌و باج

کۆڕەکە داوا لە دەوڵەتە ئیسلامییەکان دەکات کە بەرنامە ڕێژییەك بکەن بۆ جێبەجێکردنی یاسای زەکات، بەمەبەستی کۆکردنەوەو دابەشکردنی لە سەر بنەمای پابەند بوون پێیەوەو دانانی چەند دەستەو تاقمێکی پسپۆڕ بۆ ئەم مەبەستە، کە خەرجیان لە ئامێزێکی تایبەت بگیرێ.

هەروەها کۆڕەکە داوایان لێ دەکات کە ئەو یاسایانەی پەیوەندییان بە دارایی‌و شتی ترەوە هەیە چاویان پیادا بگێڕنەوەو دەستکاری بکرێن‌و ئاراستە بکرێت بەپێی بۆچوونی ئیسلامیی.

1- لە بنەڕەتدا دەبێ بودجە (میزانیە)ی دەوڵەت لە داهاتی دارایی‌و سامانە گشتییەکانی دەوڵەت دابین بکرێن، جا ئەگەر داهاتەکە بۆ ئەم مەبەستە بەس نەبوو، ئەوکاتە دەوڵەت بۆی هەیە بەشێوەیەکی دادگەرانە (عدالة) باج لە سەر سامانی گەل دابنێ بۆ خەرجکردنی لەو شوێنانەی کە دروست نییە سامانی زەکاتیان تێدا خەرج بکرێن، هەروەهایش بۆ بەربەستکردن‌و ڕێ گرتن لە کەم هێنانێك کە روو دەکاتە زەکات‌و بەشی پێشیاوانی ناکات.

2- چونکە بەڵگەی بەرەوابینینی باج یاسا بەرژەوەندیە گشتییەکانە، دەبێ لە دانانی باجەکەدا بەرژەوەندییە زیندووەکان رەچاو بکرێن، ئەمەیش لەبەر رۆشنایی یاسای دارایی ئیسلامی‌و پابەندبوون بە یاسا شەرعیە گشتییەکان‌و مەبەستە لەبەرچاوگیراوەکانی شەریعەت.

3- هۆكاری دانانی باجەكان دەبێ ئاتاجو پێویستییەكی راستو ئاشكرا بێ.
4- دەبێ بەپێوەرێكی شەرعی، دادگەری تێدا رەچاو بكرێت لەڕووی قورسكردنی شانی هاولاتیانەوە، وە دانانو بەدەستهێنانو خەرجكردنەكەی دەبێ لەژێر چاودێرییەكی متمانە پێكراوو پسپۆڕدا بێت:
* باج دان بە دەولەت ناكەوێتە بریتی زەكات، چونكە ئەم دوانە لە سەر چاوەی (تەكلیف) واتە لەسەر دانانن، وە مەبەست تێیاندا لە یەك جیاوازن، سەرەڕای جیاوازییان لە خەرمانی لێ دەرچوون و ئەندازەی (واجب) تێیاندا، وە ئەو بڕە باجانەی بە دەولەت دراون لە ئەندازەی زەكات دەرناكرێن .
* ئەو باجەی كە دەولەت لەسەر خەلكی داینەوە دەبێت لە سالدا بدرێتو هێشتا سالی نەهاتۆتەوە لە خەرمانی زەكات دەردەكرێت، چونكە ئەویش بۆ خۆی مافێكە دەبێت بدرێ .
* كۆڕەكە سپاردەو ئاڕاستەی بۆ دەولەتە ئیسلامیەكان ئەوەیە كە یاسای باجەكان دەستكاری بكەن بەشێوەیەك ڕێ بدات زەكاتە كە لەبڕە باجەكان دەربكرێت، ئەمەش بۆ سوك كردنی بار لەسەر زەكاتدەرانە .

15- **زەكاتی مالی (حەرام) :**

فتوایەك لە كۆڕی چوارەم بۆ بابەتە هاوچەرخەكانی زەكات دەرچووە، دەلێ :
مالی حەرام بریتیە لەو مالەی شەرع دانەری كاربەجێ، كە خوای پەروەردگارە، راگرتنو كەلك لێ وەرگرتنی قەدەغە كردووە جا ئیتر قەدەغە كردنەكە لەبەر خودی مالەكە خۆی بێ، چونكە پیسەو زیان گەیاندنەكە لە خۆیدایە، كە بەزاراوەی شەرع پێی دەگوترێ (**الحرام لذاته**) وەك مەیو مردارەوەبوو، یان قەدەغەكردنەكەی لەبر خودی خۆی نەبێ، بەلكو لەبەر ناشەرعی رێگای بەدەستهێنانی بێ كە بەزاراوەی شەرع پێی دەوترێ (**الحرام لغیره**) وەك مالی زەوت كراو كە بەرێگای

زەوتکردن بەبێ ڕەزای خاوەنەکەی براوە، یاخود بەشێوەیەك وەرگیرابێ کە شەرع بڕیاری لەسەر ئەو شێوەیە نەداوە، با رەزامەنیشی تێدا بێ، وەك ماڵێك بە ریگای سوو یان بەرتیل هاتبێتە دەستەوە.

* ماڵ لە دەستی (حەرام) لەبەر ریگای بەدەست هێنان نابێتە خاوەنی ئەو ماڵە، هەرچەندە ماوەیەکی درێژیش لە دەستیدا بێ، وە لە سەریەتی بیگێڕێتەوە بۆ خاوەنەکەی یان بۆ میراتگری خاوەنەکەی، ئەگەر ئەیزانی کێ یەو دەینا سێ، خۆ ئەگەر بێ ئومێدبوو لە دۆزینەوەو ناسینی خاوەنەکەی ئەوا لەسەریەتی لە یەکێ لە ڕێگا خەیرەکانەدا، بە نیازی خێری خاوەنەکەی خەرجی بکات بۆ ئەوەی لە بەر پرسیاری ئەو ماڵە (حەرام)ە، رزگاری بێت .

* ئەگەر لەبری کارێکی حەرام کرێیەکی وەرگرت، ئەوە لە سەر وەرگرەکە یەتی لەیەکێ لە ریگا (خێر)ەکاندا خەرجی بکاتو نەیگێڕێتەوە بۆ ئەو کەسەی کە لێی وەگرتووە .

* ماڵی حەرام نادرێتەوە بەو کەسەی لێی وەر گیراوە، ئە گەر هاتوو کە سەکە سوربوو لەسەر بەکارهێنانی لە ریگای ناشەرعی یەکی وادا، کە دەبووە هۆی حەرام کردنی ماڵ، وەك مامەڵە سوو ئامێزەکان، بەڵکو ئەبێ دی سان ئە مەیش لە رێگایەکی (خێردا) خەرجی بکات .

* ئەگەر نەدەکرا خودی ماڵە حەرامەکە خۆی بگێڕێتەوە ئەوا لەسەریەتی وێ نەی ماڵەکە، یان نرخەکەی بداتەوە بەخاوەنەکەی، ئەگەر نەیزانی کێ یە، ئەگینا وێنەی ماڵەکە یان نرخەکەی لە رێگایەکی (خێر)دا خەرج ب کات بەنیازی (خ یێر) بۆ خاوەنەکەی .

* هەر ماڵێ کەخۆی لەبەر خۆی (حەرام)ە، واتە (**المحرم لذا تە**) یە، هەرگیز نابێتە جێگای زەکات لێدان، چونکە لای شەرع بە ماڵێکی نر خدار نانا سرێ، وە ئەبێ بە رێگایەك کەشەرع بۆی داناوە خۆی لێ ڕزگاربکات .

* ئەو ماڵەی کە لەبەر رێگای بە دەستهێنانی (حرام)ە، واتە(**الحرام لغیره**) یە، ئەویش زەکات لەسەر لەدەستابووە کەی نی یە چونکە مەرجێك کە بریتی یە لە خاوەنداریێتی بۆ ماڵی زەکات تێیدا نەهاتووەتە دی، بەڵام هەرکاتێ بۆ خاوەنەکەی گەڕایەوە، دەبێ ئەو زەکاتی ساڵێکی لێبدا، هەر چەندە ساڵ زۆری شی بە سەردا چووبێ، لە ڕای پەسەندکراودا .

* لە دەستدا بووی ماڵی (حرام) ئەگەر بۆ خاوەنە کەی نەگێڕا یەوەو ئە ندازەی زەکاتەکەی لێ دەرکرد، تاوانی ئەوەی لەدەستیدا ماوە دەمێنێت، ئەویش کە دەری کردووە ئەرکی خۆی بەجێ هێناوەو دەبوو هەر بیکات، بە دەرکرد نی زە کاتیش ناچێت، وەهەتا هەموو مەڵەکە بۆ خاوەنەکەی نەگێڕێتەوە، گەردنی ڕزگار نابێت، ئەگەر خاوەنەکەی دەناسی یاخود نەیکات بە (خێر) بۆی ئەگەر بێ هیوا بوو لە دۆزینەوەو ناسینی خاوەنەکەی .

16- ئایا بەمردن زەکات لە کۆڵ دەکەوێت ؟

زانایانی (**فقه**) یەك دەنگن لەوەدا کە زەکات بە مردنی خاوەن ماڵ لە کۆڵ ناکەوێ، بەڵکو ئەو زەکاتە لەمیراتەکەی دەردەکرێ، هەرچەندە رای نەسپارد بێ کە لێی دەربکەن، بەڵام حەنەفیەکان دەفەرموون، ئەگەر رای نەسپاردبوو، دەر ناکرێ، رای جەماوەر پەسەندەو پشتگیری دەکرێت، جا لەسەر ئەم بنەمایە میراتگرا نی کەمردوە لەسەریانە زەکاتی ماڵە میراتەکە دەربکەن، ئەوسا میراتەکە لە نێوانیاندا دابەش ببێ، چونکە زەکات وەکو قەرز مافێکی سامانی یە، دەبێ بدرێت و بە

مردن له کۆڵی خاوەن ماڵ ناکەوێ، بەڵام نوێژ وانی یە، چونکە ئەو ئەرکێکی جەستەیی یە، راسپاردەیی و بریکاری تێدا دروست نی یە، خۆ زەکات وانی یە .

که واته میراتگران لەسەریانە بەر لە دابەش کردنی ماڵی میراتی زەکاتی میرات لێ گرەکەیان بدەن، چونکە زەکات قەرزێکە دەبێ بخرێتە پێش (**وصية**) یشەوە .

وێرای ئەمە شافیعیەکان لەسەر ئەوەن کە زەکات قەرزێکی وا یە پێش قەرزی مرۆڤەکانیش دەخرێت لەبەر فەرمودەی (**فدين الله أحق أن يقضى**) واتە قەرزی خوا شایستە ترە بەدانەوە .

17- هەروەها زەکات بە تێپەڕبوونی کات بەسەر نەدانیدا لەمل نا کەوێ، هەرچەند ساڵ زۆریش بەسەریا تێ پەر بووبێ، هەر لە ئەستۆدا دەمێنێتەوە.

18- ئایا دروستە زەکات بدرێ بە کۆمەڵ و دەستە خێر خوازەکان و صندوقی زەکات؟

بەڵێ دروستە بەمەرجێ جێی باوەڕ بن‌و متمانەی ئەوەیان لێ بکرێ کە زە کات و خەیرەکان دەگەیەننە پێ شیاوانیان ئەمیش دادەنرێ بە وەکیل گرتن بۆ گەیا ندنی زەکاتەکە بە پێ شیاوانی زەکات .

19- ئایا رادەی زەکات کەوتنی دراوو پارەی کاغەز بە (زێر یان بە ز یوو) دادەنرێ؟

رای پەسندو پشتگیری کراوی زانایانی هاوچەرخ ئەوەیە کە بەزێر، وا تە ئاڵتون دادەنرێ، کە واتە ئەگەر پارەی کاغەز گەیشتە بایی (85 گرام) ئاڵتون‌و لە دەستی خاوەنیدا ساڵی بەسەرا هاتەوە، ئەوسا ئەو پارەی (**قطر**) کە ریاڵە ئێستا دەکا تە (4250)ریاڵ .

20- ئایا ماڵی ناتەواوان (القصر) زەکاتی دەکەوێ ؟

جەماوەری زانایانی (فقە) یەك دەنگن لەوەدا کەماڵی شێت و هەتیوو دە ست بەسەرا گیراوان لە دەستکاری ماڵیاندا (**المحجور علیهم**) زەکاتی دەکەوێ .

21- ئایا مەرج گیراوە کە خاوەن ماڵ بە در ێژایی ساڵەکە رادەی زە کات کەوتنی هەبێ، بۆ ئەوەی زەکاتی بکەوێ ؟

لای (حەنەفیەکان) ئەم مەرجە نی یە، تەنها ئەوەندە هەیە کە خاوەن ماڵ لە سەرەتای ساڵەوە رادەی زەکات کەوتنی هەبێ بۆ ئەوەی ساڵی زەکات کەوتنە کەی لە وێیوە دەست پێ بکات، وە لە کۆتایی ساڵیشدا هەیبێ بۆ ئەوەی (واجب) ببێ لەسەری وە وتویانە کەم کردنی ماڵ لە رادەی زەکات لە میانەی سەرەتای ساڵ و کۆتای ساڵدا کارناکەتە سەر واجب بوونەکە، رای پە سەند و پ شتگیری کراویش ئەمەیە، جەماوەری زانایانی (فقە) پێچەوانەی ئەم رایانە هەیە .

22- ئایا دەشێت زەکات بە شێوەی موچەی مانگانە بە هەژاران بدێرێت ؟

لاری یەك لەمەدا نی یە، وە بگرە بۆ نەهێشتنی ئاتاجی هەژاران ئاوا با شترە، بەمەرجێ زەکاتەکە تایبەت بکرێت و لە ماڵەکانی تر بخرێتە لاوە .

23- لەناوچوونی ماڵ:

ئەگەر بەر لە گەرانەوەی ساڵ رۆژی زەکات ماڵەکە لەناو چوو، خاوەن ماڵ هیـ چی لەسەر نی یە، بەڵام ئەگەر ماڵەکە هەمووی یان هەندێکی لە پاش گەیشتنە رادەی زەکاتو ساڵ رۆژی زەکات تیاچوو، ئالێرەدا زانایانی (**فقە**) رای جیاجیایان هە یە، ئەوەی ئێمە رامان لەسەر پشتگیری کردنیەتی رای مالکی و شافعیەکانە، کە دەفەرموون : ئەگەر لە ناووچوونی ماڵەکە بەهۆی پشتگوێ خستنو کەمتەر خەمی خاوەنەکەی بوو، یان بەهۆی ئەوەوە بووبێ کە بەبێ بەهانە یەکی گو نجاو زوو زەکاتەکەی دەرنەکردبوو ئەوا لەسەریەتی زەکاتی هەموو ماڵەکەی بدات، بەڵام

ئەگەر زەکاتەکەی جیا کردبووەوەو نیازی لیٚ هیٚنابوو، ئەوە زەکاتی ماڵەکە ـیەتی ئینجا زەکاتەکە تیاچوو ئەوە بڕیاری شافیعیەکان و مالیکیەکان هەرهەمان بڕیارە کە دەڵیٚ : ئەگەر لە تیاچوونی زەکاتەکەدا کەمتەرخەمی کردبوو ئەوە ـلە ـکۆڵی ناکەویٚ، ئەگینا لە کۆڵی دەکەویٚ .

24- ماڵیٚك لەنیٚوان ساڵدا بەهۆی قازانج، یان هەرهۆیەکی ـترەوە دیٚ ـتە دەست دەخریٚتە سەر سەرجەمی ماڵەکەی ترو هەردوانیان بە ـیەك زە ـکات زەکاتیان لیٚ دەدریٚ .

بیٚ ئەوەی پیٚویست بەوە بکات ماڵە بە دەست کەووتوەکە ساڵی بەسەردا بیٚ ـتەوە بەمەش رای پەسەندەو پشتگیری کراوە .

پایەی سێیەم

1- خەرجگای زەکات (مصارف الزكاة)

خەرجگای زەکات ئەو کەسەیە یان ئەو لایەنەیە، کە زەکاتەکەی دەدرێتێ خوای گەورە ئەم بابەتەی نەهێڵاوەتەوە بۆ تێڕوانینی زانایان (**ألاجتهاد**) تەنانەت بۆ پێغەمبەر **محمد** ﷺ بێت نەهێڵاوەتەوە بەڵکو خۆی راستەوخۆ لە قورئانی مەزندا روونی کردۆتەوەو دەفەرموێت : ﴿**إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاء وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ**﴾التوبة60 ، خوای مەزن و کار بەجێ خۆی لە ئایەتەکەدا دەفەرموێ، زەکات تەنها بۆ هەژارانو کەم دەسانو کارگێرانی زەکاتو تازە مسوڵمانبوە، وە لە پێناوی ئازادکردنی کۆیلەکانو قەرزارانو رێگای خواو رێبوارانی دابڕاو لە وڵاتی خۆیاندایە .

جا ئیتر مسوڵمانی زەکات کەوتوو لەسەریەتی بۆ زەکاتدان بەوردی بگەڕێ بۆ پێ شیاوانی زەکات و لە دوای گەڕانێکی وردو تێڕوانینێکی تەواو زەکاتەکەی بدات، بەتایبەتی لەم سەردەمەی خۆماندا، کە (مەخابن) زەکاتدان بۆتە کارێکی خۆییو تاکە کەسی، خۆ لە سەردەمی پێغەمبەر ﷺ و خەلیفەکانیدا(**خلفاء الراشدين**)کارێك بوو لە کارە گرنگەکانی دەوڵەتی مسوڵمانان، هەروەها بۆ مسوڵمانان بۆ زەکات دانەکەی دەبێ چاکیو چاکترێتی (**ألأولويات**) رەچاو بکات، دەی با زەکات بدات بۆ کۆششو تێکۆشانی لە پێناوی سەرخستنی ئایینی ئیسلامدا، وەبۆ ئەو کەسەی زیاتر هەژارو دەست کورتی ژیانەوە، بەوانەی قاتو قڕیو گرانیو مردنی دەرگای پێگرتوون، ئەوانەی کە نەبوونیو برسێتی یەکەیان بۆتە هەلی بەگاور کردنیانو لە دین لادانیان .

موسڵمانی زەکات کەوتوو دەتوانێت بە زەکاتەکەی ئەما ـنە ـلە مردنوتیا چوون ژیانیانو مردنەکەی تر کە بێ باوەڕبوون لە ئایین لادانە بپارێزێتو رزگار بـ کات، بۆیە زەکات بە دەوڵەمەندو کەسانێك کە توا ـنای ئـیـ شکردنیان هە ـیە ـنادرێ، هەروەها بە باوكو دایكو باپیرە نادرێ بە کوڕو بە کچ، وە ـبە کوڕەزاو کـ چەزا نادرێ، بە شێوەیەکی تر بڵێین بە بنەچەو وەچە (**ألأصول وألفروع**) نادرێت، ـبەڵام بۆ خزمانی تر وەك خوشكو برا، مامو خاڵو پوروو وێنەیان دەشێت، ـبە مەرجێ ببنە یەکێك لە خەرجگای زەکات، هەروەها زەکاتی مێرد بە ژنی خۆی نا شێت، چونکە ژن بژێوی لەسەر مێردەکەیەتی، زەکاتی کەسێك نادرێ بە ـیەکێ کە ـبژێوی لەسەر ئەو بێ، چونکە ئەوە وەك ئەوە وایە زەکاتەکەی بەخۆی بدات، وەلێ زەکاتی ژن بۆ مێردی خۆی دروستە، هەروەها دروستە زەکات بدرێت بەلایەنە خێر خوازە ئیسلامیەکان ئەوانەیان کە سەرپەرشتیان لە دەست کە سانی متما ـنە پێ کراوی موسڵماندایە، بەڵام زەکات ناشێت بدرێ بەو لایەنانەی کە نایگەیەننە پێ شیاوانی زەکات .

<u>وە ئیتر لێرەدا دەست دەکەین بە راڤەو روونکردنەوەی ئەو هەشت خەرجگا ـیە کە دروستە زەکاتیان بدرێتێ هاوڕێ لەگەڵ ئەو بڕیارو فتوایانەی ـلە کۆڕو کۆمە ـڵە (فقهی) یەکانەوە دەرچووە.</u>

<u>2-**هەژاران و کەم دەستان :**</u>

هەژار ئەو کەسەیە هیچی نی یە، کارێکی شایستەش کە پێی بژی نی یەتی، بەڵام کەم دەست ئەو کەسەیە، کارێك یان داراییەکی هەیە، بەڵام بە شی نا کات، وەك فەرمانبەرێکی دەوڵەت کە مووچەکەی بەشی ناکات، یان کرێکارێك کە ژ ـیانی بەوکرێیە بەڕێوە ناچێت .

پوختەی مەبەست : زەكات بەوكەسە دەدریٚ كەكاریٚك یان سامانیٚكی نی یە، ـبەو كەسەش دەدریٚ كەدارایی یان كاری هەیە، بەلاٚم بەشی تەنها (50٪) یان ز ـیاتری خەرجیەكانی ناكات .

هەژارو كەم دەستان لە زەكات ئەوەندەیان دەدریٚتی تا بەگویٚرەی سەردەم پیٚویستیان نەهیٚلڕیٚ .

ئەمەش فتوایە كە لە خوارەوە لەكۆڕی یەكەم دەرچووە :

* زەكاتو رەچاو كردنی پیٚویستیە بنەڕەتیو تایبەتی یەكان :

أ- ئەم پیٚویستیە بنەڕەتیانە كە باسی زكات رەچاویان دەكات گشتگیرە بۆ سەرجەم مەبەستەكانی شەریعەتی ئیسلام، چ ئەو بەشەیان كە ژیان بیٚ ئەوان نابیٚت كە ـبە (**ضروريات**) ناودەبریٚن، وە چ ئەو بەشەیان كە ژیانن كە بە (حاجيات) ناو دەبریٚن، بۆ ئەوەی تا ژیانیٚكی گونجاو لەگەلٚ باوو نەریتی سەردەم چ لە رووی كاتو چ ـلە رووی ژینگەی ژیانەوە دابین بكات، وە تا ژیانی دەستەبەری كۆمەلاٚیەتی (**التكافل ألأجتماعي**) لە نیٚوان موسلٚماناندا بەدی بهیٚنیٚ.

ب- پیٚوەری ئەو بنەڕەتی یانەی كە زەكات بۆ هەژاری موسلٚمان ـبەدی دە هیٚنیٚ ئەوەیە كە زەكاتەكە ـبۆ خۆراكو پۆ شاكو هەموو ئەوا ـنەی كە هەژارە كە شایستەیەتی، بیٚ زیادەڕەویو رەزیلی بیەویٚ بە شی ب كات، چ بۆ خۆیو چ ـبۆ ئەوكەسەی كە ژیانی لە سەریەتی .

ج- ئەوانەی كە زەكات دەگەیەننە پیٚ شیاوانی، چ زەكاتدەران خۆ ـیان ـبن، ـیان دەزگاكانی بن لە سەریانە، بە هەرچی هۆكاری شیاوو ـلە دە ست بوو ـندا هە ـیە بگەڕیٚن بە دوای ئەو كەسەدا كە زەكاتەكەی دەدەنیٚ، بە هۆكاریٚ كە هە ستیان بریندار نەكاتو لە ریٚزیان كەم نەكاتەوە، تا دلٚنیا بن كە ئەو كەسە ـپیٚ شیاوی زەكاتە وەپیٚویست ناكات زیاتر لەمەیان لیٚ داوا بكەن. وەك بەلٚگە یان سویٚندان،

مەگەر لەحاڵەتی کەوتنە گومان و لێ گۆڕاندا، یاخود زۆربوونی زەکات داواکردن، کە هەندێ شتی وا هەبێ، وابگەیەنێ کە ئەوانە شایستەی زەکات پێدان نین .

3- **کارگێڕانی زەکات (والعاملین علیها) :**

ئەمانە ئەوانەن کە هاو کارن لە کۆکرد نەوەو دابە شکردنی زە کات بە سەر پێشیاوانیدا، کە هەموو ئەوانەی خەریکن بە کۆکردنەوەی زەکاتەکە لە ئەملاو ئەولای وڵات (**السعاة والجـ باة**) و ژمێر یارو فەرماذ بەرانو وێ نەی ئەما نە دەگرێتەوە .

بەکورتی : دەزگای بەڕێوبەرایەتی خەرمانی زەکات، ئەمەی خوارەوەش بە شێکە لە فتوایەکی کۆڕی چوارەم کە بۆ تاوتوێ کردنی کێ شە هاو چەرخەکانی زە کات گیراوە دەڵێت :

* کارگێرانی زەکات بریتین لەو کەسانەی کەلێ پر سراوانی دەو ڵەتی ئی سلامی دیارییان کردوون، یاخود رێیان داون، یان دەستەیەکی سەر بە دەوڵەت یان سەر بەکۆمەڵگە ئیسلامیەکان هەڵیان بژرادوون بۆ کۆکردنەوەو دابەش کردنی زەکات و هەر کارێکی تر کە پەیوەندی بە کاروباری زەکاتەوە هەبێ، وەك :

1- راگەیاندنی (أحکام)ی زەکات بە جەماوەر .

2- ناساندنی دەوڵەمەندو خاوەن سامانەکان .

3- ناساندنی پێشیاوانی زەکات .

4- کۆکردنەوەی دابەشکردنی بەسەر پێشیاوانیدا .

5- گواستنەوەی بۆ عەمارەکانی پارێزگاریو نگاداری زەکات .

6- خستنە گەڕی زەکاتەکە بە ئومێدی زیادکردنو گەشە کردنی .

7- بەرهەم هێنانی ماڵی زەکات بە پ ێی ئەو ب نەماو مەرجا نە (**الـ ضوابط والقیود**)ی کە لەڕاسپاردەی یەکەم (**التوصیة الأولی**)ی کۆڕی سێیەمدا هاتووە:

* ئەو ئیشانەی کە بە کارگێرانی زەکات دەسپێرێن دوو جۆرن :

أ- هەندێکیان دەسەڵاتی باڵاو پێ سپاردنێکی فراوانن، ئەوکەسانەی ئەم جۆرە یان پێ دەسپێرێ مەرجی تایبەتی یان هەیە، کە زانایانی (فقه) دیارییان کردوون کە ئەمانەن :

1- مسوڵمان بێ.

2- نێرینە بێ.

3- دەست پاك و متمانە پێکراو بێ.

4- لەزانیاریی زەکاتتدا شارەزاییەکی باشی هەبێ.

ب- هەندێ کاروباری تر هەن دەکرێ بە کەسانی تر بسپێررێن هەرچەندە :

1- کارێگێڕانی زەکات شایستەن ئەو موچەیە وەربگرن لەلایەن ئەو شوێنەوە دیاری کراوە و موچەکەی بۆ بڕیونەتەوە بەمەرجێ لە (**أجرة المثل**) واتە کرێی وێنەی نیشینەکەیان زیاتر نەبێ بەرامبەر بە کارەکەیان، وە دەبێ لە هەشت یەکەکەی بەشی کارگێران بێ، جا ئەگەر هەژاریش نەبن، هەر بۆیان هەیە وەریبگرن، هاوکات لەگەڵ ئەوەدا دەبێ ئاگاداری بێ ئەوەی بکرێ کە سەرجەمی ئەوەی خەرج دەکرێ بۆ خۆیانو رێکخستنی کەرەسەی کارەکانیانو خەرجییە ئیدارییەکانی تر لە هەشت یەکەی زەکاتەکە تێپەڕنەبێ، وە بەئەندازەی پێویست کاری (**وظیفي**) بدرێ، وە موچەکان هەموویان، یا هەندێکیان چاك وایە لە بوجەی دەوڵەت دابین بکرێ، بۆ ئەوەی داهاتی زەکات لە خەرجگاکانی تریدا خەرج بکرێت.

2- کارگێرانی زەکات بە هیچ شێوەیەك نابێ بەرتیل، یان دیاری، یان بەخشیش، چ ماڵ بێ، یان پارە لە کەس وەربگرن .

* شوێنەکانی بەڕیوە بردنی دەزگاکانی زە کات هەر چییان پێوی ست بێ، وەك مافوری ڕاخستنو ئامڕازە پێویستی یەکانی لەبە شی کارگێران دا بین دە کرێ، بەمەرجێ نەتوانرێ لە سەرچاوەکانی تری وەك گەنجی نەی دەو ڵەتو بەخ شیشو دیاریەکانی جێ بەجێ بکرێ، بەو مەرجەی ئەو پێداویستو کەرەسانەی پەیوەندی راستەو خۆیان بە کۆکردنەوەو خەرج کردنی زەکاتەوە هەبێ، یان بۆ ز یادکردنی داهاتی زەکاتەکە کاریگەرییان هەبێ .

* چاودێری وبە دوادا چونی لیژنەکانی زەکات لەو لایەنانەوە کەدایان ناون، یان رێیان پێداون دەبێ بکرێ، ئەمەیش بە پەیڕەوی لە کردەی پێغەمبەرﷺ سەبارەت بەوەی کە لە کارگێڕانی زەکاتی دەپرسیەوە .

* کاگێڕی زەکات بەرامبەر بەوەی لە دەستیدایە متمانەی پێکراوە، بۆ یە هیچ ماڵێکی تیاچووی پێ نابژێردرێ مەگەر لە حا ڵەتی دە ست در ێژی، یان گوێ پێنەدانو کەمتەرخەمیدا .

* کارگێرانی زەکات دەبێت رازاوە بن بەڕەوشتە ئیسلامیەکانی وەك نەرمو ن یانی لەگەڵ زەکاتدەرانو پێشیاوانی زەکاتدا، وە بەچاوکراوەییو ئاگاداری لە (أحكام)ی زەکاتو گرنگی زەکات لە کۆمەڵگەی ئیسلامیدا، لە پێناو بەرپاکردنی گوزەرانی دەستەبەری کۆمەڵایەتی (**التكافل ألأجتماعي**) وە بۆ ئەوەی تا لەکاتی هەبوونی پێشیاواندا بە زووترین کات زەکاتەکە دابەش بکرێ بەسەریاندا، وە کارگێڕان با دوعای (خێر) بۆ زەکاتدەران بکەن .

4- **خەرجگای نۆ مسوڵمانان (والؤلفة قلوبهم) :**

ئەو کەسانەی کە تازە مسوڵمان بوون زەکاتیان دەدرێتێ بەمەبەستی پ شتگیریو **پتەوبوونیان** لەسەر ئیمانو باوەڕ هێنانیان،وەتابەو زەکاتە پێداویستیەکانیان جێ بەجێ بکە ن وەئەم خە رج گایەکافریش دەگرێتە وەکە لە گەڵ زەکاتپێدانە کەدا

ئومێدی ئیسلام بوونی لێ بکرێ,یان ئومێدی پارێزگاری وبلاّوبونەوەی باڵ گەوازی ئیسلام بەهۆی ئەوەوەلەئاراداهەبێ.

ئامادەبوانی کۆڕی سێ هە م بۆتاوتوێ کردنی کێشە هاوچە رخیە کانی زە کات ئە وباسانە ی کە دە ربارەی نۆموسوڵمانان خرانە بە ردە می لێکۆڵینە وەیان تێداکردن وگە یشتنە ئە م ئە نجامانە ی خوارەوە:

یەکەم: خەرجگای (نۆ مسولّمانان)کە یەکێکە لەهە شت خەرجگاکانی زە کات لەوبڕیارە شەرعیە نەگۆڕانە یە کە سڕینەوەی بە سەردانەهاتوە، وەئە مەش ڕای جەماوەری زانایانی(فیقھ)ە.

دووەم: لەگرنگترین شوێنی خەرجکردنی ئەم بەشە ئەم مەودایانەی خوارەوەیە:

* دلّڕاکێشانی کەسانێ کەئومێدی مسولّمان بونیان لێ بکرێ بەتایبەتی کە سانی خاوەن ڕاوقسە ڕۆیشتوو,لەوجۆرەکە سانەی چاوەڕوانیان لێ بکرێ کە سودێکی گەورەیان هەبێ لەبارەی جێ بەجێکردنی ئەو شتانەوەکەبەرژەوەندی مسولّمانیان تێدابێ .

* دلّڕاگرتنی خاوەن دەسەلاّت وگەورە لێپرسراوانی وولاّت و وێنەیان، بەئومێدی بەشداری کردنیان لەچاککردنی بارودۆخی ژیانی مسولّماناندا.

* دلّڕاکێشانی خاوەن بیرە بەتوانائیسلامیەکان بۆ ئەوەی پشتگیری لەکێشەی مسولّمانان بکەن .

* دروستکردنی دەزگای زانستی وکۆمەلاّیەتی بۆ چاودێری کردنی ئەوانەی کەمسولّمان دەبن، وەدامەزراندنی دلّیان لەسەر ئیسلامەتی، وەهەمووئەو شتانەی کەدەبنەهۆی ڕەخساندنی کەش وهەوایەکی گونجاو بۆژیانی تازەیان چ لەڕووی بەرزکردنەوەی ورەی هەستودەروونیانەوە، وەچ لەڕووی ژیانی جەستەیی ودارایییانەوە .

سێیەم: لەخەرج کردنی ئەم بەشەدا ئەم مەرجانەی خوارەوە رەچاو دەکرێ :

* مەبەست و رامیاریە شەرعیەکان لەبەر چاو بگیرێ بۆ ئەوەی ئەو ئەنجامە شەرعی یانەی دەمانەوێ بێتە دی .

* خەرج کردن فراوان بکرێ، بەس بە گوێرەی پێویست، وە بەئەندازەیەك کە زیان بە خەرجگاکانی تر نەگەیەنێ .

* دوربینی و وورده‌کاری بکرێ لە شوێنە خەرجەکاندا، تا نەبێتە هۆی دروست بوونی ئاسەواری خراپ لە روی شەرعەوە، یاخود کاردانەوەیەکی وا دروست بکات لە دەروونی نۆ مسوڵماندا کە بەزیانی ئیسلامو موسڵمانان تەواو ببێ .

چوارەم: هۆو هۆکارە تازەو پێش رەفتەکان بەکار دەهێنرێن، وە پرۆژەی بە کەڵکترو زیاتر کاریگەر پەسەند دەکرێ بۆ گەیشتن بە مەبەستە شەرعیەکان لە ئەنجامی ئەم خەرج کردنەدا .

5- خەرجگای رزگار کردنی گەردنەکان لە کۆیلایەتی (وفي الرقاب) :

ئەم خەرجگایە دیلو وێنەی دیلیش دەگرێتەوە، چەند مەزنیو شانازی یە بۆ ئایینی ئیسلام کە هەشت یەکی بوجەی زەکاتی تەرخان کردووە بۆ ئازادکردنی کۆیلەکانو رزگار کردنیان لەبەندی و کۆیلە بوون .

6- خەرجگای قەرزارەکان (والمغارمين) :

کە ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە :

1- کەسانێك قەرزیان کردووەو ئێستا ئەوەندەیان نی یە قەرزەکانیان بدەنەوە.

2- کەسانێك قەرزیان وەرگرتووە بۆ مەبەستی چارەسەرکردنی نێوان دوولایەن کە ناکۆك بوون، باخۆشیان بتوانن ئەو قەرزە بدەنەوە .

3- ئەو کەسانەی کە بەهۆی رووداوی ناخۆش تووشی نەبوونیو بێ دەرامەتی بوون، چونکە کۆڕی دووەمی تاوتوێ کردنی کێشە هاو چەرخەکانی زەکات

فتوای دەرکردووە کە : لە ماڵی زەکات کۆمەکی بکرێ بۆ خوێندانی کوشتنی هەڵە، ئەگەر بکوژەکانی (**العاقلة**) نەیان توانی خوێنەکە بدەن، وە خەزێنەی (بیت المال)یش نەیتوانی خوێنەکە هەڵگرێ، ئەم یارمەتیەش راستەوخۆ دەدرێ بە خزمەکانی کوژراوەکە .

بەڵام لە ماڵی زەکات خوێن کوشتنی بە قەصدی نادرێ تەنا نەت کۆڕە کە راسپاردەی داوا دەکات شلگیری نەکرێ لە زەکاتدان بۆ بژاردنی خوێنە کەیان بەتایبەتی لەگەڵ زۆر بوونی روداوە کانو هەبوونی پێوی ستی ز یاتر بۆ خەرجکردنی زەکات لە خەرجگاکانی تردا .

باشتر فتوایەکی گشتگیرو فراوانتر دەربارەی خەرجکردنی زەکات بۆ قەرزاران لە کۆڕی پێنجەم (**الندوة**) دەچووە کە ئەمەی خوارەوەش دەقەکەیەتی :

یەکەم: ئەو قەرزارە موسڵمانە هەژارانەن کە بۆ بەرژەوەندی رەوای خۆیان قەرزار بوون، یاخود بەهی کارەساتو پێشهاتی ناخۆشەوە قەرزار بوون .

دووەم: ئەو قەرزارە موسڵمانانەن کە بۆ رێکخستنی ن یوان دوو لا یەنی ناکۆك قەرزار بوون، بۆ هێور کردنەوەی ئاژاوەو گیرو گرفتێ کە لەنێوان مو سڵمانانندا رووئەدا، یاخود بۆ خەرج کردنی لەو کێشەو کارەساتانەی کە تو شی مو سڵمانان دەبێ وەلەم بەشەدا هەژاری قەرزاربووە کە مەرجی نی یە .

* کەسێك بووەتە دەستەبەر (**ظامن**) ی بژاردنی ماڵێك لەبری کەسێکی نەدارا، دروستە ماڵە دەستەبەر کراوەکەی بدرێتێ ئە گەر کە سە دە ستەبەرەکە نەیبوو بیبژێرێ .

* ئەو کەسەی کە بۆ بەرژەوەندی خۆی قەرزار بووە نابێ لە ماڵی زەکاتی بدرێتێ ئەگەر لەپێناوی کارێکی گوناه قەرزار بووبێ وەك مەی، یان قو مار، یان سوو خواردن مەگەر تۆبەی لەو گوناهە کردبێو تۆبەکەشی بردبێتە سەر .

* دروسته قەرزی مردوو لە ماڵی زەکات بجێ بەجێ بکرێت ئەگەر ماڵە میراتەکەی بەشی ئەو قەرزەی نەدەکرد، وە میرات گرەکانیشی قەرزەکەیان بۆ نەدایەوە، ئەمیش چونکە قەرزدانەوەکە پارێزگاری لە ماڵی خاوەن قەرزەکان‌و رزگاربوونی ئەستۆی مردووەکەی تێدایە .

* ئەو کەسەی بۆ بەرژەوەندی خۆی قەرزار بووە، وە کەسێکی بەتواناو ساغە بۆی نی یە لە ماڵی زەکات وەربگرێ کاتێ کە بتوانێ لە دەستکەوتی خۆی قەرزەکە بداتەوە، یان خاوەن قەرز مۆڵەتی دابێ بۆ کاتێ هەیبێ .

هەروەها کەسێکیش داراییەکەی هەبێ کەبتوانێ قەرزەکەی لێبداتەوە، چ پارە بێ یان خانوو یان هەرشتێکی تر .

* ئەو کەسەی کە بەهۆی قەرزارییەوە زەکاتی وەرگرت ئەبێ تەنها لە دانەوەی قەرزەکە خەرجی بکات .

* قەرزاری هەژار بۆ زەکات پێدان باشترە لە تەنها هەژار وە کەم دەستی قەرزار بۆ زەکات پێدان باشترە لە تەنها کەم دەست، چونکە ئەو دووانە قەرزاری‌و هەژاریی یان کەم دەستیان تیا کۆبووەتەوە، بەڵام رووداوەکانی تر تەنها هەژارییان تێدا یە یان کەم دەستی:

* قەرز بژێر دروستە بە ئەندازەی قەرزەکەی بدرێتێ زۆربێ یان کەم، بە مەرجێ ماڵە زەکاتەکە بەقەرزەکەدا دەگەیشت، خۆ ئەگەر قەرزار بەر لەوەی قەرزەکە ببژێرێ دەوەڵەمەند بوو لەسەریەتی ئەو ماڵە کە وەریگرتووە .. ئەگەر نەیتوانی بۆیانی بگێڕێتەوە ئەوا بیدا بەیەکێ لە خەرجگاکانی زەکات .

* دروستە قەرز بژێر لە ماڵی زەکاتی بدرێتێ بۆ ئەو ساڵەی قەرزەکەی کاتی دانەوەیەتی باچەند مانگێکیشی مابێ بۆ کاتی دیاری کراوی قەرزدانەوەکە، بەڵام

نایدرێتێ بۆ دانەوەی قەرزی سالّی ئاینده مەگەر له حالّەتێكدا خاوەن قەرز لەگەلّیا ڕێك كەوتبێ، ئێستا قەرزەكەی بداتەوه هەندێ لەقەرزەكەی بۆ دادەشكێنێ .

* كەسێك داهاتێكی هەبێ كه بەشی بكات بۆی نی یە قەرز بكات بۆ دانانی كارگەیەك یان كێڵگەیەكی كشتوكالّ، یان شوێنێك بە ئومێدی ئەوەی له مالّی زەكات قەرزی بۆ بدەنەوە، چونكە بۆ پڕكردنەوەی پێداویستی هەژاران، یان بەرپاكردنی داهاتێك كە پێداویستی هەژاران یان بەرپاكردنی داهاتێك كە پێداویستیان پڕبكاتەوه هاتوەتە گۆڕێ، وەنادرێ بە كەسێ بەشی بەش كردووی خۆی هەبێ بۆ ئەوەی زیاتری دەست كەوێ .

* خزمەكانی پێغەمبەر ﷺ كە قەرزار بوون لەم خەرجگایەیان دەدرێتێ، ئەگەر ئەو مافانەی لەشەرعدا هەیانە لێیان بڕا .

7- خەرجگای لەرێگای خوادا (وفي سبيل الله):

زانایانی (تفسیر)و(فقه) بۆچوونیان لەم بارەیەوە سێ جۆرە:

یەكەمیان: مەوداكەیان فەراوان كردووە .

دووەمیان: مەودایان كورت كردۆتەوه تەنها بۆ غەزا.

سێیەمیان: رای ناوەندییە .

فتوای كۆڕی یەكەمیش بۆ تاوتوێ كردنی كێشە هاوچەرخەكانی زەكات دەرچووە، كە ئەمە دەقەكەیەتی :

مەبەست له (وفي سبيل الله) جیهادە بە مەبەستە فراوانەكەی جیهاد، كە زانایانی (فقه) بڕیاریان لەسەر داوە، كە ئەمەش هەموو ئەم مەودایانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

أ- پارێزگاری ئایینو بەرزكردنەوەی وشەی خوا.

ب- غەزاو جەنگ كردن لە پێناوی ئایینی ئیسلامدا .

ج- راگەیاندنی ئیسلامو بانگکردن بۆی.

د- کارکردنو هەوڵدان بۆ حاکم بوونی بەرنامەی ئیسلام.

هـ- رەتکردنەوەی ئەو گومانو تانەو تەشەرانەی کە دوژمنانی ئیسلام دژ بە ئیسلام بڵاوی دەکەنەوە.

و- بەربەستکردنی هێرشەکانی دژ بە ئایینی ئیسلام.

بە پێی ئەم بۆچوونە جیهاد بریتی نی یە تەنها لە چالاکیی سەربازی، جیهاد بەمانا فراوانەی ئەمانەی خوارەوە دەگرێتەوە :

1- دابین کردنی ماڵ بۆ بزاڤە رزگاریخوازە موسڵمانەکان کە لە پێناو سەربەخۆیی گەلەکانیاندا خەبات ئەکەن بۆ بەدەست هێنانی ئازادی، وەك بزووتنەوەکانی فەڵەستینو کشمیرو فلیپینو کوردستانو .... هتد.

2- پشتگیری کردن لەو هەوڵە تاكو بەکۆمەڵانەی کە دەیەوێ بەرنامەی ئیسلام دوبارە بێتەوە سەرشانۆی ژیانو، بەرنامەی خوا لە وڵاتانی موسڵماندا پییادەببێو، بەرگری پیلانەکانی دوژمنانی ئیسلام بکەن کە دەیانەوێ بیرو باوەڕی ئیسلام لە ئارادا نەهێڵنو بەرنامەکانی لە فەرمانڕەوایی وەلابخەن .

3- دابین کردنی ماڵ بۆ مەڵبەندەکانی بانگکردن بۆلای ئیسلام، ئەو بانگەوازەی کەپیاوانی راستو راستگۆ لە دەرەوەی وڵاتانی ئیسلام پێی هەڵدەسن بە ئومێدی بڵاوبوونەوەی ئیسلام بەو رێگا راستو دروستانەی کەلە گەڵ سەردەمدا دەگونجێت، ئەمیش ئەو مزگاوتانە دەگرێتەوە کە لە وڵاتە نائیسلامیەکاندا دەکرێنەوە بۆ ئەوەی ببنە بنکەی بانگەوازی ئیسلام .

4- بەخشینی ماڵ بۆ ئەو گورجو چالاکانەی کەدەدرێت بۆ جێگیربوونی ئیسلام لە نێوان کە مایەتی یە ئیسلامی یەکاندا لەو وڵاتانەی کەسانی نا موسڵمان زاڵ

بوون بەسەر موسڵمانانیدا، هەروەها ئەو ناوچانەی کەوتوونەتە بەر نەخشەیەك کە کێشراوە بۆتواندنەوەو نەهێشتنی پاشماوەی موسڵمانان لەو وڵاتانەدا .

8- **خەرجگای ڕێبوار (أبن السبيل) :**

مەبەست ڕێبوارێکە لەرێ دابڕاوەو بە هیچ لایەکدا ناتوانێت بڕوات، چونکە ماڵی لە دەستدا نەماوە کە پێی بگاتە ئەو جێگایە کەبۆی دەڕوات، یان دەستی ناگاتە ماڵو دارایی خۆی.. جا لەماڵی زەکاتی دەدرێتی کە پێی بگاتە ئەو شوێنەی بۆی دەڕوات، یان ئەو جێگایەی کە ماڵی خۆی لێیە، با دەوڵەمەندیش بێت، تەرخان کردنی بەشێکەلە ماڵی زەکات بۆ ڕێبوار ئەوە دەگەینێ کە ئەم ئیسلامە چەند گرنگی بە هاتوچۆو گەشتو گوزار دەدات، چ بۆ پەیداکردنی بژێوی، وەچ بۆ زانیاری، یان جیهادو حەجو وێنەیان، لەوانەی کە لە ئیسلامدا داوای کردنیان کراوە.. لە هەمانکاتیشدا شێوەیەکە لە دەستەبەریی ئیسلامی (التكافل الاسلامی)و، چاودێری لە وڵات دابڕاونو لەپێ کەوتوانی ڕێگایە، چونکە ئەوەتە دەستەبەری ماڵی بۆ کردوون کەبیانگەیەنێتە ئەو شوێنەی بۆی دەڕۆن، جێگا خەرجی (ابن السبيل) ئەوانەش دەگرێتەوە کە دەیانەوێ سەفەر بکەن بۆ بەرژەوەندی یەك کە سودو کەڵك بە ئایینی ئیسلام یان کۆمەڵێکی موسڵمان بگەیەنێ، وەك ئەوە کەسانێك بنێرێن بۆ وەدەستهێنانی زانستێك، یان کارو فرمانێك کە وڵاتێکی ئیسلامی پێویستی پێی هەبێ، ئەمەیش بۆ چوونی شافیعیەکانە ئەوانەی رایان وایە کە (ابن السبيل) دەستپێکردوانی سەفەریش دەگرێتەوەو، دروست کردنو شوێنو ماوەی تایبەت بۆ ڕێبوارانو لە وڵات دوورکەوتووان دەکەوێتە بەر گشتگیری (ابن السبيل) کە ئەمیش کارێکە خولەفای راشدین کردوویانە .

چەند بابەتێکی گرنگ :

ئایەتی هەشت خەرجگاکەی زەکات پیتی (ال)ی بۆ چوار ریزی یەکەم بەکارهێناوە، ئەمیش ئەوە دەگەیەنێ کە چوار ریزی یەکەم دەبێ زەکاتەکە بکرێتە مالّی تایبەتی خۆیان، بەلاّم چوار ریزی دووەم مەرج نی یە بکرێ بە مالّی تایبەتی خۆیانو تەنها بەدیهێنانی بەرژەوەندییەکە مەبەستە:

1- دروست نی یە زەکات بدرێت بەبنەچەو وەچەی مرۆڤ وا تە (باوكو دا يكو كوڕو کوڕەزاو کچو کچەزا)، هەروەها دروست نی یە بدرێ بەبنەما لّەی پێغەمبەر ﷺ هەروەها دروست نی یە بدرێ بە دەولّەمەندان یان بەکافرانو بێ باوەڕانو یان ئەوانەی کە لەئایینی ئیسلام هەلّگەڕاونەتەوە (المرتدين)و یان ئەوانەی کەبەرامبەر بەئیسلام دە جەنگنو هەروەها زە کاتی مێرد بۆ هاوسەرەکەی خۆی دروست نیە.

2- ئەگەر زەکات دەر لەدوای زەکاتدانەکە بۆی دەر کەوت ئەوەی زەکاتە کەی داوەتێ شایستەی زەکات پێدان نیە دەبێ چی بکات؟

لەوەلاّمی ئەم پرسیارەدا زانایانی (فقە) جیایيان هە یە، رای پشتگیری کراویان ئەوەیە کەئەگەر زەکاتدەرەکە توانای خۆی خستەکار بۆ دۆزینەوەی پێ شیاوی زەکاتەکەو بەلاّم هەلّەی کرد ئەوە هیچی لەسەر نی یە، چونکە توانای هەر ئەوەندەیە، بەلاّم ئەگەر لە دۆزینەوەی پێشیاودا کەمو کوڕی کردو، لای گرنگ نەبوو زەکاتەکە بەکێ دەدا، ئینجا هەلّەی کرد، ئەوە لە سەری دەکەوێتو دەبێ زەکاتەکەی دووبارە بکاتەوە، بە کەسێکی بدات کە پێشیاوی زەکات بێ .

زەكاتی سەرفیترە

(زكاة الفطر)

ئیبن عومەر (خوای لێ ڕازی بێت) گێڕاوێتیەوە كە پێغەمبەر ﷺ زەكاتی سەرفیترەی بڕیارداوە (صاع) ێك بێ لە خورما، یان لە جۆ لەسەر هەموو موسڵمانێك، چ ئازادبێت، یان كۆیلە، نێر بێ یان مێ كە بگاتە كاتی ئاوابوونی ڕۆژ لەدواترین ڕۆژی مانگی ڕەمەزان كە دەكاتە شەوی جەژن.. جا دەبێ ئەم زەكاتە بدا لە باتی خۆیو، لە باتی ئەوانەی كە بژێوی لەسەریانە، وەك هاوسەرەكەیو منداڵەكانیو دایكو باوكی (كە ژیواریان لەسەر ئەوبێ).. كەواتە سەرفیترە لەسەر یەك بەیەكی مسوڵمانانە، بچوك بێ یان گەورە، نێربێ یان مێ، هەژاربێ یان دەوڵەمەند، .. ئەندازەكەشی (صاع) ێكە لەجۆری خواردەمەنی زۆربەی هاوڵاتیان، كەپێوانەیەكە بەكێشانەی سەردەمی ئێستامان دەكاتە (2,156 كغم) دوكیلۆو سەدو پەنجاو شەش گرام گەنم بەنرخی قەتەرو خەلیج ئێستا دەكاتە (15) ریاڵی قەتەری، واتە نزیكەی (4,5) چوار دۆلارو نیو.

بەپێی وتەی بەهێز لەوتەی زانایان دروستە لەباتی خواردەمەنی نرخەكەی بدرێو، لەشوێنێكەوە بۆ شوێنێكی تر بنێردرێ، بەرەچاوكردنی بەرژەوەندی یەك تێیدا.

سەرفترە دەبێتە هۆی پاكردنەوەی ڕۆژوو گرتنەكە لەشتی بێ سودو قسەی نابەجێو، دەوڵەمەند كردنی هەژارو كەم دەستەكان، تا پەنا نەبەنە بەر داوا (سواڵ) كردنو، خۆشی دەخاتە دڵیانەوە لە ڕۆژی جەژندا، كە ئەمیش ئاوڕدانەوەیەكی پاكو جوانە كەئاینی ئیسلام ڕەچاوی كردووە، بۆ ئەوەی هەموو كەس هەست بەخۆشیو دڵشادی بكات لەڕۆژی جەژنداو، هاوبەشییو تەباییو یەكگرتنێكی ئیسلامییانەی بەهێزو پتەوە.

ئەمەو خوازاناترەو، هەرخۆیەتی کەکردەوەمان پاك دەکاتەوە، تا تەنها بۆ خۆی بێت و بەس، دەمانپارێزێ لەهەڵەو خلیسکان لەبیرو باوەڕو وتەو کردار.

کۆتایی